

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI

**ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN
ETKİNLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ONUR ÇİFTÇİ

İSTANBUL, 2018

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANABİLİM DALI

**ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN
ETKİNLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

ONUR ÇİFTÇİ

Danışman: Prof. Dr. ÖZGÜR ÇATIKKAŞ

İSTANBUL, 2018



T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Aracı Kurumlarda İç Denetim Sisteminin Etkinliği

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Onur ÇİFTÇİ

ANABİLİM DALI : Sermaye Piyasası ve Borsa

SAVUNMA TARİHİ : 19.07.2018

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Prof.Dr.Özgür ÇATIKKAŞ

Üye

Prof.Dr.Serhat YANIK

Üye

Doç.Dr.Mustafa OKUR

ÖZET

ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

Aracı kurumlarda iç denetim sistemlerinin etkinliği bu tezin kapsamı olmuştur. Dünya küreselleşip değişirken finansal piyasalardaki risklerin artması aracı kurumlardaki iç denetim sistemlerinin etkili bir şekilde çalışmasını gerektirmektedir. Etkin bir şekilde işleyen iç denetim sistemi ile aracı kurumdaki faaliyetler geliştirilmekte, iyileştirilmekte ve kaynaklar verimli bir şekilde kullanılabilir. Bundan dolayı bu tezde amaç iç denetimin faydaları ile mevcut yapılarının değerlendirilerek etkinliğin sağlanması için neler yapılması gerektiği belirlenmiştir. Anket yöntemi seçilerek veriler toplanılmış böylelikle Türkiye'deki aracı kurumların iç denetim sistemleri incelenerek etkin çalışıp çalışmadığına yönelik sorular sorulmuştur. Sonuçlar düzenlemelerle karşılaştırılarak uygulamada ne kadar başarılı olduğu araştırılmıştır. Uygulamada eksik kalan yerlere de bu düzenlemeler kapsamında gerekli öneriler yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Aracı Kurum, İç Denetim, Denetim.

SUMMARY

EFFECTIVENESS OF INTERNAL AUDIT IN INTERMEDIARY FIRMS

The effectiveness of internal audit systems in intermediary firms is the content of this thesis. The internal audit systems of intermediary firms should be work effectively because in financial markets risks are increasing when the world globalized and changing. With an effective internal audit system, activities in the intermediary firm can be improved, enhanced and also resources could be used efficiently. Therefore, the purpose of this thesis is to determine what needs to be done for ensure the effectiveness of internal audit with evaluate of current business and benefits of internal audit. Survey method was selected for this thesis and in this way internal audit systems in intermediary firms in Turkey were examined and survey questions were asked to participants towards to effectiveness of internal audit. The survey results were compared with the regulations and investigated how successful they were in practice. The necessary suggestions have been made for missing parts within the scope of these regulations.

Keywords: Intermediary firms, Internal Audit, Auditing.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sürecinde değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Özgür Çatıkkaş'a ve benden desteğini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

İstanbul, 2018

Onur Çiftçi



İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

TÜRKİYEDEKİ SERMAYE PİYASASI ARACI KURUMLARI

1.1. Aracı Kurum Kavramı.....	3
1.2. Aracı Kurumların Gösterdiği Faaliyetler.....	4
1.2.1. Halka Arza Aracılık Faaliyeti.....	4
1.2.2. Alım Satım İşlemlerine Aracılık Faaliyeti.....	6
1.2.3. Portföy Yöneticiliği Faaliyeti.....	6
1.2.4. Yatırım Danışmanlığı Faaliyeti.....	7
1.3. Aracı Kurumlar ve Kuruluş Şartları.....	8
1.4. Aracı Kurumların Faaliyet Şartları.....	9
1.5. Aracı Kurumların Asgari Öz Sermaye Şartları.....	10
1.6. Aracı Kurumların Yapamayacakları İşlemler.....	11

2.BÖLÜM

DENETİM KAVRAMLARI

2.1. Kontrol Kavramı.....	13
2.2. Kontrol Türleri.....	14

2.3. Kontrollerin Özellikleri	15
2.4. İç Kontrole Bakış	16
2.4.1. İç Kontrol Sistemi Ne Değildir?	17
2.4.2. İç Kontrolün Rolü	17
2.5. Denetim Kavramı	18
2.5.1. Denetimin Önemi	18
2.5.2. Denetimin Özellikleri	19
2.6. Denetim Çeşitleri	20
2.6.1. Amacına Göre Denetim Çeşitleri	20
2.6.1.1. Mali Tablolar Denetimi	20
2.6.1.2. Uygunluk Denetimi	21
2.6.1.3. Faaliyet Denetimi	22
2.6.2. Uygulama Zamanına Göre Denetim Çeşitleri	22
2.6.2.1. Sürekli Denetim	22
2.6.2.2. Sınırlı (Ara) Denetim	23
2.6.2.3. Özel Denetim	24
2.6.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri	25
2.6.3.1. Zorunlu (Yasal) Denetim	25
2.6.3.2. İsteğe Bağlı Denetim	25
2.6.4. Denetçilerin Statülerine Göre Denetim Türleri	25
2.6.4.1. Bağımsız Denetim	25
2.6.4.2. İç Denetim	26
2.6.4.3. Kamusal Denetim	29
2.7. Kontrol ile Denetim Arasındaki İlişkiler	29
2.8. İç Denetim ile İç Kontrol Arasındaki İlişkiler	30
2.9. İç Denetim ile Bağımsız Denetim Arasındaki İlişkiler	31

3.BÖLÜM

ARACI KURUMLARIN DENETİM FAALİYETLERİNE YÖN VEREN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

3.1. Ulusal Düzenlemeler	32
3.1.1. Türk Ticaret Kanunu	32
3.1.2. Vergi Kanunları	33
3.1.2.1. Kurumlar Vergisi Kanunu	33
3.1.2.2. Gelir Vergisi Kanunu.....	33
3.1.2.3. Vergi Usul Kanunu.....	34
3.1.3. Sermaye Piyasası Düzenleme Tebliği ve İç Kontrol	34
3.2. Düzenleyici Kurumlar	35
3.2.1. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Standartları Kurumu	36
3.2.2. Türkiye İç Denetim Enstitüsü.....	37
3.2.3. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve İç Kontrol.....	37
3.2.4. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu	37
3.2.5. Sermaye Piyasası Kurulu.....	38
3.3. Uluslararası Düzenlemeler	39
3.3.1. COSO Komitesi.....	39
3.3.1.1. COSO Piramidi.....	43
3.3.1.2. COSO Küpü.....	44
3.3.2. COCO Kontrol Modeli	44
3.3.3. Sarbanes-Oxley Yasası	45
3.3.4. AICPA Düzenlemeleri.....	47
3.3.5. IFAC 400 Düzenlemeleri.....	48
3.3.6. Uluslararası Denetim Standartlarına Göre İç Kontrol	49

3.3.7. Uluslararası Ödemeler Bankası ve İç Kontrol	50
3.3.8. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü	52

4.BÖLÜM

ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

4.1. Aracı Kurumlarda Denetim Sistemi ile İlgili Yapılan Literatür Çalışmaları	54
4.2. Aracı Kurumlar Açısından İç Denetim ve İç Kontrolün Tanımları.....	56
4.3. Aracı Kurumlarda İç Denetim ve İç Kontrol Yapılarının Önemi.....	58
4.4. Aracı Kurumlardaki İç Denetim ve İç Kontrolün Amaçları	60
4.5. Aracı Kurumlardaki İç Kontrol Departmanına İlişkin Esaslar	62
4.6. İç Denetim Departmanının Görevleri ve Örgütteki Konumu	63
4.6.1. İç Denetim Departmanının Çalışma Usulü ve Esasları	66
4.6.2. İç Denetim Departmanının Gösterdiği Faaliyetler ve İşleyişi	67
4.6.3. İç Denetçilerin Çalışma Esasları.....	68
4.6.3.1. İç Denetim Personelinde Mesleki Yeterlilik	68
4.6.3.2. İç Denetim Personelinde Tarafsızlık ve Sır Saklama	69
4.7. Aracı Kurumlardaki Örgüt Yapısı	70
4.7.1. Örgüt Yapısını Oluşturan Unsurlar.....	71
4.7.1.1. Bölümlere Ayırma	71
4.7.1.2. Yetkilendirme	74
4.7.1.3. Sorumluluk Verme	76
4.7.2. Aracı Kurumlardaki İş Tanımları ve Örgüt Şeması.....	76
4.7.2.1. Örgüt Şeması	77
4.7.2.2. İş Tanımları.....	77

4.8. Aracı Kurumlarda İş Akış Prosedürleri	78
4.9. Aracı Kurumlarda Acil ve Beklenmedik Durum Planı	79
4.10. Aracı Kurumlarda İç Denetimin Etkinliğine Yönelik Anket Çalışması.....	80
4.10.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	80
4.10.2. Araştırmanın Amacı	80
4.10.3. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlamaları ve Kısıtları	81
4.10.4. Araştırmanın Yöntemi	81
4.10.5. Araştırmada Elde Edilen Bulgular ve Bunların Değerlendirilmesi	82
4.10.5.1. Aracı Kurumların Genel Bilgilerinin Bulgularının Değerlendirilmesi.....	82
4.10.5.2. İç Kontrol Sistemine İlişkin Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	83
4.10.5.3. İç Denetim Sistemine İlişkin Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi.....	88
4.10.6. Araştırmanın Sonucu	93
SONUÇ	95
EK - 1	98
KAYNAKÇA	106

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Kurum içerisinde iç kontrol prosedürünün bulunma sıklığı.....	83
Tablo 2: Görev ve sorumlulukların yazılı halde bulunması ile imza karşılığında personele bildirimini.....	83
Tablo 3: İç kontrol prosedürleri ile alakalı kurum personellerine verilen eğitim dağılımı.....	84
Tablo 4: İç kontrol prosedürleri ile alakalı verilen eğitimin sıklığı.....	84
Tablo 5: Denetim komitelerinin oluşturulması.....	85
Tablo 6: Denetim komitesinin çalışmalarını belirleyen bir yönetmeliğin varlığı.....	85
Tablo 7: Denetim komitesinin çalışmalarını yönetim kuruluna sunma sıklığı.....	86
Tablo 8: İç kontrol ve iç denetimin ayrı birimler halinde bulunması	86
Tablo 9: İç kontrol sistemindeki aksaklıkların bildirimini.....	87
Tablo 10: İç denetim yönetmeliği ve yıllık iç denetim faaliyet planı.....	88
Tablo 11: İşlevsel görevlerin ayrımı, sorumluluklar, iş tanımları ve iş akış prosedürleri.....	88
Tablo 12: Acil ve beklenmedik durum planının varlığı ve yeterliliği.....	89
Tablo 13: İç denetçilerin istihdam edilme kriterleri.....	90
Tablo 14: İç denetçilerin asil görevleri dışında görevlendirilmesi.....	90
Tablo 15: İç denetçilerin mesleki eğitime tabi tutulması.....	91
Tablo 16: İç denetçilerin düzenli aralıklara mesleki eğitime tabi tutulması.....	91
Tablo 17: İç denetçilik sertifikasına (CIA) yönlendirme durumu.....	92
Tablo 18: İç denetçilik sertifikasına yönlendirilmemesinin nedenleri.....	92
Tablo 19: İç denetçiler enstitüsünün (IIA) ilke ve yürütme kararlarının benimsenmesi.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. COSO Piramidi.....	43
Şekil 2. COSO Küpü.....	44



KISALTMALAR LİSTESİ

- AAA** : Amerikan Muhasebe Birliği (American Accounting Association)
- a.g.e.** : Adı Geçen Eser
- AICPA**: Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
- a.g.m.** : Adı Geçen Makale
- BDDK** : Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurulu
- BIS** : Uluslararası Takas Bankası (Bank for International Settlements)
- CIA** : Uluslararası İ Denetçi (Certified Internal Auditor)
- COCO** : Kontrol Kriterleri (Criteria of Control)
- COSO** : Sponsor Organizasyonlar Komitesi (Committee of Sponsoring Organization)
- CPA** : Yetki Belgeli Kamu Muhasebecisi (Certified Public Accountant)
- ECIA** : Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (European Confederation of Institutes of Internal Auditing)
- FEI** : Amerika Finansal Yöneticiler Enstitüsü (Financial Executives Institute)
- IFAC** : Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
- IIA** : Uluslararası İ Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors)
- IMA** : Amerika Yönetim Muhasebe Enstitüsü (Institute of Management Accountants)
- KGK** : Kamu Gözetim Kurumu
- Kurul** : Sermaye Piyasası Kurulu
- SEC** : Amerika Sermaye Piyasası Kurulu (Securities and Exchange Commission)
- SGK** : Sosyal Güvenlik Kurumu
- SOX** : Sarbanes – Oxley Yasası (Sarbanes – Oxley Act)
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- TDS** : Türkiye Denetim Standartları

TTK : Türk Ticaret Kanunu

VUK : Vergi Usul Kanunu



GİRİŞ

Değişen dünyada finansal piyasalarda kendisine yer bulan kurumların gerek faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi gerekse karşılaşılabilecekleri riskleri azaltarak verimliliğini artırması elzem bir durum haline gelmiştir. Bundan dolayı şirketler risklerini minimize ederek kurumlarının değerini arttırmak istemektedirler. Düzgün ve güvenilir bir işleyişin oluşmasında şirketlerin kendi bünyeleri içinde kuracakları iç kontrol ve iç denetim sistemi büyük önem arz etmektedir.

Finansal piyasalarda fon sahipleri ile fon ihtiyacı olanları buluşturmada aracı kurumlar kilit bir noktada yer almaktadır. Bundan dolayı aracı kurumların görevlerini doğru ve hızlı bir şekilde yerine getirebilmeleri etkin bir şekilde denetlenmeleri ile mümkün olmaktadır. Faaliyetlerin mevzuata uygun bir şekilde hem piyasaya hem de aracı kurum müşterilerine güven vererek yürütülmesi sağlam bir şekilde oluşturulmuş olan iç kontrol ve iç denetimin etkinliği ile paralel bir şekilde gitmektedir. Bundan dolayı aracı kurumların faaliyetlerini gerçekleştirirken bir yandan da devamlı bir şekilde iç kontrol tarafından gözetilmesi sonrasında da bu gözetimin bir rapor halinde sunulmasını sağlayacak olan iç denetimin de ön planda olması gerekmektedir.

Bu açıklamalar çerçevesinde tezin birinci bölümünde aracı kurumlar incelenmiş aracı kurum tanımına, aracı kurumların faaliyetlerine, kuruluş şartlarına ve hangi işlemlerden sorumlu olup neleri yapamayacakları incelenmiş ve açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise denetimde kullanılan kavramlar ve anlamlarına bakılmış tezin konusu kapsamında kilit bir noktaya sahip olan iç denetim iç kontrol sistemleri incelenmiş ve bu sistemlerin bağımsız denetim ile olan ilişkilerine bakılmıştır. Ayrıca denetim faaliyetlerini yürütmede birinci sırada bulunan denetçi türlerine de değinilmiştir.

Üçüncü bölüme gelindiğinde ise aracı kurumların denetim faaliyetleri noktasında kurumlara gereken yönlendirmeleri veren düzenlemeler incelenmiştir. Denetim faaliyetlerine ilişkin yasal düzenlemeler tanımlanmış düzenleyici kurumlarla arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Ayrıca ülkemizdeki düzenleyici kurumlar ve yasal

düzenlemelerin yanı sıra uluslararası düzenlemeler ve düzenleyici kurumlar da bu bölümde değerlendirilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise tezin konusunu oluşturan aracı kurumlardaki iç denetim sisteminin etkinliği bütün yönleriyle incelenmiştir. Bu bölümde gerek iç denetim sisteminin gerekse iç kontrol sisteminin detaylı bir şekilde tanımına, kurum içerisindeki önemine ve amaçlarına bakılmıştır. Ayrıca iç kontrol ve iç denetim biriminin çalışma esaslarına işleyişine ve faaliyetlerine de bakılmış ve bunlar açıklanmıştır. Aracı kurumlardaki örgüt yapısı ve iş akış prosedürleri incelenmiş, acil ve beklenmedik durum planı açıklanmış ve kurum içerisindeki önemlerinden bahsedilmiştir. Yine bu bölüm içerisinde aracı kurumların iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin etkinliğini ölçmeye yönelik oluşturulan anketin sonuçları değerlendirilmiş ülkemizdeki aracı kurumların hem tebliğ hem de uluslararası düzenlemelerle olan uygunluğu ve standardı incelenmiştir.

1.BÖLÜM

TÜRKİYEDEKİ SERMAYE PİYASASI ARACI KURUMLARI

1.1. Aracı Kurum Kavramı

6362 numaralı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 37. maddesinde yer alan aracı kurumlar ile ilgili olan kısımda “sermaye piyasası araçlarıyla ilgili emirlerin alınması, ilgili emirlerin müşteri adına ve hesabına veya kendi adına ve müşteri hesabına gerçekleştirilmesi ve sermaye piyasası araçlarının halka arzında satışa aracılık edilmesi” maddeleri konarak aracı kurumların genel anlamda hangi faaliyetleri yürüttüğü konusunda bizlere ışık tutmuştur. Bu maddelere bakıldığı zaman ABD’de düzenlenen aracı kuruluş tanımlamaları gibi aracılık, pazarlama, üstlenici ve yatırım bankacılığı görevlerini de içine alan oldukça geniş bir fonksiyonu olduğu görülmektedir.¹ Yine Sermaye Piyasası Kanunu’nda belirtildiği üzere aracı kurum faaliyetlerini bankalar da gerçekleştirebilmektedir. Bundan dolayı aracı kurumları kendi içerisinde banka kökenli ve banka kökenli olmayan şekilde ikiye ayırabiliriz. Aracı kuruluşlar örgütlenmiş bir piyasa olan borsada işlem yapmakta ve bu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için gereken yasal yetki belgelerini almak zorundadır. Piyasanın örgütlenmesine yardımcı olan bu özel girişimciler dışarıdan gelen müşterilere aracılık faaliyetlerinde bulunarak komisyon geliri elde etmektedirler.² Birkaç sene öncesine kadar bankaların aracılık faaliyetleri kapsamında hisse senedi alım satımına aracılık işlemi engellenmiş olsa da günümüzde bankalar da bu işlemi gerçekleştirebilmektedir. Değişen ve globalleşen dünyada aracı kurumlar gelişmelere ayak uydurabilmek için Sermaye Piyasası Kurulu’nun düzenlemelerine ayak uydurmak ve kendilerini ona göre şekillendirmek zorundadır.

¹ Ö.Kürşat ÖNAL, *Aracı Kurumlar*, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 1997.

² Tefvik KINIK, *Elektronik Finansın Gelişimi Karşısında Aracı Kuruluşlar*, Ekim 2002, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/421>, (29.10.2017), s.8.

1.2. Aracı Kurumların Gösterdiği Faaliyetler

2012 yılında yayınlanan 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası faaliyetleri önceki yaklaşımlardan daha farklı bir şekilde ele alınmaktadır. 2008 yılında dünya genelinde gerçekleşen global kriz sebebiyle düzenlemelerde değişiklikler olmuş bu yüzden Sermaye Piyasası Kanununda faaliyetlere ilişkin kurum odaklı düzenleme yaklaşımı terk edilmiş bunun yerine faaliyet odaklı düzenlemeler kabul edilmiştir.³ Bu yaklaşımı açıklamak gerekirse önceden kurumların hangi faaliyetlerde bulunabileceği kanunda belirtilirken değişen odakla birlikte herhangi bir faaliyeti hangi kurumların yapabilme yetisi olduğuna değinilmiştir. Aracı kurumlar hukuki ve idari düzenlemelerin çerçevesinde fon kullananlarla fon arz edenleri buluşturarak sermaye piyasası faaliyetlerini oluşturmaktadır. Kanunda belirtilen sermaye piyasası faaliyetleri şunlardır;

- Sermaye piyasası araçlarının halka arzında yüklenimde bulunularak veya bulunulmadan satışa aracılık edilmesi,
- Sermaye piyasası araçlarının kendi hesabından alım ve satımı,
- Yatırım danışmanlığı,
- Portföy yöneticiliği,

faaliyetlerini her bir faaliyet için gereken yetki belgesini aldığı takdirde gerçekleştirebilir.⁴

1.2.1. Halka Arza Aracılık Faaliyeti

Halka arza aracılık faaliyeti sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satışına aracılık yapılmasını ifade etmektedir. Halka arza aracılık işlemini gerçekleştirebilmek için kurumun gerekli yetki belgesini alması gerekmektedir. Ayrıca mevduat kabul etmeyen bankalar haricinde halka arza aracılık faaliyetine bankalar katılamamaktadır. Halka arza aracılık faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi iki şekilde

³ SPL, Geniş Kapsamlı Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Meslek Kuralları Çalışma Kitabı, ss.57-58.

⁴ Sermaye Piyasası Kanunu, No:6362, 06/12/2012, 28513 sayılı Resmi Gazete, Madde 37.

olabilmektedir. Bu faaliyet ‘en iyi gayret aracılığı’ ve ‘aracılık yüklenimi’ şeklinde yapılabilir.⁵

a) En İyi Gayret Aracılığı

En iyi gayret aracılığında halka arz edilmesi konu olan sermaye piyasası araçlarının izahnamede belirtilen satış süresi içerisinde satılmasını, satılmayan bölümün ise satışı yapan kişiye yani ihraççıya iadesini ya da bu sermaye piyasası araçlarını daha önceden satın almayı taahhüt etmiş kişilere olan satışını ifade etmektedir.

b) Aracılık Yüklenimi

Bu yöntemde ise aracı kuruluş ihraççı şirkete halka arz edilecek sermaye piyasası aracının belli bir kısmının ya da tamamının satışını yapacağını taahhüt etmektedir. Aracılık yükleniminde sermaye piyasası araçlarının satışı kendi içinde dört şekilde olabilir.

- *Bakiyeyi Yüklenim:* Sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satılmasını satılmayan kısmının tamamının satış süresi sonunda ihraççıdan tam ve nakden bir şekilde ödenerek satın alınmasını ifade eder.
- *Tümünü Yüklenim:* Sermaye piyasası araçlarının bedelinin satış başlamadan önce tam ve nakden ödenerek satın alınmasını sonrasında ise halka satılmasını ifade eder.
- *Kısmen Bakiyeyi Yüklenim:* Sermaye piyasası araçlarının halka arz yoluyla satılmasını ve satılmayan kısmının bir kısmının satış süresi sonunda tam ve nakden aracı kurum tarafından satın alınmasını tanımlar.
- *Kısmen Tümünü Yüklenim:* Konu olan sermaye piyasası araçlarının bir kısmı satış başlamadan önce satış bedeli tutarının tam ve nakden ödenerek satın alınmasını ifade eder.⁶

⁵ T.C Milli Eğitim Bakanlığı, **Muhasebe ve Finansman**, Ankara, 2011, s.26.

⁶ MEB, a.g.e, s.27.

1.2.2. Alım Satım İşlemlerine Aracılık Faaliyeti

Alım satım işlemine aracılık daha önceden mevzuattaki kurallara göre ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık sıfatı adı altında ticari amaç doğrultusunda alım veya satımını ifade eder. Aracı kurumlar gerekli sözleşmeyi imzaladıktan sonra sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım satım emirlerini kabul edebilirler. Müşteriler borsada işlem yapmayı gerektirecek emirler iletiyorsa aracı kurumlar bunu mevzuatta belirtilen esaslara göre yapmak zorundadır. Borsa dışında gerçekleştirilecek işlemlerde aracı kurumlar sözleşmenin getirdiği yükümlülüklerle uyarak maksimum özen borcu doğrultusunda işlemleri gerçekleştirmelidir. Ayrıca borsa dışında işlemleri gerçekleştirmek isteyen aracı kurumlar faaliyetlerin eksiksiz ve sağlam bir biçimde yürütülebilmesi için gerekli merkez ağı ile teknik alt yapıya sahip olmak zorundadır.⁷

1.2.3. Portföy Yöneticiliği Faaliyeti

Sermaye piyasası araçlarının müşterilerle yapılacak sözleşme çerçevesinde her bir müşteri sıfatına maddi bir gelir elde etme amacıyla vekil olarak yönetilmesine portföy yöneticiliği denilmektedir. Portföy yöneticiliği faaliyetinde bulunmak isteyen kurumların kanunda belirtilen şartları yerine getirdiği takdirde alacağı belgeyle portföy yönetim şirketi kurma hakkına sahiptir. Portföy yönetim şirketi kurmak isteyen kurucular kuruluş şartlarının tamamını yerine getirdiklerini gösteren belgelerle birlikte kuruluş izni almak üzere başvurur. Kurulca yapılan incelemeler sonucunda başvuru uygun görülürse kuruluş işlemleri tamamlanmak üzere Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına başvuru gerçekleştirilir. Şirket kurulduktan sonra faaliyet izni almak için Kurula başvurulur ve uygun görüldüğü takdirde yetki belgesi verilerek şirket faaliyetlerine başlayabilir.⁸

Portföy yönetim faaliyeti gösteren şirketler sözleşme ve etik kurallar çerçevesinde belli başlı birkaç ilkeye uymak zorundadır. Bunlar;

⁷ MEB, a.g.e, s.29.

⁸ MEB, a.g.e, s.31.

- Gerçekleştirilen bir aracılık faaliyeti sonrası iskonto veya komisyon gibi bir menfaat sağlanıyorsa müşterisine bilgi vermek zorundadır.
- Müşteri emirleri olmadan borsada işlem görmeyen araçları portföyün içine alamaz veya portföy dışına çıkaramaz.
- Portföydeki varlıklar üzerinde kendi veya üçüncü kişiler adına hukuki tasarrufla bulunamaz.
- Şirket menfaatine gerçekleşecek olan her türlü alım satım işlemi yapamaz.
- Müşteri ve şirket arasında bir menfaat çatışması durumu olursa seçimi müşteri lehine yapmak zorundadır.
- Müşterilere önceden belirtilen garanti bir geliri vaad edemez ve bununla ilgili reklamlar yapamaz.
- Müşterilerin bilgi birikimlerinin azlığından yararlanarak onları zarara uğratabilecek ve kendi lehlerine fayda sağlayacak ortamı hazırlayamaz.⁹

Bu kurallara gereken özeni göstermek zorunda olan portföy yönetim şirketleri mevduat toplama, gerekenin üzerinde taşınmaz mal edinme, ödünç para verme veya kredi çekme gibi sınırlamalara da uymak zorundadır.

1.2.4. Yatırım Danışmanlığı Faaliyeti

Yatırım danışmanlığı faaliyeti sermaye piyasası araçlarıyla ilgili müşterilerin maddi menfaat elde etmesini amaçlayan yönlendirici nitelikte yazılı veya sözlü yorumlarda bulunulması faaliyetidir. Yatırım danışmanlığı faaliyeti Kuruldan alınacak yetki belgesiyle yapılır. Bu belgeye sahip olan kurumlar şu faaliyetlerde bulunabilirler;

- Kişilerin kısa veya uzun vadeli finansal planlamalarına ve risk tercihlerine göre yatırım planları oluşturmak,
- Şirket bilançolarının analiz ederek gelir kalemlerinin detaylıca incelenmesi ve risklerin azaltılmasına yardımcı olunarak mali profil ile ilgili yazılı veya sözlü tavsiyelerde bulunmak,

⁹ Burak ERGİN, Aracı Kurumlarda İç Denetimin Uluslararası Standartlara Uygunluğunun İncelenmesi ve Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006, ss.58-59.

- Yurt içi ve yurt dışında alternatif yatırım fırsatlarını inceleyerek analiz çalışmalarının yapılması ve mali risklerden korunmak için tavsiyelerde bulunmak ayrıca fon arz ve talep edenlerin bir araya getirilmesi konusunda çalışmaların yapılması,
- Birleşme, bölünme, satın alma ve iş ortaklıklarının kurulmasında yeniden yapılandırma ve ortaklık yapılarındaki değişikliklerle ilgili yazılı veya sözlü tavsiyelerde bulunulması.¹⁰

Bu faaliyetleri gerçekleştirme yetkisi bulunan kurumların bazı yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bunlar;

- Müşterilere verilen tavsiyelerde destekleyici raporlar ve analiz sonuçları olmalıdır,
- Gerçek dışı, yanıltıcı veya abartı tavsiyelerde bulunamazlar,
- Müşterinin çıkarını gözeterek en uygun olan yatırım tavsiyesini vermek zorundadırlar,
- Müşteriye önceden belirlenmiş garanti bir getiri vaad edemezler,
- Şirket ve müşteri arasında oluşacak çıkar çatışmasında müşteriyi gözetmekle müşteriler arasında çıkması muhtemel çıkar çatışmalarında ise müşterilere adil davranmakla yükümlüdürler.¹¹

1.3. Aracı Kurumlar ve Kuruluş Şartları

6362 kanun numaralı Sermaye Piyasası Kanununun 43. maddesinde belirtilen Őartlarda aracı kurumların kurulabilmesi için gerekenler belirtilmiştir. Bunlar;

- Anonim ortaklık Şeklinde kurulmuş olmaları,
- Paylarının tamamının nama yazılı olması,
- Paylarının nakit karşılığı çıkarılmış olması,
- Sermayelerinin Kurulca belirtilen miktardan az olmaması,
- Esas sözleşmelerinin Kanunda yer alan hükümlere uygun olması,
- Kurucuların bu kanunda belirtilen Şartlara uyması,

¹⁰ ERGİN, a.g.e, s.60.

¹¹ ERGİN, a.g.e, s.61.

- Ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması gerekir.

Aracı kurumlar ticaret unvanı alırken sermaye piyasalarında faaliyet gösterdiğini belirtmesi amacıyla ‘menkul değerler’ ya da ‘menkul kıymetler’ ifadelerinden birine yer verir. Halka arza aracılık, alım satım aracılığı, portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı yetki belgelerinden hepsine sahip olan aracı kurumlar ise unvanlarında ‘yatırım menkul değerler’, ‘yatırım menkul kıymetler’, veya sadece ‘yatırım’ ifadesini kullanabilirler.¹²

1.4. Aracı Kurumların Faaliyet Şartları

Aracı kurumların faaliyet şartları yine Kurulca düzenlenen tebliğde belirtilmiş, 6362 kanun numaralı Sermaye Piyasası Kanununun 45. maddesinde şartlar şu şekilde açıklanmıştır;

- Aracı kurum yöneticilerinin yine Kurulca belirlenen tecrübe ve eğitim şartını taşımaları gerekir.
- Borsada işlem yapmak isteyen yatırım kuruluşlarının borsada işlem yapma yetkisi alması zorunludur.
- Aracı kurumların hizmetleri ve faaliyetleri sırasında yatırımcıları korumak amacıyla Kurul yatırımcıları sınıflandırmaya yetkilidir.
- Aracı kuruluşlar faaliyetleri sonucu doğabilecek riskleri dikkate alarak yatırımcılarının haklarını gözetmen ve şikayetlerin takibini sağlamak üzere bir iç kontrol birimi oluşturmak zorundadır.¹³

Bu şartları yerine getiren aracı kuruluşlar sermaye piyasalarında hizmetlerini icra etmeye başlayabilir Kurulun sonradan getireceği yeni düzenlemeleri kabul etmiş olur. Faaliyet izni bulunmayan, izin belgesi alamayan ya da faaliyetleri geçici olarak durdurulanlar ile faaliyet yetki belgeleri iptal edilmiş olan kurumlar ise illegal olarak faaliyetlerini yürütemeyecekleri gibi yayınladıkları ilan veya reklamlarda, ticaret unvanlarında belirttiği faaliyetleri uyguladığına dair herhangi bir simge, kelime veya deyim kullanamazlar. Bir aracı kuruluşun faaliyeti durdurulduysa tekrar faaliyete

¹² Yıldırım Ercan ÇALIŞ, **Aracı Kurumlarda İç Denetim Uygulaması**, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2013, s.32.

¹³ **Sermaye Piyasası Kanunu**, No:6362, 06/12/2012, 28513 sayılı Resmi Gazete, Madde 45.

başlaması için aykırılığı gidermesi ve Kurulun bunu tespit edip faaliyetlerine tekrar başlamasını uygun görmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtilen şartlar Kurul tarafından kanun hükmüne bağlanmış, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından tüm aracı kurumlar için zorunlu kılınarak aracı kurumların karşılaşılabileceği riskleri en aza indirmek ve yatırımcıların yani müşterilerin korunmasını da amaçlamıştır.

1.5. Aracı Kurumların Asgari Öz Sermaye Şartları

Aracı kurumlar kuruluşlarını tamamlamak ve piyasada çalışmaya başlamak için Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenen gerekli öz sermaye şartını yerine getirmelidir. Kurul'un 2013 yılında yayınladığı iki tane tebliğ ile aracı kurumların asgari öz sermaye şartları ciddi oranda yükseltilmiş ve bu tebliğin yayınlanmasından sonra kurumlara iki sene içinde sermayelerine yükseltme imkanı verilse de birçok aracı kurum bu şartı gerçekleştirememiş ve kepenk kapatmak zorunda kalmıştır. Aracı kurumlar piyasada hangi tür faaliyetlerde bulunacağına karar verip Kurul'dan bu faaliyetlere uygun 3 tane yetkiden birini almakta ve her yetkinin asgari öz sermaye şartı farklı olmaktadır. Aracı kurumlara verilen yetkilere ve bunların getirdiği asgari öz sermaye şartına bakacak olursak;

- *Dar yetkili aracı kurum:* Emir iletimine aracılık veya yatırım danışmanlığı faaliyetlerinden herhangi birini veya tamamını gerçekleştirebilecek aracı kurumlara verilen addır. Dar yetkili aracı kurumların kuruluş şartı için gereken asgari öz sermaye şartı 2.000.000 TL'dir.
- *Kısmi yetkili aracı kurum:* En iyi gayret aracılığı, portföy yöneticiliği, sınırlı saklama hizmeti veya işlem aracılığı faaliyetlerinden herhangi birinin veya tamamının hizmetini vermek isteyen aracı kurumlar kısmi yetkili aracı kurum olarak adlandırılır. Bu yetki sınırları çerçevesinde kurulacak olan aracı kurumların asgari öz sermaye şartı 10.000.000 TL'dir.
- *Geniş yetkili aracı kurum:* Aracılık yüklenimi, portföy aracılığı faaliyeti veya genel saklama hizmetlerinden birinin veya tamamının yürütülmesinden sorumlu olan aracı kurumlar geniş yetkili aracı kurum olarak adlandırılır. Geniş yetkili aracı kurumlar için gereken asgari öz sermaye şartı 25.000.000 TL'dir.

2013 yılında yayınlanan ve 2015 yılında aynı tebliğe getirilen son düzenleme ile getirilen asgari öz sermaye şartlarının değişmesi piyasada çok büyük işlem hacimlerinin olduğu emir iletimine aracılık faaliyeti gibi işlemlerde aracı kurumların sermayeleri güçlendirilerek güven ortamı sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁴

1.6. Aracı Kurumların Yapamayacakları İşlemler

Aracı kurumlar Sermaye Piyasası Kurulunun yayınladığı tebliğde belirtildiği gibi bazı işlemler yetki sınırlarının dışında kalmaktadır. Bunlar;

- Aracı kurumlar kuruldan aldığı izin belgesinde belirtilen ana ve yan hizmetler dışında hiçbir şekilde sınai veya zirai faaliyette bulunamaz.
- Mevzuatta belirtilen koşullar ve istisnalar dışında kendi mali taahhütlerini evrak olarak çıkaramaz.
- Ticari amaç için gayrimenkul alım satımı yapamazlar.
- Mevzuatta belirtilen durumlar hariç ödünç para verme işlemi gerçekleştiremezler.
- Mevduat veya katılım fonu toplama yetkileri yoktur.
- Sermaye piyasası araçlarından belirli garanti bir getiri sağlanacağını vaat edecek yazılı veya sözlü bildirimlerde bulunamazlar.
- Müşterilerinin sermaye piyasası araçları veya nakitleri üzerinde hak veya yetkisi bulunmadan kendileri ya da üçüncü kişiler lehine tasarrufta bulunamazlar.
- Müşteri-aracı kurum ilişkisi dışındaki imkanlardan yararlanabilmek için kendi nam ve hesaplarına işlem yapamazlar.
- Kanunda belirtilen durumlar haricinde ihraç ettikleri payları kendi nam ve hesaplarına satın alamaz.
- Yaptıkları işlemleri kayıtsız bırakamaz ve gerçek dışı kayıtları tesis edemez.
- Müşterilerinin haklarına ve kazançlarına zarar verecek işlemlerde bulunamaz, iyi niyet kurallarına aykırı hareket edip müşterilerin piyasa

¹⁴ 23 Aracı Kurum Asgari Sermaye Şartına Takıldı, 2015, <https://www.dunya.com/finans/haberler/23-araci-kurum-asgari-sermaye-sartina-takildi-haberi-285062>, (6 Aralık 2017).

hakkındaki bilgisizliklerinden yararlanıp alım satım kararlarını etkileyerek kendi tasarruflarına haksız kazanç elde edemez.

- Gelirlerini arttırmak amacıyla müşterilere tanınan hesap limitini aşmak da dahil olmak üzere gereksiz veya aşırı miktarda alım satım yapılmasına ortam hazırlayamaz, müşterileri bu amaç için yönlendiremez ve talimatsız müşteri hesabına işlem yapamaz.
- Bir mali yıl içerisinde öz sermayelerinin binde beşini aşacak şekilde bağış yapamaz.¹⁵



¹⁵ SPK, Sayı:28854 Yatırım Kuruluşlarının Kuruluş Faaliyetleri ve Esasları Hakkında Tebliğ, Madde 56.

2. BÖLÜM

DENETİM KAVRAMLARI

2.1. Kontrol Kavramı

İşletmelerin yönetiminde yer alan kontrol mekanizması aşağıdaki listede belirtilen beş temel fonksiyondan birini oluşturmaktadır. Bu beş temel fonksiyon işletme bünyesinde yer alan insan kaynakları, muhasebe, finans, dağıtım, üretim, halkla ilişkiler, araştırma ve geliştirme, bilgi işlem gibi tüm bileşenleri kapsamaktadır. Yönetimlerde adı geçen bu beş temel fonksiyon ise şunlardır;¹⁶

- Planlama,
- Örgütlenme,
- Yürütme,
- Koordinasyon,
- Kontrol.

Planlama ve örgütlenme başlangıçta kullanılan iki bileşen olduğundan dolayı teknik özellikleri ve deneyimi de içinde barındırır. Koordinasyon ise bu iki somut duruma göre daha salt kalmaktadır. Yürütme fonksiyonu ise bu beş bileşenin içinde sanat ve yetenek isteyen bir fonksiyondur. Kontrol ise en saf haliyle işletmelerin koyduğu hedeflere ulaşabilmesi için işletmenin yöneticileri tarafından ortak bir görüş çerçevesinde belirlenmiş araçlar ve yöntemlerdir.¹⁷ İşletme hazırlıklardan başlayarak halkla ilişkiler faaliyetlerine kadar arada geçen sürecin faaliyetlerinin planlanmasını, örgütlenmesini ve eş zamanlı olarak yürütülmesini bunların sonucunda da kontrol edilmesinden sorumludur.

Henry Fayol bir işletmenin kontrolünün yapılabilmesi için tüm bileşenlerin uygulanmış olan plana, verilmiş yönlendirmelere ve önceden belirlenen ilkelere uygun yürütüldüğünü görmek gerektiğinin altını çizmiştir. Kontrolün en temel amacı süreç

¹⁶ Canan ÇETİN, **Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi (ISO 9000-2000 Revizyonu)**, İlke Süreç, Uygulama, 2.Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2001.

¹⁷ Kermit D. LARSSON, William W.PYLE, **Financial Accounting**, Third Edition, Richard D.Irwin Inc. U.S.A, 1986, s.207.

içerisinde meydana gelmiş hatalara doğru dikkatleri yönelterek bu hataların tekrar ortaya çıkmaması için çıkış noktalarını tespit etmektir.¹⁸

2.2. Kontrol Türleri

Kontrol mekanizması gerçekleştirilen faaliyete göre kendi içinde türlere ayrılabilir. Kontrol fonksiyonun oluşabilmesi için üç temel aşamanın olması gerekmektedir. Bu üç aşama performansı ölçebilmek için gereken standartların oluşturulması, gösterilen performansın belirlenen standartlarla kıyaslanması ve standartla performans arasındaki sapma veya farklılıkları tespit ederek bunların giderilmesine çalışılmasıdır.¹⁹ Kontrol fonksiyonunun bir diğer önemli unsuru ise diğer dört fonksiyonun hangi seviyede faaliyet gösterdiğini ortaya çıkarmasıdır. Kontrol fonksiyonu sayesinde işletmeler koyduğu hedeflere sağlıklı ve güvenilir bir biçimde ulaşmak için önlemlere alabilmektedir.²⁰ Bu özelliği sayesinde kontrol fonksiyonu bir ölçme tartma işlemi gibi yöneticilerin işletme bünyesinden gerçekleştirdikleri işlemleri değerlendirme ve düzenleme faaliyetidir. Kontrol mekanizmasının bu özelliklerine bakarak işletmede yönetim faaliyetinin bir bileşeni olması gerektiğini anlamaktayız.²¹

Kontrol türleri genel hatları itibariyle üç grupta toplanabilir. Bunlar;

- İşletme fonksiyonlarının kontrolü,
- İşletme yöneticisinin kontrolü,
- İşletme faaliyet birimlerinin kontrolü.

Önleyici Kontroller: Bu kontrollerin bazıları hayata geçmeden önce tasarlanır ve bunlara önleyici kontroller adı verilir.²² Önleyici kontroller sistemde sonradan meydana gelebilecek hatayı veya eksikliği önceden engellemeye yönelik çalıştığı için kuruma sonradan çıkabilecek düzeltme masraflarını minimuma indirmektedir. Kuruma alınacak personelin bilerek yanlış yapmasını önlemek için güvenilir ve işinin ehli

¹⁸ Richard M. HODGETS, **Yönetim Teori, Süreç ve Uygulama** (Çev: Canan Çetin, Esin Can Mutlu) Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2.Baskı, İstanbul, 1999.

¹⁹ Joseph W. WILKINSON, Michael J. CERULLO, **Accounting Information System**, Essential Concepts and Application, Thrial Edition, John Wiley&Sons. Inc., 1997.

²⁰ Cemal ELİTAŞ, Kontrol Önlem ve Yordamlarının İç Denetçi Açısından Rolü ve Önemi, **İç Denetim Dergisi**, Sayı:8, 2004, s.34

²¹ Özgür ÇATIKKAŞ, **Sigortacılıkta İç Denetim**, 1.Baskı, İstanbul, 2017, s.20.

²² Ulric J., Jr. GELINAS, Steve G. SUTTON, **Accounting Information Systems**, Fifth Edition, 2002.

kişilerden seçilmesi, düzgün ve güvenilir bir belge sistemi oluşturularak yanlış yapılabilecek işlemlerin önlenmesi, çalışanlar için eğitimler düzenlenerek hataların oluşmamasını sağlanması önleyici kontrollere örnek olarak verilebilir.²³

Tespit Edici Kontroller: İkinci olarak tespit edici kontroller adı altında hatalar ortaya çıktığında istenmeyen sonuçların ne olduğunu görmek için tasarlanan kontrollerdir. Kurulan kontrol sisteminde hataları sıfıra indirmek mümkün olmadığından ortaya çıkan hataları da tespit etmek gerekmektedir. Stoklar hesabı ile fiili stok sayımı yapılarak karşılaştırma yapılması veya kasa hesabının kasa ile kontrol edilmesi tespit edici kontrollere örnek olarak verebiliriz.²⁴

Düzeltilici Kontroller: Son olarak ortaya çıkmış olan hedeften sapmış sonuçların tekrar süreç sonunda baş göstermemesi için düzeltilici eylemlerin yapıldığı kontrol türüne ise düzeltilici kontroller denilmektedir.²⁵ Düzeltilici kontrolün eyleme geçebilmesi için hataların ortaya çıkıp tespit edilmiş olması gerekmektedir. Düzeltilici kontroller tespit edici ve önleyici kontrolle birlikte çalışarak tam bir kontrol sisteminin sağlanabilmesi için önemli bir bileşenedir.

2.3. Kontrollerin Özellikleri

Uygulanan kontrollerin amacına hizmet edebilmesi için bunları birtakım özellikleri olmak zorundadır. Bunlar zamanlama, ekonomiklik ve sorumluluktur. Bu özellikleri sırayla açıklamak gerekirse;

Zamanlama: Kontrollerin ortaya çıkacak eksiklik ve hataların en kısa sürede tespit edilerek şirkete çıkabilecek olan ekstra maliyetleri engellemesi gerekmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken kısım yöneticilerin ortaya çıkması muhtemel hataları önceden tahmin etmesi gerekmektedir. Aniden ve beklenmedik şekilde ortaya çıkan hatalar çabucak tespit edilip zamanında düzeltilmelidir.

²³ George H. BODNAR, William S. HOPWOOD, **Accounting Information Systems**, Prentice Hall, 8. Edition, 2003, s.152.

²⁴ Sawyers, **The Practice of Modern Internal Auditing**, The Institute of Internal Auditors, Fifth Edition, 2003, s.72.

²⁵ Marshall B. ROMNEY, Paul John STEINBART, **Accounting Information Systems**, Prentice Hall, Ninth Edition, 2003.

Ekonomiklik: Kontroller hayata geçirilirken minimum maliyet ile yan etkilerin olması gozetilir. Buradaki amaç yapılacak kontrolün maliyetinin saglayacağı faydadan yüksek olmaması gerekir. Böyle bir durumda kurum kontrolü hayata geçirmez. Bir kontrolün hem ekonomik hem de etkili olması gerekmektedir.

Sorumluluk: Yöneticiler kurumda kontrolleri uygularken amacından ve nasıl işlediğinden haberdar olarak bundan yararlanması gerekmektedir. Kurum içinde en fazla sorumluluğun yöneticilerde olduğu düşünülürse bu sorumluluklarına yardımcı olması için kontrolleri kullanır. Bu yüzden kontroller kişilere sorumluluklarını ve görevlerini göstermede yardımcı olur.

2.4. İç Kontrole Bakış

İşletme tarafından faaliyet dönemi içerisinde belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılamadığının kontrol edilmesi, hedeflenen faaliyetler için çalışılırken maksimum faydanın sağlanabilmesi için etkinliğin gözden geçirilmesi, eksik ve hataların düzeltilerek verimliliğin artırılması, muhasebede tutulan kayıtların güvenilirliğinin sağlanması, yönetim politikalarına uyularak finansal bilgilerin de eksiksiz ve zamanında hazırlanmasından sorumlu olan mekanizmanın bütününe iç kontrol denilmektedir.²⁶ İç kontrol sistemi oluşturulurken aşağıdaki maddeler için biçimlendirilmiştir;

- Şirketin aktiflerinin muhafaza edilmesi
- Elde edilen bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin test edilmesi
- Kurum içi etkinliğin artırılması
- Kurumun kararlaştırdığı politikaların uygunluğunun ölçülmesi
- Yönetmeliğe göre uygunluğun gözden geçirilmesi
- Hile ya da suç kaynaklı kuruma zarar verebilecek olumsuz olayların ve bunun kuruma olan etkilerinin yönetiminin sağlanması.

Bu tanımdan ve maddelerden anlaşılacağı üzere iç kontrol sistemi diğer faaliyetlerin ne derece başarılı bir şekilde hayata geçirildiğini ortaya çıkaran bir sistemdir.

²⁶ Nuran Cömert DOYRANGÖL, *Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve Denetim Fonksiyonu*, Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul, 2002, s.48

2.4.1. İç Kontrol Sistemi Ne Değildir?

İç kontrol sistemi tanımlanırken veya gözden geçirilirken yapısı itibari ile iç denetim ile karıştırılmaktadır. Bu yüzden iç kontrol sisteminin neler olmadığına dair maddeler aşağıda sıralanmıştır.

- İç denetim faaliyeti ile iç kontrol birbirinden farklı iki mekanizmadır.
- İç kontrol daha önceden belirlenerek yapılan bir mali kontrol değildir.
- İç kontrolün hayatı geçebilmesi için yazılı işlemlere gerek yoktur. Sağlam bir iç kontrol ortamı gerekmektedir.
- İç kontrol sistemini yönetim yürütür. Mali hizmetleri yürüten çalışanlar ve iç denetçiler yönetime iç kontrol hususunda gereken desteği vermekle yükümlüdür.
- İç kontrol sadece mali konularla ilgilenmez yönetimin tüm mekanizmalarını kapsayarak tüm departmanları ilgilendirir.
- İç kontrol süreçler devam ederken yapılan ek işler olarak düşünülmelidir. Sürecin bir parçası olarak uygulanırsa çalışanları meşgul etmeden verimli bir şekilde işleyebilir.
- İç kontrol sistemi kesin güvenceler vermez. Sağlam bir iç kontrol sistemi olsa bile yolsuzluklar veya mali tablolarda hileler olabilir. Bu yüzden iç kontrol hedeflerin ne dereceli başarılı olabileceğine dair makul bir şekilde güvence vermektedir.²⁷

2.4.2. İç Kontrolün Rolü

İç kontrol sistemi hayata geçirilirken önceden belirlenmiş olan faaliyetlerin performanslarına ve karlılık hedeflerine ulaşılmasını sağlamada ciddi anlamda yardımcı olabilir. Kurumun yasa ve düzenlemelere uygun hale getirilmesi için çabalayarak önceden uyarılarda bulunur ve sektörde kurumun itibarının zarar görmesinin önüne geçer. İç kontrol sistemi şirket hedeflerine ulaşılmasında yardımcı olurken bu mekanizmanın üstüne büyük ve gerçekçi olmayan rollerin de yüklenmemesi

²⁷ Fahreddin ARSLAN, **İç Kontrol Sistemi ve Kamu İç Kontrol Standartları Sunumu**, Kocaeli Üniversitesi İç Denetim Birimi, 2009.

gerekmektedir. İç kontrol sistemi bazı görüşlerin aksine kurumun ayakta kalmasını ve önceden garanti edilmiş başarıların gerçekleştirilmesini sağlayamaz. Etkili bir iç kontrol sistemi olmasına rağmen kurumun gerçekleştirmek istediği hedefler başarılı bir şekilde sonuçlanmayabilir. Diğer taraftan etkin bir iç kontrol sistemi olsa da kötü bir yöneticinin kararlarının değiştiremez ve kurum için daha iyi bir yöneticiye dönüştüremez. Ayrıca devlet politikaları, ekonomik değişiklikler, sektördeki rakip kurumların hamleleri iç kontrol mekanizmasının da ötesinde olabilmektedir. Bunlara rağmen iç kontrol finansal raporların tutarlılığını ve getirilen yasal düzenlemelere göre kurumun uyumluluğu sağlanabilir.

2.5. Denetim Kavramı

Denetim kavramı birçok farklı alanda ve sektörde kullanılmaktadır. Ancak bu kavram ülkemizde muhasebe denetimi olarak literatüre yerleşmiştir. Denetim genel anlamıyla gerçekleşecek olan faaliyetin sonuçlarının önceden belirlenen planlara uymasını sağlamak için belirli standartların konması, sonrasında sonuçlar ile standartların karşılaştırılması ve faaliyet sonuçları ile önceden belirlenmiş olan planların farklılaştığı noktalarda gereken müdahalelerin yapılarak düzeltme ve önlemlerin alınması olarak da tanımlanabilir.²⁸ Denetim eylemleri çoğunlukla kontrol eylemleri ile birbirine karıştırılmaktadır. Bazı noktalarda bu iki eylem birbirine benzediğinden dolayı doğru yerlerde doğru kavramın kullanılmaması oldukça doğaldır. Lakin hem teori hem de ampirik açıdan bu iki kavramın farklılıkları belirtilmeli böylelikle kurumlarda gerçekleştirilecek olan örgütsel çatışmaların önüne geçilmelidir.

2.5.1. Denetimin Önemi

Günümüzdeki ekonomilerde kurumların ve organizasyonların gitgide genişlemeleri, aynı anda birçok faaliyet içinde bulunmaları sonucunda bazı olumsuzluklarla karşılaşılması oldukça normaldir. Bu olumsuzlukların tespit edilerek çözüme kavuşturulmasında denetimin rolü oldukça önemlidir. Denetim fonksiyonunun önemini maddeler halinde sayacak olursak;

²⁸ Seda GAZEZ, **Türkiye’de Yeniden Yapılanma Çalışmaları İçerisinde Denetim Fonksiyonunun Yeri ve Önemi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.5.

- Kurumda gerçekleşebilecek olan iç ve dış tehlikelerin tespit edilerek muhtemel zararların önlenmesi denetim fonksiyonu sayesinde sağlanmaktadır.
- Denetleme yapılan birimin mevcut halinden daha etkili bir şekilde kuruma fayda getirmesi amaçlanır.
- Denetlenen birimler arasında uygulama farklılıkları ortaya çıkacak olursa denetim fonksiyonu burada devreye girer ve bu farklılıkları ortadan kaldırır.
- Denetim yapmak etkin kurum kararlarının alınmasını sağlar.
- Uygulamada bazı olumsuzlukla ortaya çıkmışsa denetim sayesinde bunlar tespit edilebilir.
- Kurumun orta ve uzun vadeli hedeflerinin gerçekleşmesinde denetimin rolü önemlidir.
- Kurumun sahip olduğu varlıkların verimsiz kullanılmasının önüne denetim sayesinde geçilir.
- Denetim ile olası hile, hata veya güvensizlikler önceden tespit edilerek müşterilere güven ortamı sağlanmaktadır.²⁹

2.5.2. Denetimin Özellikleri

Denetimin özelliklerini maddeler halinde sıralayacak olursak aşağıdaki şekildeki gibi özetlenebilir;

- Denetim kurum içerisindeki departmanlara ve belirlenen bir dönemdeki çalışmalara uygulanır.
- Denetim kurumun raporlarda göstermiş olduğu sonuçların hem güvenilirliğini hem de doğruluğunu araştırır.
- Denetçi kurumun iddia olarak gösterdiği finansal tabloları daha önceden belirlenmiş standartlara göre değerlendirir.
- Denetçi kurumun iddialarını doğrulamak için kurum ve kurum ile ilgili kişi ve kuruluşlardan bağımsız bir şekilde uygun ve yeterli kanıt toplamalıdır.

²⁹ Mehmet Ali AKTUĞLU, **Denetim ve Revizyon**, İzmir: Bilgehan Basımevi, 1986, s.7.

- Denetim fonksiyonu alanlarında uzman ve bağımsız kişiler tarafından yapılmalıdır.
- Denetçi kurumun mali ve finansal bilgilerini denetledikten sonra sonuçları rapor halinde sunmalıdır.
- Denetim geçmişteki uygulamaları inceleyip bir sonuca ulaşırsa da nihai amacı geçmişe ait oluşan zararları gidermekten ziyade gelecekte oluşabilecek zararları önlemeye yönelik çalışır. Bundan dolayı denetim ileriye dönük bir sigorta gibidir.³⁰

2.6. Denetim Çeşitleri

Denetim kavramının ilk çıktığı zamanlarda genel anlamda finansal denetim için kullanılsa da zaman içinde kurumların beklentileri farklılaşmış bu yüzden denetimde kendi içerisinde çeşitlenmeye ve türlere ayrılmaya başlamıştır. Buna göre denetim yapılmaya başlanmadan önce amacına, yapılış nedenine, denetçilerin statüsüne veya yapılış zamanına göre kendi içerisinde kategorilere ayrılmıştır.

2.6.1. Amacına Göre Denetim Çeşitleri

Denetimin amacına göre yapılan denetim çeşitleri kendi içerisinde mali tablolar denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olarak üçe ayrılmaktadır.

2.6.1.1. Mali Tablolar Denetimi

Kurumun yayınladığı mali tablolarda gözükken finansal varlık ve yükümlülüklerin genel kabul görmüş muhasebe standartlarına bağlı kalarak hem doğruları yansıtıp yansıtmadığının hem de güvenilirliğinin ölçülmesinde yapılan denetim türüdür. Mali tablolar denetiminin asıl amacı kurumun verdiği bilgilerin doğruluğunu tartmak, yatırımcılara güven ortamının sağlanması ve kurumla ilgili en sağlıklı bilgilerin aktarılmasını sağlayarak sağlam yatırım kararları verilmesine yardımcı olmaktır. Mali tablolar denetiminde gelir tablosu, bilanço, dağıtılmamış kâr tablosu ve fon akım tabloları dikkate alınmaktadır. Bu denetimin sonunda kurumun mali

³⁰ Hasan KAVAL, **Muhasebe Denetimi**, Ankara: Akademik Denetim Danışmanlık ve YMM A.Ş., 2003.

tabloları ile alakalı ortak tek bir görüş olur her hata tek tek irdelenmez. Mali tabloların denetimi mutlaka tamamen bağımsız kişi ya da kişiler tarafından yapılarak maksimum düzeyde objektiflik yakalanmaya çalışılır.³¹ Muhasebe sistemi denetleme faaliyetinin temel dayanağını oluştururken, denetleme ise muhasebe sisteminin kurallara, ilkelere, yasalara ve yöntemlere göre yapılıp yapılmadığının bir sağlamasıdır. Muhasebenin denetlenmesi demek muhasebe sistemindeki eksikliklerin tespit edilerek onarılması demektir. Bu yüzden muhasebe olmadan yapılan denetimlerin herhangi bir dayanağı olmazken, denetim olmadan gerçekleştirilen muhasebe sistemi ise sağlam temeller üzerinde değildir.³² Mali tablolar denetiminde belirtilenlerin doğruluğu ile alakalı görüş oluşturmak ana amaçtır. Genel kabul görmüş muhasebe standartları da bu noktada denetçilerin en önemli dayanak noktasını oluşturmaktadır.³³

2.6.1.2. Uygunluk Denetimi

Kurumdaki faaliyetlerin veya finansal çalışmaların öncesinden belirlenen plan, politika, prosedür ve mevzuata uygun olup olmadığının denetlenmesine uygunluk denetimi denir.³⁴ Uygunluk denetiminin asıl amacı belirli bir otorite tarafından hayata geçirilen kurallara, örgüt çalışanlarının veya uygulayıcıların ne derecede uyduğunun belirlenmesine yardımcı olmaktır.³⁵ Uygunluk denetimi yapılırken finansal nitelikte olup olmadığına bakılmaksızın tüm faaliyetlerin önceden belirlenmiş ölçütlere göre denetimi yapılır. Bu yüzden uygunluk denetiminin sınırlı bir kesim için yapıldığını söylemek elzem bir hal almaktadır.³⁶ Devlet müdahalesi için içine girdiği takdirde uygunluk denetiminin etki alanı genişlemektedir. Örneğin vergi dairesindeki müdürün vergi tahsilatı yaparken belirlenen matrah oranlarının kontrolünü vergi inceleme elemanının yapması uygunluk denetimine verilebilecek örneklerden biridir.³⁷

³¹ Ömer DUMAN, **Muhasebe Denetimi ve Raporlama**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2008, s. 13.

³² Murat ERDOĞAN, **Denetim: Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, s. 54.

³³ Alvin ARENS, J.Randal ELDER, Mark BEASLEY, **Auditing And Assurance Services**, 11. Baskı, New Jersey: Pearson Education, 2006, s. 6.

³⁴ Hasan GÜRBÜZ, **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, 1995, s.16

³⁵ Nejat BOZKURT, **Muhasebe Denetimi**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Ltd. Şti, 2000, s. 28.

³⁶ Celal KEPEKÇİ, **Bağımsız Denetim**, Ankara, 1996, s. 2.

³⁷ BOZKURT, a.g.e., s.27.

2.6.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimlerinde genel olarak kurumun gerçekleştirdiği performans, koyulan hedefler, kârlılık durumu gibi noktalar ele alınır ve değerlendirmeler bu konular üzerinden yapılmaktadır. Bir anlamda faaliyet denetimine başarıya ne kadar ulaşıldığını göstermede kullanılan bir başarı denetimi denilebilmektedir. Faaliyet denetiminde kurumun gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerinde kullanmış olduğu mali, beşeri ve fiziki kaynaklar verimlilik açısından değerlendirilmektedir.³⁸ Faaliyet denetiminde önceden belirlenmiş olan verimlilik standartlarıyla karşılaştırmalar yapıldığı için kurumun hedeflere ya da belirlenen standartlara ulaşip ulaşmadığı denetlenir. Bundan dolayı verimlilik denetimi olarak da adlandırılmaktadır.³⁹ Faaliyet denetimi bir performans denetimi yapar ve eksik görülen veya düzeltilmesi gereken yerler olursa önerilerde bulunur. Bu yönünde dolayı finansal tablo denetimi ve uygunluk denetiminden daha meşakkatlidir. Verimliliğin ve etkinliğin ölçütlerini belirleyip amaçlarla paralel ilerleyip ilerlemediğinin tespitini yaptığından dolayı diğer denetim türlerinden bu kısımda ayrılmaktadır.⁴⁰

2.6.2. Uygulama Zamanına Göre Denetim Çeşitleri

SPK'nın ilan ettiği tebliğe göre uygulama zamanına göre denetim çeşitleri sürekli denetim, sınırlı(ara) denetim ve özel denetim olarak kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır.

2.6.2.1. Sürekli Denetim

Sürekli denetim kurumda bir sene boyunca yapılan muhasebe işlemlerinin incelenmesini eğer varsa gerekli düzenlemelerin de yapılmasını sağlamaktadır. Sürekli denetimde mali tablolara uygun görüşlerin verilebilmesi için elektronik denetim kanıtları toplanır. Bu denetim türünde kurumda gerçekleştirilen işlemler durmaksızın kontrol altında tutulduğundan dolayı tespit edilen hataların ya da usulsüzlüklerin zamanında ve hızlı bir şekilde düzeltilmesine hızlı bir şekilde yardımcı olur. Denetçiler

³⁸ ÇATIKKAŞ, a.g.e., s.30.

³⁹ Sami KARACAN ve Rahmi UYGUN, **Denetim ve Raporlama**, 2012, s.33.

⁴⁰ Melih ERDOĞAN, **Denetim**, Ankara: Özkan Matbaacılık, 2005, 4.

işletme kayıtlarını inceler ve yönetimin faaliyet dönemi içerisindeki performanslarını değerlendirirler. Geniş bir denetim türü olduğundan dolayı kuruma ait tüm fonksiyon ve faaliyetleri kapsamaktadır. Bu denetim türü çoğunlukla iç denetçiler tarafından yürütülmektedir.⁴¹ Sürekli denetim ile denetimde gerçekleştirilecek riskler ve denetim stratejisinde oluşabilecek aksaklıklar üzerinde durulmuş böylelikle denetimin verimliliği artırılmıştır. Sürekli denetimde kontrol ve risk kavramları önemli iki noktadır. Kontrol faaliyeti riski azaltan bir unsurdur. Kontrolde eksiklikler ve risk noktaları tespit edilmektedir. Denetçiler ise bu denetim türünde riskleri de değerlendirme kapsamına alarak kontrollerin eksik kaldığı noktaları da kapatmaktadır. Bu durumda sürekli denetimde iki tane bileşen gözümüze çarpmaktadır.⁴²

- **Sürekli Kontrol Değerlendirilmesi:** Kontrolde oluşan açıklar üzerinde imkanlar el verdiği takdirde oldukça hızlı bir şekilde denetimin yapılmasını ifade eder. Böylelikle iç denetçiler yönetimin izleme fonksiyonunu ve kontrollerin etkinliğini değerlendirerek ortaya çıkan hata ve olumsuzlukların ivedilikle çözülebileceğinin garantisini vermektedir.
- **Sürekli Risk Değerlendirilmesi:** Risk düzeyinin beklenenin üzerinde gerçekleşmesi halinde gereken sistem ve süreçlerin nasıl belirleneceğini gösterir. Bu yöntem sayesinde denetçiler riskli kısımları tespit ederek derecelendirir ve sınırlı denetimdeki kaynakların etkinliğinin sağlandığından emin olur.

2.6.2.2. Sınırlı (Ara) Denetim

Kurumların aylık, üç aylık ve altı aylık dönemler ile bu dönemlerinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin denetlenmesidir.⁴³ Ara denetimde amaç ara dönemlerde oluşan kâr veya zararı belirleyerek ana dönemde kâr paylarını dağıtmak ve kurumun mali yapısı hakkında bilgi toplamaktır. Hisse senetleri borsada işlem gören şirketler,

⁴¹ Murat ERDOĞAN, “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetim Gerekliği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt III. Sayı 1, 2002, s.10.

⁴² Seçkin GÖNEN ve Mithat RASGEN, “Sürekli Denetim Sisteminin Bir Yazılım Programında Uygulanabilirliğine İlişkin Örnek Olay Çalışması”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt VII. Sayı 1, 2015, s.182.

⁴³ Güldem DALAK, “Denetim ve Kalite Denetimi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt I. Sayı 1, 2000, s. 69.

aracı kurumlar, menkul ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları ile emeklilik yatırım fonları şirketleri genel kabul görmüş denetim standartları içerisinde ara denetime tabi tutulur.⁴⁴

2.6.2.3. Özel Denetim

Sermaye piyasası araçlarının halka arzı için Sermaye Piyasası Kuruluna başvuran veya birleşme, bölünme, devir ve tasfiye durumlarında bulunan işletmelerin saydığımız bu durumlar yüzünden tabi oldukları denetim türüne özel denetim denilmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu halka açılmada bağımsız denetim raporu isteyebilmektedir. Sermaye Piyasası mevzuatına göre denetime tabi olan şirketler şunlardır:

- Halka açık şirketler,
- 250'den fazla ortağı olduğu için halka açık sayılan şirketler,
- Aracı Kurumlar,
- Yatırım Ortaklıkları,
- Yatırım Fonları,
- Girişim Sermayesi Ortaklıkları,
- Portföy Yönetim şirketleri,
- Emeklilik Yatırım Fonları,
- Tedrici şekilde kurulan A.Ş.'ler,
- Bankalar Kanununa tabi şirketler (Bankalar, Katılım Bankaları),
- Sigorta ve Reasürans Şirketleri,
- Faktoring Şirketleri,
- Finansman Şirketleri.

⁴⁴ Seval Kardeş SELİMOĞLU ve Diğerleri, **Muhasebe Denetimi**, 1.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2009, s. 9.

2.6.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri

Yapılış nedenine göre denetim türleri zorunlu(yasal) ve isteğe bağlı denetim olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır.

2.6.3.1. Zorunlu (Yasal) Denetim

Kanunların getirdiği zorunluluk çerçevesinde yapılan denetimlere zorunlu(yasal) denetim denilmektedir. Bu denetim türü yapılırken çalışmanın nasıl ilerleyeceği ve sonuçlanacağı yönetmelikler, genelgeler ve kanunlarla olmaktadır.⁴⁵

2.6.3.2. İsteğe Bağlı Denetim

Kurumların aldığı kararlar binaen yasal bir zorunluluk olmadan yapılan denetim türüne isteğe bağlı denetim denilmektedir. Denetim çalışması başlamadan önce yapılacak denetimin sınırları planlayanlar tarafından önceden belirlenmektedir. Bu denetim türünde de maksimum dikkat ve özen gösterilmektedir.⁴⁶

2.6.4. Denetçilerin Statülerine Göre Denetim Türleri

Denetim faaliyetleri gerçekleştirilirken denetçilerin taşıdıkları çeşitli unvanlar bulunmaktadır. Denetim faaliyeti yapılırken bu unvanlara göre faaliyet isimlendirilir. Bu unvanlar bağımsız denetçi, iç denetçi ve kamu denetçisi olarak üçe ayrılmaktadır.

2.6.4.1. Bağımsız Denetim

Bağımsız denetim, denetim şirketleri tarafından gönderilen denetlenecek kurumla alakalı herhangi bir bağı olmayan denetçiler tarafından yapılacak olan denetime verilen addır. Bağımsız denetim kurumun mali tablolarını ve diğer finansal bilgilerini önceden belirlenen kriterler çerçevesinde denetleyerek kuruma uygunluğun sağlanıp sağlanmadığı hakkında güvence verir. Bağımsız denetim sürecinde uzman veya uzmanlar tarafından gerekli olan tüm bağımsız denetim teknikleri uygulanarak

⁴⁵ Tamer AKSOY, *Tüm Yönleriyle Denetim AB ile Müzakere Uyum Sürecinde Yeni Bir Paradigma*, İstanbul: Yetkin Yayınları, 2006, s. 67.

⁴⁶ AKSOY, a.g.e., s.68.

kayıtlar, defterler, belgeler ve mali tablolar incelenir, bilgilerin doğruyu ve gerçeği dürüst bir şekilde yansıtıp yansıtmadığı test edilir ve ulaşılan sonuçlar rapora bağlanır. Kurumun denetimini gerçekleştirecek olan bağımsız denetçi objektif olmak zorundadır. Kurumun göstermiş olduğu faaliyetlerin yasalara uygunluğunu araştırmakla yükümlüdür. Herhangi bir uygunsuzluk gördüğü takdirde ise bunu kuruma ileterek düzeltilmesini talep edebilir. Mali tablolar, ödenecek olan verginin büyüklüğü belli olacağından dolayı bu finansal tablolara olan güven artabilir.⁴⁷ Bir diğer önemli nokta bağımsız denetçiler tarafından denetim faaliyeti gerçekleştirilirken denetçiler şüpheli ve eleştirel bir bakışla sistematik bir şekilde kurumu incelemeli, kurumun çok daha etkili ve finansal açıdan güçlü olmasını sağlamak için de hangi önlemlerin alınmasının elzem olduğunu kuruma bildirerek üstlerine düşen yardım görevini de yerine getirmelidir.

2.6.4.2. İç Denetim

İç denetim kurum içerisinde çalışan iç denetçi statüsünde yer alan denetçiler tarafından mali nitelikte olsun veya olmasın kurumun tüm faaliyetlerinin incelenmesinin tanımıdır. Kamu veya özel sektör fark etmeksizin kurumun maaşlı çalışanlarının kurumun isteği tarafından yürüttüğü denetim türü olarak da tanımlanabilir.⁴⁸ İç denetim faaliyeti sürdürülürken kurum idaresinin kontrol ve yönetim yapısı ile finansal işlemlerinin, risk yönetimi sürecinin, yönetim ve kontrol süreci devam ederken bu fonksiyonların hem etkinliğini değerlendirmek hem de arttırmak için disiplinli, sürekli ve sistematik bir yaklaşım sergileyerek genel kabul görmüş standartlar çerçevesinde değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu tanımlara bakarak iç denetim fonksiyonunda göze çarpan unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

- İç denetim tarafsızlığı benimser.
- Hem danışmanlık hem de güvence faaliyetlerini içine alır.
- Bulunduğu kuruma değer katmayı hedefler.
- Kurumu bir bütün olarak ele alarak değerlendirir.
- Uluslararası standartlara uygun bir yapıda faaliyet göstermelidir.

⁴⁷ Sadiye OKTAY, “Bağımsız Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Denetim Hizmetinde Kalite ve Kalite Kontrol, ABD Düzenlemeleri”, **Maliye Finans Yazıları**, Cilt XXVII, Sayı 100, 2013, ss.44-46

⁴⁸ İSMMMO, **Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim**, 2014, s. 37

- Fonksiyonel olarak bağımsız bir yapıdadır ve risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerini değerlendirir.

İç denetim ve iç kontrol kavramları genellikle birbiri yerine kullanılan bu kavramlardır. Ancak bu durum yanlıştır. İç denetimi iç kontrol fonksiyonundan ayıran temel durum iç denetim fonksiyonu iç kontrollerin risk durumunu ve etkililiğini değerlendirerek kurum içinde yönetime danışmanlık veren bir faaliyet gibi çalışan objektif bir oluşumdur.

Gelişen ve globalleşen dünyada iç denetim fonksiyonu kurumlar için artık vazgeçilmez bir noktada kendine yer bulmaktadır. Yasalara ve mevzuata olan uygunluğun kurumlar açısından değerlendirilmesi artık bir zorunluluk haline geldiğinden dolayı iç denetim fonksiyonu meslek ve disiplin olarak vazgeçilmez bir noktadadır. İç denetim mekanizması sayesinde kurum içerisindeki süreçler ve prosedürler analiz edilir, alınan kritik kararlar değerlendirilir ve eksiklik ya da sorun görülen bir noktada gerekli tavsiye ve çözüm önerileri verilmektedir. Yıllar içerisinde ise kurumların iç denetimden beklediği faydalar farklılaşmaya başlamıştır. Bunları maddeler halinde sıralayacak olursak:⁴⁹

- 1950’li yıllarda iç denetim fonksiyonun kurum varlıklarını koruması istenirdi.
- 1960’larda ise kurum içerisine giren verilerin güvenilir olup olmadığını denetlerdi.
- 1970’lerde uygunluk denetimine önem verilirdi.
- 1980’lerde kurum etkinliği denetime tabi tutulurdu.
- 1990’larda kurumun koyduğu hedeflere ulaşması için destek sağlandı.
- 2000’lerde ise kurumun piyasa değerine ek bir fayda sağlamak için çalışmalarına devam etti.

İç denetimin örgüt içerisinde bağlı olduğu birim ise yönetim kurulu ve üst düzey yöneticilerdir. İç denetim departmanında çalışanlar hem iç kontrol sisteminin etkinliği ve yeterliliği hakkında hem de yapılan işin kalitesi hakkında yönetim

⁴⁹ Mehmet Ünsal MEMİŞ, “Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 85, 2008, s.80.

birimlerine gereken bilgi akışını sağlamakla görevlidir. Üst yönetim veya yönetim kuruluna sunulan bilgiler yöneticilerin isteğine göre bilgi içeriği ve şekil olarak farklılık gösterebilmektedir.⁵⁰ İç denetim departmanı her ne kadar çalıştığı kuruma bağlı olsa da kurum içerisinde bu departmanın özgürlüğü ve objektifliği sağlam temeller üzerine kurulmak zorundadır. İç denetim fonksiyonuna hem işlevsel hem de organizasyonel açıdan baktığımız zaman yasal durumlardan bağımsız bir şekilde çalışması gerekmektedir. Yürütme veya işletmenin ana faaliyet konularındaki durumlarında doğrudan görev almamaları gerekmektedir. Bu şekilde güvenilirlik seviyesi daha da yükselecektir.⁵¹

İç denetim fonksiyonu kurumlar içerisinde gerçekleştirilecek olan bazı durumların gerçekleşmesinde önemli rol almaktadır. Bunları sıralamak gerekirse:⁵²

- Hem finansal hem de operasyonla alakalı bilgilerin güvenilirliğini ve doğruluğunu kabul eder.
- Kurumun karşılaşma ihtimali olduğu riskleri tanımlamaya ve minimuma indirmeye çalışır.
- Kurum içi veya kurum dışı politikaların uygulamaya geçip geçmediğine bakar.
- Uygun standartların oluşturulup oluşturulmadığını denetler.
- Kaynakların verimli ve etkin bir biçimde kullanıp kullanılmadığına bakar.
- Hedeflere hangi seviyede ulaşıldığını denetler.

İç denetim fonksiyonu günümüzde hem kurumların ne kadar etkin bir şekilde çalıştığını denetlemede hem de piyasadaki rekabet gücünü arttırmaya yönelik önemli bir etkidir. İç denetim departmanı sayesinde kurum içerisindeki yöneticilerin verimliliklerine bakılarak hesap verilebilirliği artırılabilir. Bu şekilde danışmanlık faaliyeti gibi çalışarak kurumun değerini günden güne arttırmada önemli bir rol alır.

⁵⁰ Nuran Cömert DOYRANGÖL, “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı.60, 2002, s.3

⁵¹ The International Standards of Supreme Audit Institutions, **The Lima Declaration**, 1977, s.8.

⁵² Sinan ASLAN, **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, 1. Baskı, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 2003, s.6.

2.6.4.3. Kamusal Denetim

Hem görevlerini hem de yetkilerini kamudan alarak kamu adına, kamunun ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla denetim elemanlarına yaptırılan uygunluk, mali tablo ve performans denetimlerine kamusal denetim denir. Kamusal denetimler yasalarda belirtilen hükümlere dayanarak bakanlık ve diğer kamu örgütlerinin denetçilerine yaptırılabilir. Kamusal denetimlerde kamu yararı ön planda olmaktadır. Kamu denetçileri kendi kurumlarında çalıştığı sırada iç denetim fonksiyonunu, özel sektör çalışmalarında ise kamu denetimi fonksiyonunu yerine getirmektedirler. Kamu denetimi gerçekleştiren bazı kamu denetçileri şunlardır:

- Maliye Bakanlığı Denetçileri
- Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları
- SPK Denetçileri
- BDDK Denetçileri
- SGK Müfettişleri

2.7. Kontrol ile Denetim Arasındaki İlişkiler

Gerek kamu kurumlarında gerekse özel sektördeki kurumlarda olsun denetçilerin standartlara göre gerçekleştireceği denetimde kontrol faaliyetleri kilit bir rol almaktadır. Genel kabul görmüş denetim standartlarının, çalışma alanı standartları bölümünde kurum içerisindeki iç kontrol yapısının incelenerek değerlendirilmesinin denetçiler için bir dayanak noktası oluşturacağı ifade edilmektedir.⁵³

SPK tarafından hazırlanan tebliğde ise kontroller kurumun finansal raporları hazırlarken standartlar çerçevesinde ilgilenelelere doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde hazırlanması ve mali tablolarla ilgili kritik yanlışlıklara sebep olabilecek risklerin yönetilmesi şeklinde tanımlanmıştır.

Hem standartlar hem de tebliğ kontrol faaliyetlerinin denetime olan direkt etkisini kabul etmektedir. Denetim faaliyetinden daha güvenilir sonuç almak için

⁵³ BOZKURT, a.g.e., s.129.

kontrol faaliyetinin kurum içerisindeki önemi ve işleyişinin tespit edilmesi gerekmekte daha sonra denetimin planlanarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

2.8. İç Denetim ile İç Kontrol Arasındaki İlişkiler

Kurumun belirlediği amaçlara ulaşmasında yardımcı politikalar oluşturulmaktadır. Bu politikalar kurumun temelini kontrol altında tutmayı hedeflemektedir. İç kontrol sistemi kurum kaynaklarının etkili, güvenilir ve belirlenen hedeflerle örtüşür şekilde kullanılması için oluşturulmuş bir yöntem aracıdır. Ayrıca iç kontrol sistemi ile birlikte iş ve işlemlerin kanuna uygunluğu ve muhasebe ile diğer faaliyet raporlarının güvenilirliği sağlanmaya çalışılır.⁵⁴ Bu iç kontrol yapısının ise “kontrol” ve “denetim” olarak iki kısmı bulunmaktadır. Tanım olarak ikisinin de farklı tanımları olsa da bazı ülkelerde dilin terminolojisinden kaynaklı bu ayrım yapılmamaktadır. Oysa bu iki fonksiyon arasında önemli farklılıklar bulunmakta ne iç denetim ne de iç kontrol birbirlerinin içerisinde yer alan bir fonksiyon olmamaktadır.⁵⁵

İç denetim fonksiyonu kurum yönetimi için yapılan bir hizmettir. İç denetimin içine yalnızca mali kontrol girmemektedir. İç kontrol fonksiyonun bütün yönleri de iç denetime girmektedir. Bu yüzden kurum yönetimi yeterli, etkin ve güvenli bir iç kontrol sistemi oluşturmalı bu sistemi de gerektiği gibi işletmesi gerekmektedir.⁵⁶ Kurum içerisindeki kontrollerin kalitesi iç denetim fonksiyonu ile birlikte anlam kazanmaktadır. İç denetim fonksiyonu hata ve işlem odaklı yaklaşımı terk ederek süreç odaklı, işin uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığı ve doğru işlerin yapılmasını öneren yaklaşımı kullanarak kurum içerisinde stratejik bir rol oynamaktadır. İç denetim, iç kontrolün oluşumunu ve nasıl işlediğini değerlendirerek ilgi çekici konulara dikkat çeker, iç kontrolün çalışma şekli hakkında gerekli bilgileri sağlar. İç kontrolün güçlü ve zayıf yanları hakkında bilgi sağlayıp geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunurlar. İç denetim birimi bunları yaparken bağımsız ve objektif olmalıdır.⁵⁷

⁵⁴ Cemal İBİŞ ve Özgür ÇATIKKAŞ, “İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 85, 2012, s.95.

⁵⁵ Noel HEPWORTH, *Control and Internal Audit*, Birleşik Krallık: CPFA, 2002, s.1.

⁵⁶ Umut KORKMAZ, “Kamuda İç Denetim”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt II. Sayı 25, 2007, s.8.

⁵⁷ INTOSAI Internal Control Standards Committee, *Guidelines for International Control Standards for The Public Sector*, Denmark, 2010, s.39.

İç kontrol faaliyetleri sürekli bir şekilde devam ederken denetim faaliyeti dönemsel olmaktadır. İç denetim faaliyetinde bağımsızlık önemle aranırken iç kontrol faaliyetinde bu zorunlu değildir. İç kontrol sistemine ön mali kontrol ya da denetim faaliyeti gibi bakılmamalıdır. İç denetim fonksiyonunu kurum içerisindeki iç denetçiler gerçekleştirirken iç kontrol faaliyetinden tüm yönetim sorumludur.

2.9. İç Denetim ile Bağımsız Denetim Arasındaki İlişkiler

İç denetim ve dış denetim arasında olması beklenen uyum her geçen gün daha da önem teşkil eden bir konu olmaktadır. Kurum içerisinde sağlam bir iç kontrol ve iç denetim yapısı kurulduğu takdirde dışarıdan gelen bağımsız denetçi gereken denetim kanıtlarını kullanarak kurumun mali durumu ile alakalı kendi görüşlerini belirtebilir. Bağımsız denetim fonksiyonu önceden belirlenmiş olan standartlara göre kurumdan aldığı bilgilere göre değerlendirilir. Bu yüzden denetim yapılan kurumun yönetimi tarafından sağlanan bilgiler çerçevesinde yapılmaktadır.

İç denetim fonksiyonun görev alanında kurum içerisindeki tüm organizasyonlar ve süreçler varken bağımsız denetimde sadece mali raporlar olmaktadır. İç denetim yönetime danışmanlık yapsa da risk yönetimi, iç kontrol veya kurumsal yönetim ile alakalı güvence vermemektedir. Bağımsız denetimin sorumluluk kapsamına giren kısım ise mali tablolar ile güvence vermelidir. Ayrıca iç denetim departmanında çalışan personel dış denetçiye de destekte bulunarak denetim fonksiyonuna katkıda bulunabilir. İç denetçi dış denetçide yeterli güveni sağladığı takdirde prosedürlerin kapsamı, yapısı veya zamanlaması çok daha etkin bir şekilde yürütülebilmektedir.⁵⁸

Yüksek denetim kurumları ihtiyaç duyduğu bazı alanlarda sağlam iç denetim birimleri oluşturarak kendisine de yarar sağlayabilir. Bundan dolayı yüksek denetim kurumları kurumlarda güçlü bir iç denetim sistemi oluşturulmasını desteklemeli ve bunun için gerekli şartları oluşturmaya çalışmalıdır. Kurum içerisinde bağımsız ve güçlü bir iç denetim birimi oluşturulduğu takdirde yüksek denetim kurumu bu birimdeki çalışanlarla deneyimleri ile bilgileri hızlı ve koordineli bir şekilde paylaşarak yapılması gereken görevlerin kolaylaşmasında yardımcı olur.

⁵⁸ KORKMAZ, a.g.m., s.9.

3. BÖLÜM

ARACI KURUMLARIN DENETİM FAALİYETLERİNE YÖN VEREN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

3.1. Ulusal Düzenlemeler

Aracı kurumlarda denetim faaliyetlerine ulusal anlamda yön veren üç tane yasal düzenleme bulunmaktadır. Bunlar Türk Ticaret Kanunu, Vergi Kanunları ve Sermaye Piyasası Mevzuatıdır.

3.1.1. Türk Ticaret Kanunu

Türk Ticaret Kanununda bulunan 375. maddede kurumlardaki yönetim kurulunun devredilemez görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu maddede kurumun finans ve muhasebe denetimi ile finansal planlamalar için gereken düzenlemelerin yapılması görevi kurumun yönetim kuruluna verilmiştir. TTK’de yer alan 366. maddede ise işlerin gidişatını izlemek, kendilerine sunulacak rapor hazırlamak, kararları uygulamaya almak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komisyonlar ve komiteler kurabileceği belirtilmiştir.⁵⁹

TTK iç denetim departmanının yanı sıra anonim şirketlerin mali tablolarının uluslararası denetim standartları ile uyumlu olan Türkiye Denetim Standartlarına göre de bağımsız denetime tabi olmasını gerekli kılmıştır. Kurumun faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin denetlenen tablolar ile sağlanması yapılır ve gerçeği yansıtmıyorsa yansıtmadığı araştırılır.⁶⁰

6455 sayılı kanunla birlikte bütün anonim şirketlerin bağımsız denetime tabi olma yükümlülüğü getirilmiştir. Anonim şirket denetim yaptırmamışsa kurumun mali tablolarının ve yönetim kurulu faaliyet raporlarının düzenlenmemiş olduğu kabul edilmektedir. Bu düzenleme kurumsallaşma anlamından kilit bir öneme sahiptir çünkü

⁵⁹ Ercan ÇALIŞ ve Seniha DAL, “Yeni Türk Ticaret Kanununda Anonim Şirket Yönetim Kurulunun Muhasebe ve Finans Sisteminin Kurulmasına İlişkin Devredilemez Görev ve Yetkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı. 114, 2012, ss.78-79.

⁶⁰ Türk Ticaret Kanunu, 2011, md.397.

mali bilgileri kullanmak isteyen yatırımcının kurum hakkında bilgiye ulaşabileceği tek kaynak faaliyet raporlarından oluşmaktadır. Bundan dolayı yıllık raporların denetime tabi tutulması oldukça önemlidir.⁶¹

3.1.2. Vergi Kanunları

Ödenmesi gerekli olan vergileri kontrol etmek, tespit etmek ve ödenmesini sağlamak vergi incelemesinin amacını oluşturmaktadır. Vergiler devletin bir numaralı gelir kaynağıdır. Bundan dolayı kurumların gelir ve giderleri hesaplandıktan sonra kâr elde edilmişse kurumdaki vergi alınması gerekmektedir. Bu tahsilatın yapılabilmesi için fiili envanter sayımı vergi mükellefinin defter, belge, hesap ve kayıtlarının incelenmesi gerekmektedir. Bundan dolayı herhangi bir usulsüzlüğün önüne geçilebilmesi için devlet bunun denetimini kanunda belirtilen kurumlara yaptırmaktadır. Devletin gelirlerini denetleyen kurumlar Maliye Bakanlığının altında gruplandırılmıştır. Bu kurumlar, Gelirler Genel Müdürlüğü, Hesap Uzmanları Kurulu, Vergi İstihbarat Uzmanları, Vergi Dairesi Başkanı, Mal Müdürleri, Yoklama Memurları ve Takdir Komisyonlarıdır.⁶²

3.1.2.1. Kurumlar Vergisi Kanunu

Kurumlar Vergisi Kanununun 1. maddesinde kurumlar vergisi mükellefleri tanımlanmıştır. Bu maddeye bakılarak sigorta şirketleri, sermaye şirketleri ve kooperatiflerin bu kanuna tabi olduğu görülmektedir. Kurumlar Vergisi Kanununda ticari kazanç; teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerler arasındaki müspet farktır diye tanımlanmıştır.

3.1.2.2. Gelir Vergisi Kanunu

Gelir Vergisi Kanununun 1. maddesinde geçen ‘Gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tâbidir. Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.’ tanımla vergiye tabi olan kişiler açıkça belirtilmiştir. Sermaye

⁶¹ Davut PEHLİVANLI, **Modern İç Denetim Uygulamaları**, İstanbul: Beta Yayınları, 2010, s.28.

⁶² Başak ATAMAN, **Türk Denetim Kurumları**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000, s.48.

şirketleri doğrudan bu kanuna tabi değildir. Ancak dağıtılan kârlar üzerinden kâr dağıtımını yapılmadan önce ortakların kâr payından %15'lik bir gelir vergisinin kesilmesi zorunludur. Kesilen gelir vergisi tutarının vergi idaresine ödenmesi gerekmektedir lakin kâr dağıtımını yapılmadığı takdirde bu vergi hesaplanamaz.

3.1.2.3. Vergi Usul Kanunu

VUK gerçek ve tüzel kişilerin vergiye tabi işlemlerini gerçekleştirirken uyacakları şekil şartlarını hüküm altına alan bir kanundur. Aracı kurumlarda bu kanun hükümlerine doğrudan tabidirler. Kanun ile vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlar, inceleme esnasında uyulacak şekil şartları ve süreler de belirtilmiştir. Ayrıca 172. Madde defter tutacaklar arasında ticaret şirketleri de belirtilmiş ve 176. Madde ile bilanço esasına göre defter tutmaları gerekmektedir. 182. Madde bilanço esasına göre tutulması gerekli defterleri; yevmiye defteri, defterikebir, envanter defteri olarak açıklamıştır.

3.1.3. Sermaye Piyasası Düzenleme Tebliği ve İç Kontrol

Türkiye'de iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin temellerinin atılmasını sağlayan Sermaye Piyasası Kanunu düzenlemesi 1996 yılında Seri:X, No:6 "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ" adı altında yürürlüğe girmiştir. Amerika'da iç kontrol ve iç denetimle ilgili düzenlemelerin bulunduğu Sarbanes-Oxley yasasını da takip eden SPK yayınladığı tebliğde SOX ile paralel olarak önemli bir takım değişikliklere gitmiştir. Amerika'daki SOX'un Türkiye'deki versiyonu olarak SPK'nın 12.06.2006 tarihinde yayınladığı Seri: X No: 22 "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" kabul edilmekte ve halen uygulanmaktadır.

Aracı kurumların SPK tarafından denetlenmesini iki noktada incelemek gerekmektedir. Aracı kurumlar hem kuruluş hem de faaliyet izni aşamasında Kurulun denetimine tabi olmak zorundadırlar. Bunun haricinde aracı kurumların göstereceği tüm sermaye piyasası faaliyetleri SPK'nın denetimine girmek zorundadır. Tebliğdeki 45. madde doğrultusunda tüm sermaye piyasası faaliyet ve işlemlerinin denetiminin hepsi Kurulun görevlendirdiği uzman ve uzman yardımcıları tarafından yapılmaktadır.

Denetim faaliyetini yapması için görevlendirilen bu uzmanların defter, evrak, kayıt, dosya ve diğer belgeleri isteme hakkı bulunmaktadır. İstenilenlerin ibraz edilmemesi durumunda sulh ceza hakiminin vereceği karar sayesinde arama yapılabilir.⁶³

Aracı kurumlar Tebliğde belirtildiği üzere iç denetim sistemi kurmak zorundadırlar. Ayrıca yine aracı kurumlar Seri: X No: 22 Tebliğde belirtildiği üzere bağımsız denetim ve incelemeye de tabidirler. Bu doğrultuda aracı kurumların bağımsız denetleme kuruluşlarına bağımsız denetim yaptırması gerekir.⁶⁴ Kurulacak denetim komitesinin belli başlı tanımları ise şöyledir:

Denetim komitesi etkin bir iç kontrol fonksiyonun sağlanması için yapılması gerekenlerin yönetim kurulunun altında oluşturulan bir komitedir.⁶⁵

Kurumun yöneticilerinden oluşmayan ve genel kurulun altında bulunan komiteye denetim komitesi denilmektedir.⁶⁶

Dış denetçi ile kurum içerisindeki denetçi arasında köprü görevi kurulması üzerine tasarlanmış komiteye denetim komitesi denilmektedir.

Hem bağımsız denetçileri destekleyip hem de firma içerisindeki iç kontrol ve mali tablo raporlama sürecini izleyen komiteye denetim komitesi denilmektedir.⁶⁷

3.2. Düzenleyici Kurumlar

Aracı kurumlardaki denetim çalışmalarının düzgün yönetilmesi ve yön verici çalışmaların yapıldığı bazı düzenleyici kurumlar bulunmaktadır. Bunlar Kamu Gözetimi Muhasebe ve Standartları Kurumu, Türkiye İç Denetim Enstitüsü, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve İç Kontrol, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu ve Sermaye Piyasası Kurulu'dur.

⁶³ Selçuk SARIYAR, **Aracı Kurumlar**, Hubyar Eğitim Vakfı, 2008, s. 10.

⁶⁴ ÇALIŞ, a.g.e., 38.

⁶⁵ Jill GILES., "Evidence on the Relation Between Audit Committee Characteristic and the Quality of Financial Reporting", Doktora Tezi, Rutgers The State University of New Jersey, 1998, s. 2.

⁶⁶ William MESSIER, **Auditing: A Systematic Approach**, McGraw-Hill, 1996, s.190.

⁶⁷ Alvin ARENS ve James LOEBECKKEI, **Auditing: An Integrated Approach**, London: Prentice Hall International, 1997, s. 4.

3.2.1. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Standartları Kurumu

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Standartları Kurumu Bakanlar Kurulu'nun 26.09.2011 tarihinde aldığı kararla kurulmuştur. KGK'deki bağımsız denetim yönetmeliğine göre denetim fonksiyonu hem mali tablolar hem de diğer finansal bilgiler dahil olmak üzere denetimden geçirilecek olan konuların belirlenen düzenlemelere uyup uymadığı konusunda Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde güvence sağlayacak olan bir görüş oluşturulması için yapılır.

Denetim, kullanıcılara denetim yapılırken gereken kıstaslara uyulup uyulmadığı konusunda yeterli veya sınırlı güvence sağlamaktadır. Sınırlı güvence sağladığı durumlar mevzuatta veya denetim sözleşmesinde açık bir şekilde belirtilmese bile makul güvence vererek gerçekleştirilmektedir. TDS kapsamında makul ve sınırlı güvence gerektiren denetimler belirlenmektedir.

Denetim fonksiyonu gerçekleştirilirken denetimin konusu hakkında, gereken mesleki etik ve ilkelere bağlı kalınarak mesleki şüphecilik çerçevesinde gerçekleştirilmesi suretiyle, TDS'de belirlenen yeterli ve doğru denetim kanıtlarının toplanmasını, bu kanıtlar sayesinde bir uzman görüşü oluşturulmasını ve rapor haline getirilmesini kapsamaktadır.

Denetimin konusu değerlendirildiği sırada önceden belirlenmiş olan kıstaslar göz önüne alınmaktadır. Finansal tablolar denetiminde Türkiye Muhasebe Standartları, yıllık faaliyet raporları ile birlikte riskin erken saptanması ve yönetimine ilişkin sistem açısından 6102 sayılı kanunda yer alan ilgili mevzuatla alakalı denetime ilişkin hükümler, diğer mevzuatlardan kaynaklanan denetim konuları açısından ise denetim kıstası ile alakalı yapılan düzenlemeler veya bunların atıf yaptığı kurallar denetim yapılırken dikkate alınmaktadır.⁶⁸

⁶⁸ Bağımsız Denetim Yönetmeliği, 2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121226-5.htm> , (24 Şubat 2018)

3.2.2. Türkiye İç Denetim Enstitüsü

Türkiye İç Denetim Enstitüsü, İç Denetim Standartları Kurulu (IIA) üyesi bir kuruluş olup iç denetimle alakalı dünyada değişen koşullara göre yapılan düzenlemeleri takip edip bunları birebir şekilde Türkçeye tercüme ederek ülkemizde yayınlamakta ve iç denetimle alakalı standartların korunmasını sağlamaktadır. İç denetim standartlarıyla ilgili hem eğitim hem de bilgilendirme görevini de üstlenen bu kurum Türkiye’de iç denetimin fonksiyonu ve faaliyetinin gelişmesinde büyük destek sağlamıştır. IIA tarafından yayınlanan ve TİDE tarafından tercüme edilen iç denetim standartlarında etik kurallar, nitelik standartları ve performans standartları ele alınmaktadır.

3.2.3. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve İç Kontrol

5411 sayılı Bankacılık Kanunu 01 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu kanun içinde yer alan İç Sistemler adlı konu başlığının altındaki ikinci bölümünde 29-32. Maddelerinde bankalar tarafından oluşturulması gereken departmanlar hakkında birçok yükümlülükler düzenlenmiştir.

2005 yılında yayınlanan bu kanun da bankaların kurmak zorunda oldukları iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi fonksiyonlarıyla alakalı önceki kanunlara göre çok daha detaylı hüküm ve düzenlemelere yer verilmiş ayrıca bu sistemleri kapsamı altına alacak olan iç sistemler ifadesi kullanılmıştır. 30. maddenin son fıkrasında ise iç kontrol faaliyetlerinin yönetim kuruluna bağlı çalışacak olan iç kontrol birimi ve personel tarafından yürütülmesi ilk kez kanunda bir madde olarak yer almıştır.⁶⁹

3.2.4. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu

Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanununa göre iç kontrol sistemi idarenin hedeflerine ulaşmasını, önceden belirlediği politikalar ile yürürlükteki mevzuata uygun bir şekilde verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülmesini, kaynakların ve varlıkların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve eksiksiz olarak tutulmasını, finansal bilgi

⁶⁹ Gürdoğan YURTSEVER, **Bankacılığımızda İç Kontrol**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 2008, s. 86.

ile yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak amacıyla kurulmuş olan mali ve diğer kontrollerin bütününe ifade eder.

Mali yönetim ve iç kontrol fonksiyonuna ait standartlar ve teknikler Maliye Bakanlığınca, iç denetime ilişkin standart ve teknikler ise İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından belirlenir, geliştirilir ve uyumlaştırılır. Bunlar sistemin koordineli bir biçimde çalışmasını sağlamanın yanı sıra kamu idarelerine rehberlik de yapmaktadır.⁷⁰

3.2.5. Sermaye Piyasası Kurulu

12.06.2006 yılında yayınlanan “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” doğrultusunda bağımsız denetime tabi olacak şirketler belirlenmiştir. Bu tebliğe göre aracılık faaliyeti gösteren bankalar ile aracı kurumlar da denetim kapsamına alınmıştır.

Bu kanunla beraber aracı kurumların kamuya açıklanacak yıllık finansal tabloları ve diğer raporların standartlara uygunluğu ve doğruluğu, bağımsız denetim gerçekleştirilirken gerekli olan tüm teknikler uygulanması, defterlerin, kayıt ve belgelerle kanıtlanarak denetlenmesi ve bunların rapora bağlanması zorunluluğu getirilmiştir.

Aracı kurumların hem yılsonu finansal tablo denetimine hem de ara dönem finansal tabloların denetimine tabi tutulması gerekmektedir. Bağımsız denetim süreci sürerken karar verici olan denetçilere makul güvence verilmesi hedeflenmektedir.

“Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” 2003 yılında yürürlüğe girmiş ve bu tebliğde aracı kurumların iç denetim sistemi kurması gerektiği ve bu sistemi geliştirmek zorunda oldukları vurgulanmıştır. Aynı kanunda iç kontrol sistemi ile alakalı olarak sisteme ilişkin bütün prosedür ve politikaların yazılı hale getirilmesi zorunlu tutulmuştur. Bu yazılı prosedürlerin kabulü ve yürürlüğe konması ise yönetim kurulu kararı ile olmaktadır. Ayrıca iç kontrol faaliyetlerinin de aracı kurumda çalışan ve her seviyeden personel ile

⁷⁰ 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu, 2003, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> , (25 Şubat 2018).

iç denetimden sorumlu elemanlar tarafından yürütüleceği bu faaliyetlerin tespit edilen riskleri izlemesi gerektiği ve günlük iş akışının bozulmadan bir bütün halinde sürdürülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.⁷¹

3.3. Uluslararası Düzenlemeler

Aracı kurumlarda iç denetimle ilgili ulusal çalışmalar ve düzenlemeler yapılırken uluslararası düzenlemeler baz alınmaktadır. Uluslararası düzenlemeler dikkatlice irdelendiğinde aracı kurumlarda oluşturulan iç denetim sistemlerinin yasal düzenlemeler ve düzenleyici kurumların amaç ve beklentileri doğrultusunda nasıl şekillendiği daha iyi anlaşılacaktır.

3.3.1. COSO Komitesi

1970'ler ve 1980'lerde Amerika'da birçok şirketin hileli ve yanıltıcı finansal tablolar hazırlayıp batması sonucunda Hileli Finansal Raporlama Ulusal Komisyonu (National Commission of Fraudulent Financial Reporting) kurulmuştur. Bu komisyon beş önemli meslek örgütünü bünyesine alarak hilelerin nedenlerini araştırmak ve bu hilelerin önüne geçerek firmaların iflas etmesini engellemek amacıyla kurulmuştur. Bu örgütler; Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA), Amerikan Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA), Amerikan Muhasebe Birliği (AAA), Amerika Yönetim Muhasebe Enstitüsü (IMA), ve Amerika Finansal Yöneticiler Enstitüsü (FEI)'dir. Treadway Komisyonu (Treadway Commission) olarak da bilinen komisyona ilk başkanlık yapan kişi James C. Treadway'dir.⁷²

COSO (Committee of Sponsoring Organization) komitesi "Sponsor Organizasyonlar Komitesi" olarak da bilinir. Bu komitenin nihai amacı işletmelerdeki iç kontrol sisteminin etkinliğinin analizi için genel anlamda kabul görmüş olan standartları uygulamaya koymaya amaç edinmiştir. Bu komite hileli ve eksik hazırlanan mali raporlardaki ihmal edilen veya gözden kaçan faktörler üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca Amerika Sermaye Piyasası Kurulu (SEC), eğitim kurumları ve diğer düzenleyiciler için

⁷¹ ÇALIŞ, a.g.e., 52.

⁷² Robert MOELLER, **COSO Enterprise Risk Management**, New Jersey: John Wiley&SonsInc, 2007, s. 3.

öneriler de geliştirmektedir. Bu amaçla COSO komitesi 1992 yılında "İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve Raporu" (Internal Control Intergated Framework) isimli çalışmasını dünyaya sunmuştur. Bu raporda iç kontrol sistemi tanımlanarak maksimum verimin nasıl sağlanabileceği konusunda önerilere yer verilmiştir. COSO, kurumsal yönetim ve iç kontrol mekanizmaları çerçevesinde finansal raporlara olan güvenilirliği arttırmaya yönelik çalışan gönüllü bir organizasyondur.⁷³

İç kontrol mekanizmasına yönelik temel bir çerçeve görevi gören COSO raporunda iç kontrol genel anlamda bir kuruluşun yönetim kurulu, yöneticileri ve diğer personeli tarafından yönlendirilen ve aşağıdaki hedeflere ulaşmada makul güvence sağlamak üzere tasarlanmış olan bir süreç olarak tanımlanmıştır.⁷⁴ COSO komitesinin yayınladığı raporda genel anlamda üç nokta dikkat çekmektedir. Bunlar:

- Finansal raporların güvenilirliği,
- Gösterilen faaliyetlerin verimliliği ve etkinliği,
- Yasalara ve düzenlemelere uygunluk derecesi.

Bu üç noktayı merkeze alan COSO yayınladığı raporlarda iç kontrol modelinin beş tane bileşenini de açıklamıştır. Bu beş bileşen kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izlemedir.

1) Kontrol Ortamı (Control Environment): İç kontrol mekanizmasındaki diğer bileşenlerin maksimum etkinlikte çalışabilmesi için sağlam bir kontrol ortamı oluşturulması gerekmektedir çünkü iç kontroldeki temel unsur kontrol ortamıdır. İşletmeler iç kontrol sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını istiyorsa bunu kontrol ortamını etkin bir biçimde sağlayarak gerçekteştirilmelidir. Kontrol ortamı kurum içerisindeki bütün personeli kapsadığından dolayı kurumun nasıl çalıştığı hakkında fikir vermesi açısından çok önemlidir. İç kontrol sisteminin başarıya ulaşmasında kilit noktalardan biri kurum bünyesinde çalışan tüm bireylerin hem yetkilerini hem de görevlerini tam ve eksiksiz bir biçimde anlaması gerekmektedir.⁷⁵ Kontrol ortamı uzmanlığın değerlendirilmesi, dürüşlük ve ahlaki değerler, yönetim

⁷³ Nihal SALTİK, **İç Kontrol Standartları**, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi Yayınları, 2007, ss. 9-10.

⁷⁴ COSO, **Enterprise Risk Management Integrated Framework Executive Summary**, Eylül 2004. s. 13.

⁷⁵ Kevin MACCLATCHY, "Take Control", **Journal of Property Management**, 1997, s. 64.

kuruluyula denetim komitesi, yönetim felsefesi ve çalışma tarzı, yetki ve sorumluluk verme yöntemleri, örgütsel yapı ve insan kaynakları politikalarını içine almaktadır. Kontrol ortamını oluşturacak olan unsurlar işletmelerdeki iç kontrol mekanizmasının da temelini oluşturmaktadır.⁷⁶

2) Risk Değerlendirmesi (Risk Assessment): Her kurum faaliyet hayatına devam ederken hem kurum içerisinden hem de kurum dışarisından gelebilecek olan risklere maruz kalma ihtimali vardır. Risk değerlendirilmesi yapılırken ilk koşul ortaya çıkabilecek olan risklerin tespit edilmesi ve sürekli bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Kurumun hedeflerini gerçekleştirmek için uygulayacağı faaliyetler birtakım risklerle karşılaşabileceğinden dolayı bu engeller minimize edilerek gereken tedbirler alınmalıdır.⁷⁷ Risk odaklı bir çalışma stili benimsenerek iç kontrol faaliyetlerinden başarıya ulaşılabilir. Risk değerlendirilmesi, hedeflere ulaşılırken uygun seviyedeki risk düzeylerinin tanımlanması, analiz edilmesi ve risklerin nasıl yönetileceği konusunda bir ilke belirleme sürecidir. Zayıf ve güçlü yönler tespit edilerek riskli durumlar belirlenmeli sonrasında da kontrol faaliyetleri belirlenen noktalara doğru yoğunlaştırılmalıdır. Risk değerlendirilmesi yapılırken zaman içerisinde ekonomi, sektör hayatı ve çalışma şartları değişeceğinden dolayı bu durumlar takip edilmeli oluşabilecek fırsatlar ve riskler analiz edilmelidir. Bundan dolayı değişen durumlara ayak uydurmak için iç kontrollerde de devamlı bir değişiklik olmalıdır.

3) Kontrol Eylemleri (Control Activities): Kontrol eylemleri kurumların hedeflerini gerçekleştirme aşamasında karşılaşabileceği risklerin hedeflerinden saptırmasına engel olmak için oluşturduğu politika ve prosedürlerdir. Kurumların gösterdiği faaliyetlerde başarıya ulaşmasına engel olabilecek riskler tanımlanır sonrasında da bunları engellemek için gereken kontrol faaliyetleri gerçekleştirilir. Kontrol eylemleri bir organizasyondaki bütün düzeylerde ve görevlerden oluşmaktadır. Kontrol eylemleri görev ayrılığı, kurum varlıklarının güvenliğinin ve performansının gözden geçirilmesi, mutabakat yapma, yetkilendirme ve faaliyetlerin yürütüldüğü sırada farklı onay mekanizmaları oluşturulması gibi eylemlerden oluşmaktadır. Kontrol

⁷⁶ Seçkin GÖNEN, “İç Kontrol Sisteminin Unsurlarından Kontrol Ortamının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 11, 2009, s. 195.

⁷⁷ Donald TAYLOR, **Aditing: Integrated Concepts and Procedures**, 4. Baskı, New York: Jonh Wiley&Sons Inc, 1988, s. 239.

eylemlerinde başarıya ulaşmak için eylemler bir liste haline getirilmeli ve personele bu konu hakkında bilgi verilmelidir. Son aşamada ise kurumlar kontrol bünyesinde yaptıkları işlemleri belli aralıklarla değerlendirmeye alıp doğruluklarını analiz etmelidir.⁷⁸

4) Bilgi ve İletişim (Information and Communication): Gereken bilginin tanımlanarak elde edilmesi ve bunun belirli bir zaman içerisinde paylaşılması kurumlar için kilit bir öneme sahiptir. Bilgi ve iletişim fonksiyonları personellerin iç kontrol sistemi içerisindeki sorumluluklarını yerine getirmede yardımcı olmaktadır. Kurumdaki yönetim hem içeriden hem de dışarıdan sağlıklı ve işe yarar bilgileri elde ederek iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde çalışmasını sağlar. Bilgi sistemleri üretim raporları işlevsel, finansal ve uygun bilgileri kapsamaktadır. Kurum içerisinde kontrol faaliyetinin etkin yürütülebilmesi için bilgi ve iletişim fonksiyonunun uyum içerisinde çalışması gerekmektedir.

İletişim ise gereken bilginin elde edilerek sürekli bir şekilde hem yukardan aşağıya hem de aşağıdan yukarı bir bilgi akışını ifade etmektedir. Organizasyonda çalışan tüm personelin üst yönetimden gelecek olan kontrol sorumluluklarını ve görevlerini sağlıklı bir şekilde alması durumunda kontrol eylemleri de daha sağlam bir şekilde ilerleyebilir. Kurum personeli iç kontrol sistemi içerisindeki görev ve sorumlulukları ile diğer çalışanların bireysel faaliyetlerini de idrak etmek zorundadırlar. Ayrıca bilgilerin üst yönetime ulaştırılması için gerekli araçlara da sahip olmalıdırlar.⁷⁹

5) İzleme (Monitoring): İç kontrol sistemlerinin süreç içerisinde performans ve kalitelerinin değerlendirilebilmesi için izleme faaliyeti gerekmektedir. İç kontrol sistemi içerisinde gerçekleşen tüm faaliyetler izleme bileşeninin gözetimi altındadır. Gözlem faaliyetlerinin yerine getirilmesinde aşağıdan yukarıya olan bilgi akışı kilit bir noktaya sahiptir. Önemli görülen durumlar ivedilik ve sıklıkla üst yönetime bildirilmelidir. Önemlilik seviyesinin daha da yüksek olduğu durumlarda üst yönetime rapor hazırlanmalı ve bu rapor sunulmalıdır. İzleme faaliyeti iki şekilde

⁷⁸ Rose HIGHTOWER, **Internal Controls Policies and Procedures**, New Jersey: John Wiley&Sons Inc., 2009, s. 137.

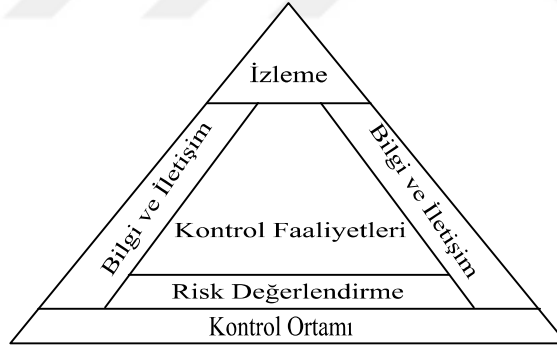
⁷⁹ COSO – *Information and Communication & Monitoring Activities*, <https://www2.deloitte.com/ng/en/pages/audit/articles/financial-reporting/coso-information-and-communication-monitoring-activities.html#>, (27 Şubat 2018).

gerçekleşmektedir. Faaliyetler süreç içerisinde gerçekleşirken izleme yapılır veya ayrı bir faaliyet olduğu düşünülerek organizasyonun içinde ayrı bir yapı olarak yer alır.⁸⁰

Kontrol ortamının oluşmasında kurum içerisindeki yönetim felsefesi de önemli bir yere sahip olmaktadır. Kurumun operasyonel, mali ve stratejik hedeflerine göre tanımlanmış olan riskler kontrol faaliyetlerinin nasıl oluşturulacağı konusunda belirleyici olmaktadır. Bilgi, iletişim ve izleme ise kontrollerin değerlendirilmesine ve sonrasında gözden geçirilmesine yardımcı olmaktadır. COSO bileşenleri ve iç kontrol ilkeleri çerçevesinde yapılan değerlendirmeler, kurumlarda yeterli iç kontrollerin bulunup bulunmadığı hakkında bilgi sağlar.⁸¹

3.3.1.1. COSO Piramidi

COSO piramidi iç kontrol unsurlarının birbiriyle olan ilişkisini göstermede kullanılan bir sistemdir. Piramidin en altında yani temelde kontrol ortamı yer alır. Sonrasında kontrol değerlendirilmeleri ve risk değerlendirmeleri yapılır böylelikle gözetimin ihtiyaç duyduğu bilgiler bilgi ve iletişim kanalları ile onlara aktarılmaktadır.⁸²



Şekil 1. COSO Piramidi

Kaynak: http://controlsframework.com/coso_images.php, (13/03/2018)

⁸⁰ Kurt READING ve Diğerleri, **Internal Auditing: Assurance & Consulting Services**, Florida: The Institute of Internal Auditors Research Foundation, 2007, ss. 5-14.

⁸¹ Ali Kamil UZUN, "Kamu Yönetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Yaklaşımı", **Denetim Dergisi**, Sayı 3, 2009, s.52.

⁸² COSO, a.g.e., s.5.

3.3.1.2. COSO Küpü

COSO küpü ise iç kontrol unsurları ile iç kontrolün amaçları ve faaliyetlerle olan ilişkisini göstermede kullanılmaktadır. Faaliyetler, birimler, iç kontrol unsurları ve hedefler küpün farklı yüzeylerinde yer alırlar ve bir bütün olarak hareket ederler. Bütün birim ve faaliyetler, faaliyetlerin etkinliği ve etkililiği, mevzuata uygunluk ve bilgilerin güvenilirliği kapsamında hedeflere ulaşmak için iç kontrolün beş unsurundan da yararlanmaktadır.



Şekil 2. COSO Küpü

Kaynak: http://controlsframework.com/coso_images.php, (13/03/2018)

3.3.2. COCO Kontrol Modeli

Kanadalı denetçiler COSO modeli ortaya çıktıktan sonra kendi iç kontrol sistemlerinden de maksimum verim alabilmek için çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. 1995 yılına gelindiğinde ise Kanada Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü Kontrol Kriterleri Komitesi tarafından COSO modeli esas alınarak kontrol rehberi ismiyle yeni bir model geliştirilmiştir.⁸³ Bu modelin sonucunda ise COSO modelinden daha çok daha geniş bir sonuç ortaya çıkmıştır. COCO modeli iç denetim faaliyetlerine hem rehber olarak hizmet edebiliyor hem de daha kolay anlaşılabilir iç denetim prosedürleri doğrultusunda

⁸³ Ercan ALPTÜRK, **Finans, Muhasebe ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008, s. 18.

hareket edebilmektedir. COCO iç kontrol modeli ise dört tane bileşeni kapsamaktadır. Bu bileşenleri denetim programlarının unsurları gibi sınıflandırabiliriz.⁸⁴

1) Amaç: Organizasyonun yönünü belirleyerek nasıl yol alınması gerektiğini belirler. Bu kısımda organizasyonun amaçları, hedefleri, risk yönetimi ve planları bulunur. Amaçlara ulaşmada engel teşkil edebilecek tüm önemli iç ve dış riskler belirlenerek incelemeye tabi tutulmalıdır.

2) Bağlılık: Organizasyonun kimliğini ve etik değerlerini, insan kaynakları politikalarını, yetki ve sorumlulukları ve karşılıklı güveni kapsamaktadır. En başta dürüstlük olmak üzere, etik değerler belirlenmeli, çalışanlara iletilerek tüm kurumda uygulanmalıdır. Karşılıklı güven ortamı oluşturularak amaçlara ulaşmada performansı artırılabilir ve çalışanlar arasındaki bilgi akışı güçlendirilebilir.

3) Yeterlilik: Çalışanların, sahip olması gereken bilgi sistemleri ve kontrol faaliyetlerinin niteliklerini belirler. Kurum içerisinde çalışan personeller amaçlara ve hedeflere ulaşılmasında gereken katkıyı verebilmek için yeterli bilgi, beceri ve donanıma sahip olmak zorundadır.

4) İzleme ve Öğrenme: Kurumsal gelişmenin ve çevresel değişimin sürekli izlenmesini sağlar. Performansın, bilgi sistemlerinin ve kontrolün etkinliğinin değerlendirilmesini ve iş takip yöntemlerini içerir.⁸⁵

3.3.3. Sarbanes-Oxley Yasası

2000 ve 2002 yılları arasında Amerikada meydana gelen ve bütün dünyada büyük yankı uyandıran WorldCom, Enron ve Arthur Andersen gibi şirket skandalları sonrasında Paul Sarbanes ve Micheal C. Oxley tarafından hazırlanan Sarbanes-Oxley yasası 2002 yılında Amerikan senatosundan geçerek kabul edilmiştir.⁸⁶ Bu yasa ile birlikte bu gibi skandalların tekrar yaşanmasının önüne geçmek ve sermaye piyasalarında işlem yapan yatırımcıların korunması amaçlanmıştır. Yasa Amerika

⁸⁴ Lawrence SAWYER, Mortimer DITTENHOFER ve James SCHEINER, **Internal Auditing**, Florida: The Institute of Internal Auditors, 2005, ss. 68-69.

⁸⁵ ERDOĞAN, a.g.e., ss.87-88.

⁸⁶ Randal ELDER, Mark BEASLEY ve Alvin ARENS, **Auditing and Assurance Services An Integrated Approach**, 13. Baskı, New Jersey: Pearson Education, 2010, s.30.

Sermaye Piyasası Kuruluna kayıtlı şirketlerin finansal raporlama yapılırken sistemin etkinliğini değerlendirecek bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasını öngörmektedir. Sarbanes-Oxley yasasında ana başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Halka açık şirketler muhasebe gözetim kurulu,
- Denetçilerin bağımsızlığı,
- Kurumsal sorumluluk,
- Kapsamı genişletilen mali bildirimler,
- Çıkar çatışması,
- Komisyonun sahip olduğu kaynaklar ve otorite,
- Çalışmalar ve raporlar,
- Hem kurumun hem de suçlunun hilelerdeki rolü,
- Beyaz yakalı suçlarıyla alakalı cezalar,
- Kurumsal vergi beyannameleri,
- Kurumsal suistimal ve sorumluluk.

Sarbanes-Oxley yasasında hem bağımsız denetim hem de iç kontrol ve iç denetim kısmında önemli düzenlemeler yer almaktadır. Yasanın 301 numaralı bölümünde borsada kaydı olan şirketlerin iç kontrol ve iç denetimden sorumlu bir denetim komitesi kurması şartı getirilmiştir.⁸⁷ Kurulan denetim komitesi organizasyonun içerisindeki iç denetim faaliyetinin verimli olarak sürdürülüp sürdürülmediğini kontrol ederek gereken düzenlemeleri yapmaktadır. Ayrıca yasaya göre denetim komiteleri her sene iç kontrol birimi hakkında bir rapor yazmak zorundadır. Bu rapor işletme üst yönetiminden onay alındıktan sonra faaliyet raporu ile birlikte halka açıklanacaktır.

⁸⁷ AKSOY, a.g.e., s.28.

Bu yasa ile gerekli olan düzenlemeler getirilmeden önce Amerika’da sistem denetçilerin başka bir denetçi tarafından denetlenmesiyle devam ediyordu. Sarbanes-Oxley yasası ile bu uygulamada en sonunda rafa kaldırılmıştır.⁸⁸ Kural bazlı muhasebe standartlarının terk edilip ilke bazlı muhasebe standartlarına geçiş yapmak da bu yasanın diğer özelliklerinden biri olmuştur. Böyle bir yaklaşım ile raporlamayla alakalı olan muhasebe standartları çok daha açık bir hale gelmiştir.

3.3.4. AICPA Düzenlemeleri

Amerika Birleşik Devletlerinde muhasebeciler kamu ve özel muhasebeciler olarak ikiye ayrılmaktadır. Özel muhasebeciler şirketlerde, eğitim kurumlarında, sosyal yardım kuruluşlarında, vakıf ve derneklerde çalışmaktadır. Kamuya karşı sorumluluğu olan ve bunun karşılığında paradan ziyade serbest meslek kazancı elde eden muhasebecilere ise kamu muhasebecileri denilmektedir. Yönetim danışmanlığı, vergi planlaması ve bağımsız denetim kamu muhasebecilerinin görev tanımına girmektedir. Kamu muhasebecileri gerekli olan mesleki yeterlilik seviyesine ulaştığı takdirde yetki belgeli kamu muhasebecisi (Certified Public Accountant (CPA) unvanını alır.

AICPA ise 1887 yılında “Amerika Kamu Muhasebeci Birliği” adıyla kurulmuştur. Sonrasında “Amerika Muhasebeciler Enstitüsü” ismini almış ve 1957 yılından beri bu isimle anılmaktadır. Bütün muhasebeciler AICPA’ya üye olmakla sorumlu değildir ancak komite üyesi olmak veya meslek örgütlerinin komitelerinde yer almak istiyorlarsa AICPA’ya üye olunması zorunludur.⁸⁹

AICPA’nın görevlerinden biri denetim ile muhasebenin ilkelerini geliştirmektir. “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” mesleki örgüt tarafından oluşturulan Denetim Standartları Kurulu tarafından hazırlanarak sertifikalı kamu muhasebecilerinin denetim yaparken izleyecekleri yolları belirler.

AICPA, 78 numaralı “Bir Finansal Tabloda İç Kontrolün Dikkate Alınması” denetim standardını yayınlayarak bir firmadaki iç kontrol yapısının anlaşılmasını

⁸⁸ PEHLİVANLI, a.g.e., s. 22.

⁸⁹ Necdet ŞENSOY, “Amerika Birleşik Devletlerinde Muhasebe Mesleği, Meslek Örgütleri ve Muhasebe İlkeleri”, *Möдав Dergisi*, Sayı 8, Ekim 1997, s. 29.

sağlamaya çalışmıştır. Bu standartla birlikte 55 numaralı eski standarttan farklı olarak iç kontrol yapısının içine kontrol yapısı, spesifik kontrol prosedürleri ve muhasebe sistemi eklenmiş, denetçinin kontrol riskinin maksimum seviyeye ulaşmasını beklemeyip ona yaklaştığında gereken kontrol testlerinin yapılmasını amaçlayan yenilikler getirmiştir.⁹⁰

3.3.5. IFAC 400 Düzenlemeleri

1977 yılında kurulmuş olan Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu(IFAC), dünyada adından en çok söz ettiren ve muhasebe uygulamalarına en çok yön veren bir meslek örgütüdür. 130 ülkeden 175 üyesi bulunan IFAC yaklaşık 3 milyonluk kamu ile özel sektör çalışanları ve akademisyenlerden oluşan muhasebecileri kapsamı altına almaktadır.⁹¹ Bu örgüt muhasebeciler için meslek etiği, Uluslararası Denetim Standartları, Uluslararası Eğitim Standartları, Uluslararası Kamu Sektörü Muhasebe Standartları geliştirmekte ve bunları yayınlamaktadır.

IFAC bünyesinde kurulmuş olan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu uluslararası denetim ve güvence hizmetlerinde kalite sağlanması amacıyla bir dizi denetim standartları oluşturarak bunları yayınlamıştır. Yayımlanan standartların içerisinde yer alan 400 numaralı Uluslararası Denetim Standardı Risklerin Belirlenmesi ve İç Kontrol başlığının altında hem iç kontrol hem de muhasebe sistemlerinin yapılarına değinilerek denetim riskinin tespit edilmesi amacını taşımaktadır. Ayrıca bu standardın ana amacı mali tablolar bağımsız denetimden geçerken hem muhasebe hem iç kontrol fonksiyonlarının yapısını anlamak, denetim riski çerçevesinde bu riskin bileşenleri olan doğal risk, kontrol riski ve ortaya çıkarmama riski için denetçiye yol gösterir. IFAC standartlarında yer alan iç denetim tanımı ise COSO raporundaki tanım ile aynıdır. İç kontrol sistemi işletme varlıklarının korunması, yönetim politikalarına bağlılık, yolsuzluk ve hataların tespit edilerek önlenmesi, muhasebe kayıtlarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanarak finansal raporların zamanında sunulması gibi yöntem ve prosedürleri kapsamaktadır.⁹²

⁹⁰ Murphy SMITH, "SAS 55 and The Small Business Engagement", *The CPA Journal*, Ocak 1993, s.1.

⁹¹ IFAC, <https://www.ifac.org/about-ifac>, (13/03/2018), s. 1.

⁹² IFAC, <https://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/risk-management-internal-control?overview>, (13/03/2018), s. 1.

3.3.6. Uluslararası Denetim Standartlarına Göre İç Kontrol

Uluslararası Denetim Standardına göre iç kontrol sistemi tanımlanırken COSO ve IFAC 400 no'lu rapordaki tanımın hemen hemen aynısı kullanılmıştır. Bu standarda göre iç kontrolden beklenen muhasebe ve denetim standartlarının uluslararası ve yerel olarak karşılaştırılmasını sağlamak ve bunun sonucunda muhasebe ve denetim standartlarına birlikte uygulanabilecek bir plan geliştirilmesi gerekmektedir. Kurumsal çerçevede firma içerisindeki güçlü zayıf yönleri belirleyerek yüksek kalitede bir finansal raporlama sistemi oluşturulmasını da sağlamak için kontrolün diğer amaçlarından biri olmaktadır. İç kontrol sistemi muhasebe fonksiyonunun durumları haricinde başka türlü hususlar da içermektedir. Bunlar aşağıdaki gibidir;

1) Kontrol Ortamı: Kurum içerisindeki yöneticilerin iç kontrol sistemine olan bakış açısı, davranışları ve duyarlılıkları ile iç kontrolün kurum içerisinde ne derece bir önem arz ettiğine kontrol ortamı denilmektedir. Kontrol ortamı sağlam çalıştığı takdirde belirli prosedürler daha etkili olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse sıkı bütçe kontrolleri ve sağlam bir iç denetim ile belli başlı kontrol prosedürlerinden daha etkin yararlanılabilir. Lakin etkin bir iç kontrol sisteminin sağlanması tek başına güçlü bir kontrol ortamıyla gerçekleşemez. Kontrol ortamını etkileyen faktörler aşağıdadır:⁹³

- Hem yönetim kurulunun hem de kurula bağlı komitelerin fonksiyonu,
- Çalışma şekilleri ve yönetimin iş felsefesi anlayışı,
- Şirketin görev ve yetkileri nasıl dağıttığı ve örgütsel yapı,
- Görevlerin ayrılığı ilkesi, kurumun çalışanlarına yönelik politika ve prosedürleri, iç denetimin bulunduğu bir yönetim kontrolü.

2) Kontrol Prosedürleri: Kurumun hedeflediği amaçlara ulaşabilmesi için üst yönetim tarafından kontrol çerçevesine eklenen politika ve maddeleri ifade etmektedir. Belli başlı kontrol maddeleri aşağıdaki gibidir:⁹⁴

⁹³ İBİŞ, ÇATIKKAŞ, a.g.m., s. 7.

⁹⁴ İBİŞ, ÇATIKKAŞ, a.g.m., ss. 7-8.

- Mutabakatların kontrolden geçirilip raporlanarak onaylanması,
- Kayıtların aritmetik olarak kontrolü,
- Hem bilgi işlem sistemindeki hem de bilgisayar programlarında oluşan değişikliklerin sisteme girişinde yapılacak kontroller,
- Mizanın ve kontrol hesaplarının tutulması ve gözden geçirilmesi,
- Belgelerin denetimi ve onaylanması,
- Kurum içerisindeki bilgilerle kurum dışındaki bilgilerin analiz edilerek karşılaştırılması,
- Kayıtlardaki sayılarla kasa ile stok sayımlarının eşleştirilmesi,
- Hem kayıtlara hem de aktiflere fiziki ulaşımın sınırlandırılması,
- Bütçeyle finansal sonuçların karşılaştırılarak analiz edilmesi.

3.3.7. Uluslararası Ödemeler Bankası ve İç Kontrol

Uluslararası Takas Bankası (BIS- Bank for International Settlements) merkez bankalarının bankası olarak bilinirken finansal ve parasal anlamda da işbirliğini teşvik eden bir kurumdur. 17 Mayıs 1930'da kurulmasından dolayı dünyadaki en eski uluslararası finans kuruluşu olma özelliğini elinde bulunduran BIS'in genel merkezi İsviçre'nin Basel şehrinde bulunmaktadır. Üye merkez bankalarının genel kurulu, yönetim kurulu, genel müdür ve yürütme kurulundan oluşan organizasyon BIS'deki karar yapıcı organları oluşturmaktadır.⁹⁵

Basel Bankacılık Denetleme Komitesi'nce yayımlanan "Bankacılık Kuruluşlarında İç Kontrol Sistemleri için Çerçeve" adlı çalışma denetim birimlerine

⁹⁵ BIS, The BIS: Promoting Global Monetary and Financial Stability, 2017, <http://www.bis.org/about/profile.pdf> (19/03/2018), s. 1.

bankaların iç kontrol sistemlerini değerlendirirken kullanacakları ilkeleri ana hatlarıyla ortaya koymak için hazırlanmıştır.⁹⁶

İç kontrol sisteminin ilkelerine çalışmada şu şekilde değinilmiştir:

1) Yönetimin Gözetimi ve Kontrol Kültürü: Bankanın iş stratejileri ve mühim politikaları dönemseller olarak yönetim kurulu tarafından gözden geçirilmeli ve onaylanmalıdır. Buna ilaveten bankanın karşılaşacağı riskleri anlamalı, çözümlemeli ve bu riskler için kabul edilebilen bir düzey belirlenerek gereken önlemler de alınmalıdır. Yönetim kurulu, yeterli ve etkili bir iç kontroller sisteminin kurulması ve sürdürülmesinden sorumludur.

2) Riskin Tanınması ve Değerlendirilmesi: Bankanın hedeflerine ulaşmasını negatif yönde etkileyecek önemli risklerin tanınarak devamlı bir şekilde değerlendirilmesi etkili bir iç kontrol sisteminin gerekliliklerinden biri olmaktadır. Bu değerlendirmenin içinde bankanın karşılaşabileceği tüm riskleri (kredi riski, ülke ve transfer riski, piyasa riski, faiz oranı riski, likidite riski, operasyonel risk, hukuksal risk ve itibar riski gibi) içermelidir. Yeni ortaya çıkan ya da daha önceden kontrol edilmeyen riskler iç kontrol sayesinde gözden geçirilebilir.

3) Kontrol Faaliyetleri ve Görev Dağılımı: Kontrol faaliyetlerinin bankaların günlük faaliyetleri içerisinde yer alması gerekmektedir. Bu faaliyet hem bütüncü bir yapıda olmalı hem de etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı sayesinde de kontrol faaliyetlerinin tanımının yapılarak uygun bir kontrol mekanizmasının kurulması gerekmektedir. Bu kontrollerin içerisinde üst seviyeden olması gereken gözden geçirmeler, departmanlara göre farklılaşan kontroller, risk sınırlarının kontrolü, hataların izlenmesi olabilmektedir. Görevlerin ayrılığı ilkesine uyulup çalışanların da sorumlulukları belirli sınırlar içerisinde alınırsa kontrol sisteminden maksimum fayda sağlanabilir. Çalışanlara birbiri ile çakışan sorumluluklar verilmemesi kontrol faaliyetlerinin başarıya ulaşması için önemlidir. Olası çıkar çatışmalarının önüne

⁹⁶ Basel Committee on Banking Supervision, Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations, 1998, <http://www.bis.org/publ/bcbs40.pdf> (19/03/2018), s. 1.

geçilerek hem dikkatli hem de objektif bir biçimde izleme faaliyeti de gerçekleştirilmelidir.⁹⁷

4) Bilgi ve İletişim: İç kontrol sisteminden verim alınmak isteniyorsa bunun için yeteri derecede finansal, operasyonel ve uygunluk verilerinin olması gerekmektedir. Karar verme sürecine gelindiğinde ise ilgili olay hakkında dış piyasa bilgilerine de ulaşılması gerekir. Bilgi sadece güvenilir ve zamanında değil aynı zamanda tutarlı bir şekilde olmalı ve kolay bir biçimde erişilebilmelidir.

5) Faaliyetlerin Sürekli İzlenmesi ve Kusurların Düzeltilmesi: Kurumdaki iç kontrol sisteminin etkinliği ölçülmek isteniyorsa sürekli bir biçimde izlenmelidir. Çeşitli risklerin izlenmesi, ilgili departmanlar ile iç denetim fonksiyonun dönemsel değerlendirilmeleri kadar kurumun günlük faaliyetlerinin bir parçası olmalıdır. İç kontrol sistemi hem faaliyetlerinde bağımsız hem de eğitilmiş ve yetkin çalışanlar tarafından gerçekleştirilen iç denetim sistemine sahip olmalıdır. İç denetim hem işlevi gereğiyle hem de iç kontrolün sürekli birimi izleme altında tutması nedeniyle doğrudan üst yönetime ya da denetim komitesine rapor hazırlayarak bunu sunmalıdır.⁹⁸

3.3.8. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü

Thurston, Milne ve Brink isimli üç denetçinin kendileri gibi iç denetçi olan 25 arkadaşlarını daha ikna etmesiyle ortaya çıkan İç Denetçiler Enstitüsü 17 Kasım 1941 tarihinde New York'ta iç denetim üzerine kurulan ilk mesleki organizasyondur.⁹⁹ Bu tarihten itibaren iç denetim organizasyonu kurumlar için giderek önemli olan bir faaliyet haline gelmiş bu duruma paralel olarak da İç Denetçiler Enstitüsünün çalışmaları hızlanmış ve iç denetim seviye atlayarak altın çağına adım atmıştır.¹⁰⁰ İç denetçiler enstitüsü gerek standartlar geliştirerek gerekse de iç denetçilerin eğitim ve sertifikasyonu ile ilgilenecek bu sektörde oldukça etkin bir rol almaktadır. İç Denetçiler Enstitüsü tarafından yapılan sınavların sonucunda başarılı olan iç denetçilere CIA (Certified Internal Auditor) yani Uluslararası İç Denetçi unvanı verilmektedir.

⁹⁷ İBİŞ, ÇATIKKAŞ, a.g.m., ss. 12-13.

⁹⁸ Basel Committee on Banking Supervision, Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations, 1998, <http://www.bis.org/publ/bcbs40.pdf> (19/03/2018), ss. 2-5.

⁹⁹ TİDE, "Dünyada ve Türkiye'de Meslek Organizasyonları", **İç Denetim Dergisi**, Sayı 1, 2001, s. 40.

¹⁰⁰ MEMİŞ, a.g.m., s.77.

Böylelikle iç denetçiler arasında bilgi, deneyim ve uygulanacak yöntemler arasında dünya genelinde belirli bir standart yakalanmış olmaktadır.

Türkiye’de ise iç denetim alanında gereken örgütlenme 19 Eylül 1995 tarihine kadar beklemek zorunda kalmıştır. Bu tarihte çalışmalarına başlayan Türkiye İç Denetim Enstitüsü kısa sürede büyük bir ilerleme kaydederek 1996 senesinde ECIIA (Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu - European Confederation of Institutes of Internal Auditing) ve IIA(Institute of Internal Auditors) üyeliklerine kabul edilmiştir. Uluslararası iç denetim standartları TİDE tarafından dilimize çevrilerek yayınlanmıştır. Ayrıca CIA sınavları 2000 yılından beridir ülkemizde yapılmakta ve gerekli uluslararası mesleki nitelikler ile yeterliliklere sahip iç denetçiler ülkemizde de bulunmaktadır.

4. BÖLÜM

ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİM SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

4.1. Aracı Kurumlarda Denetim Sistemi ile İlgili Yapılan Literatür Çalışmaları

1997 yılında David Mcnamee tarafından kaleme alınan “Risk Based Auditing” adlı çalışmada hem riskleri hem de risklerin nasıl yönetilmesi gerektiğini ele almış işletme yönetimlerinin riskleri etkili bir şekilde azaltarak yönetme şeklinin test edilmesini amaçlamıştır. İç denetçilerin geleneksel yöntemleri kullanması yerine riske odaklanıp daha geniş bir yelpazeden denetimin yapılması gerektiğini çalışmasında ortaya koymuştur.

1999 yılında ise Levent Karabeyli tarafından yazılan “Risk Denetimi” adlı çalışmada kamu denetimi alanı ele alınmış ve gerçekleştirecek olan denetimlerde risklerin tespit edilmesi ve denetimi konusunda önemli noktalara değinilmiştir.

Laura Spira ve Micheal Page tarafından 2003 yılında yapılan “Risk management: The reinvention of internal control and the changing role of internal audit” isimli çalışmada ise Birleşik Krallıkta Turnbull kılavuzunun yayımlanmasından sonra ortaya çıkan kurumsal yönetim ilkesinin risk yönetimi ile uyumlu hale getirilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Yapılan bu çalışmada Birleşik Krallığın kurumsal yönetim alanındaki iç kontrol ve risk yönetimi fonksiyonlarındaki değişimi araştırmışlardır. Çalışmada, kurumsal yönetimin raporlama gereksinimlerindeki gelişmelerin, risklerin ve yönetimin kendi çıkarlarını geliştirmek isteyen grupların yönetimi için fırsatlar sunduğu ortaya konmuştur.

Marco Allegrini ve Giuseppe D'onza ikilisi tarafından 2003 yılında kaleme alınan “Internal Auditing an Risk Assessment in Large Italian Companies: an Emprical Survey” adlı makalede büyük İtalyan firmalarının iç denetim faaliyetlerinde gösterdiği temel özelliklerini doğrulamayı amaçlamıştır. Yapılan bu araştırmada anket yöntemi uygulanmış ve firmalara iç denetim departmanının varlığı ile risk odaklı denetim ile

alakalı sorular sorulmuş birçok kurumda iç denetim biriminde çalışan eleman sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Banka ve sigorta temelli kurumlarda ise diğer firmalara göre daha fazla iç denetim personeli çalıştırıldığı tespit edilmiştir. Anket sonuçlarına göre genellikle hala kontrol odaklı denetimlerin yapıldığı anlaşılmış ve İtalyan firmalarının bu konuda henüz başlangıç seviyesinde olduğu tespit edilmiştir.

2006 yılında Yunus Kishalı ve Davut Pehlivanlı tarafından ele alınan “Risk Odaklı İç Denetim ve İMKB Uygulaması” adlı çalışmada risk odaklı iç denetim sistemi ile geleneksel iç denetim sistemi karşılaştırılmış İMKB 100 endeksinde yer alan firmalara da anket çalışması uygulanmıştır. Uygulanan anketin sonucunda denetimde yaşanan gelişmelerin sıkıca sektör tarafından takip edildiği görülmüş ancak uygulama konusunda istenen seviyelere ulaşamadığı anlaşılmıştır.

Bayram Aslan tarafından “Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim” isimli 2010 yılında yayımlanan çalışmada ise yönetim fonksiyonlarından biri olan iç denetimin kurumlardaki etkililiği, başarıyı ve şeffaflığı nasıl etkilediği araştırılmış ve yasal altyapısı da incelenmiştir. Yine bu çalışmada kurumun çıkarlarından sorumlu olan üst yönetim ile iç denetim departmanı arasındaki ilişkilere bakılarak etkin bir iç kontrolün nasıl sağlanabileceğine yönelik iş birliğinin gerekliliğine de değinilmiştir.

Cemal İbiş ve Özgür Çatıkkaş’ın 2011 senesinde literatüre kazandırdığı “İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış” isimli çalışmada iç kontrol sisteminin fonksiyonlarının ne olduğuna bakılarak iç kontrolle ilgili hem ulusal hem de uluslararası düzenlemeler incelenmiştir. İşletmelerde kullanılan iç kontrol sisteminin geleneksel yaklaşımdan sıyrılıp modern ve teknolojik bir yaklaşımla yapılmasının gerekliliği savunulmuş böylelikle işletmelerde gerçekleştirilecek hata, hile ya da suiistimallerin önüne geçilebileceğine değinilmiştir.

Hülya Küçük tarafından “Türkiyede Belediye Şirketlerinin Üzerine Bir Değerlendirme” isimli 2015 yılında yayımlanan çalışmada şirketleşmeye giden belediyelerin kaynaklarının verimli kullanılabilmesi için kanun çerçevesinde nasıl denetlenmesi gerektiği ele alınmış Sayıştay tarafından belediyelerin denetlenmesine

nasıl bir tutumla yaklaşacağına odaklanarak belediyelere yapılan performans ve uygunluk denetiminin ne kadar başarılı olduğuna odaklanılmıştır.

David Y. Chan ve Miklos A. Vasarhelyi tarafından 2018 yılında keleme alınan “Innovation and Practice of Continuous Auditing” adlı çalışmada geleneksel denetimin gerçek zamanlı süregelen ekonomide güncelliğini kaybettiğini bundan dolayı bu denetim türünün gerekli ve yeterli bir şekilde yenilenmesinin gerçekleştirilmesine odaklanılması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca yerine geçebilecek sürekli denetim türünün etkinliğini ve verimliliğini arttırmaya yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Ahmed Atef Oussii ve Neila Boulila Taktak’ın 2018 yılında yayımladıkları “The impact of internal audit function characteristics on internal control quality” isimli çalışmada iç denetim fonksiyonu özellikleri ile iç kontrol kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamışlardır. Tunusta bulunan şirketlerden gelen 59 baş denetim yöneticisinden elde edilen verileri kullanarak araştırmada yer alan hipotezi incelemek üzere regresyon yöntemini kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda iç kontrol kalitesinin, iç denetim kalite kontrol güvence seviyesi, takip süreci ve denetim komitesinin iç denetim programını ve sonuçlarını gözden geçirme konusundaki katılımıyla anlamlı ve pozitif ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. Aracı Kurumlar Açısından İç Denetim ve İç Kontrolün Tanımları

Aracı kurumlar iç kontrol ve iç denetim departmanlarını oluşturduktan sonra bu departmanlarla ilgili bütün prosedürler ve politikalar yazılı hale getirilmelidir. Bu yazılı prosedürlerin geçerlilik kazanması için aracı kurumdaki yönetim kurulunun kararı gerekmektedir. İç denetim, yönetim kurulu ve aracı kurum personelleri iç kontrol sisteminin düzgün bir biçimde işlemesi için gereken sorumlulukları üstlenmelidir. Aracı kurumlarda yapılacak olan iç kontrol faaliyetleri hem risklerin izlenmesine olanak vermeli hem de günlük faaliyetlerin bir parçası olmalıdır.¹⁰¹

Denetim fonksiyonu global ölçekte oldukça önemli bir noktada bulunmaktadır. Dünya çapında yaşanmış olan denetim ve muhasebe skandalları yüzünden çeşitli

¹⁰¹ ÇALIŞ, a.g.e., s. 65.

kurumlar tarafından birçok düzenleme çıkarılmıştır. Sarbanes-Oxley yasası, bankacılıkla ilgili düzenlemeler getiren Basel serileri, uluslararası bir muhasebe standardı yakalamak için ortaya konan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, denetimde de muhasebe gibi belirli bir standart oluşturması beklenen Uluslararası Denetim Standartları bu iki konuya verilen önemi gözler önüne sermektedir. Bu sebepten dolaydır ki denetim fonksiyonu kurumsal yönetim, hesap verilebilirlik ve şeffaflığın sağlanabilmesi için gerçekleştirilmesi gereken en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir.¹⁰² Sermaye Piyasası Kurul'unun yayınlamış olduğu Seri: V No: 46 sayılı tebliğde de aracı kurumların faaliyet izni alabilmeleri için gereken şartların belirtildiği kısımda aracı kurumların faaliyete geçebilmeleri için uygun hizmet birimlerinin kurulmuş, gereken personel kadrosunun oluşturulmuş, sağlam bir organizasyon için gereken yönetim, bilgi belge ve muhasebe sistemlerinin kurularak iç kontrol ve iç denetim ile bunların tamamlanması gerektiği ifade edilmiştir. Yine söz konusu tebliğde ise iç kontrole ilişkin tüm politika ve prosedürlerin yazılı hale getirilmesi gerektiğine değinilerek aracı kurumların iç kontrol hususunda kurumsal bir yapıya ulaşması amaçlanmıştır. İlgili tebliğde geçen iç kontrol sistemi kurumun yönetim stratejilerine uygun olarak mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütüldüğü, hesaplarla kayıtların tam ve güvenilir olarak tutulduğu, verilerin zamanında ve doğru şekilde elde edildiği, hile ile usulsüzlüklerin de önlenmesi amacıyla kurulmuş bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Aracı kurumlar iç kontrol sistemini oluşturan ve hayata geçiren bir iç kontrol departmanı oluşturarak sektörde göstereceği faaliyetlere yönelik devamlı olarak izleme, inceleme ve kontrol fonksiyonlarını gerçekleştirmek üzere müfettiş dışında aracı kurum içinde iç kontrol elemanı olarak bir personel görevlendirmelidir. İç kontrol ilgili kanun ve düzenlemelere uyarak güvenilir bir finansal raporlama sistemi ile gerçekleştirilen faaliyetlerin etkinliğini ve yeterliliğini ölçerek güven sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı ve eksiksiz bir biçimde yürütülmesi için yapılması gerekenlerden biri ise aracı kurumlarda yapılacak olan iç kontrol ve iç denetim süreçlerine ilişkin yazılı prosedürler oluşturmaktır. Oluşturulan bu prosedürler kurumun içerisindeki iç kontrol sisteminin etkinliğinin artırmasının yanı sıra kurumdaki dikey bilgi akışının doğru biçimde

¹⁰² AKSOY, a.g.e., s. 20.

aktarılmasına da yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra oluşturulan bu prosedür ve politikalar kurumu denetlemek için görevlendirilen bağımsız denetçilerin iç kontrol sisteminin ne kadar etkin işlediğine dair değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. Lakin bu konudaki önemli noktalardan biri ise oluşturulan bu standartların kurum içerisinde çalışan personellerin ortak çalışması sonucunda oluşması ve yöneticilerle personellerin bu standartlara uymak için azami seviyede dikkat göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan prosedür ve politikalar en iyi şekilde hazırlansa bile istenen verim elde edilemeyecektir.¹⁰³

İç kontrol sistemi sadece kontrol faaliyetlerini kapsamına almaz. Bunun yanı sıra üst yönetimin organizasyon yapısını, işleyişini, görevleri ile sorumluluklarını ve karar alma süreçlerini de içine alır. İç kontrol sisteminin kuruluşunda, işleyişinde, izlenmesinde, değerlendirilmesinde ve ortaya çıkan hataların düzeltilmesinde üst yönetimin liderliğinde tüm çalışanlar katkı sağlamakla yükümlüdür. İç kontrol sisteminden maksimum şekilde verim alınmak isteniyorsa sürekli bir şekilde izleme ve değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir.

İç denetim sistemi ise idarenin çalışmalarına hem değer katmak hem bu çalışmaları geliştirmek adına yürütülmekte olan güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir.¹⁰⁴ Bu tanımdan yola çıkarak aracı kurumların kendi bünyelerinde değişen şartlara hızlı ve etkin bir biçimde cevap verebilecek gerekli etkinlik ve yeterlilikte iç denetim sistemi kuralmalıdır. İç denetim sistemi uygulanırken aracı kurumların karşılaşılabileceği riskler analiz edilmeli ve faaliyet alanlarına göre denetim işlemleri ayrıntılı bir biçimde belgelenmelidir.

4.3. Aracı Kurumlarda İç Denetim ve İç Kontrol Yapılarının Önemi

Ülkemizde yayınlanan iç kontrol ve iç denetim ile yayınlanan standartların ve düzenlemelerin hepsinde ortak bir ana amaç bulunmaktadır. Bu amaç kurumların belirlemiş olduğu gelişme ile kalkınma planlarında yer alan hedeflere ulaşılmasında azami yardım sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu planlarda yer alan hedeflere ulaşılmaya

¹⁰³ ÇALIŞ, a.g.e., s.68.

¹⁰⁴ Salih ÖZEN, **İç Denetim**, Kocaeli Üniversitesi İç Denetim Birimi, 2009, ss.8-9.

çalışılırken kurum kaynakları etkili bir biçimde kullanılmalı, hesap verilebilirlik ve finansal saydamlık sağlanmalı, tüm finansal işlemler hatasız bir şekilde muhasebeleştirilerek raporlanmalıdır. İç kontrol ve iç denetimde bu işlemlerin hepsinde aktif roller alarak gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Yapılacak denetimler uygunluk, verimlilik ve finansal denetimi kapsamalıdır.

Aracı kurumlardaki iç denetim ve iç kontrol sisteminin önemine değinecek olursak: iç kontrol sistemi etkin ve sağlıklı bir biçimde kurulmadığı takdirde aracı kurumların müşterileriyle menfaat sahiplerine olumlu bir izlenim verilemez. Bunun yanı sıra kurumda yolsuzluk ve usulsüzlük ihtimali de normalden çok daha fazla olacaktır. Kurumlarda yüksek riskli durumlar veya departmanlarda bazı riskli noktalar oluştuğu takdirde iç kontrol sistemi devreye girerek bu zayıf ya da riskli kısımlarda gereken kontrol noktaları kurmakla yükümlüdür. Böylelikle hem yolsuzlukların hem de suiistimallerin önüne geçilebilecek bir tedbir zinciri oluşturulabilecektir.¹⁰⁵

İç kontrol sistemi kurumlarda etkin ve sağlam bir şekilde kurulmadığı takdirde iç denetim fonksiyonu da kendisinden beklenenleri de tam anlamıyla yerine getiremeyecek yaptığı denetimlerde belirli standartları yakalayamayacaktır. Bundan dolayı denetim departmanı üst yönetime gereken makul güvenceyi tam anlamıyla sağlayamayacaktır. Zincirleme giden bu durum dolayısı ile de üst yönetici güvence beyanı verirken bunu sağlıklı bir şekilde yapamayacaktır. Üst yöneticinin hatalı bir durum hakkında yanlış bir güvence beyanı verdiği takdirde kurumun hem sektördeki imajı hem de sürekliliği bundan olumsuz bir şekilde etkilenecektir.

Yapı olarak güçlü bir iç kontrol sistemi kurmanın getirdiği önemli avantajlardan bir diğeri de aracı kurumları denetlemeye gelen bağımsız denetçiler açısından olacaktır. Aracı kurumlar SPK'nın getirdiği düzenlemeler çerçevesinde faaliyetlerinin ve işlemlerinin denetlenmesi bağımsız denetim firmaları tarafından yapılması gerekmektedir. Aracı kurumu denetlemekle görevlendirilen bağımsız denetçiler denetlemeye gittikleri aracı kurumlarda etkili bir iç kontrol yapısı ile karşılaştıkları takdirde yapacakları bağımsız denetimin kapsamını daha dar tutacak ve denetimi kolaylaştıracaktır. Çünkü sağlam iç kontrol sistemi sayesinde kurumun

¹⁰⁵ Sayıştay, **Denetim Sisteminin Etkinliğinin Arttırılması ve Performans Denetimine Geçiş**, 2000.

karşılaşabileceği kontrol zafiyetleri ve riskler en aza indirilebilecektir. Böylelikle denetçinin yapacağı klasik denetim anlayışı yerine denetimin en güncel hali olan “risk odaklı denetim” yapılabilecek kurumdaki her bir evrakın tek tek incelenmesine gerek kalmadan daha genel bir denetim yapılabilecektir. İç kontrol sisteminin etkili çalışması bağımsız denetçinin incelemesi gereken finansal tablolar hakkında belli ölçüde güvence sunacağından dolayı denetim çalışması daha sağlam ve dar kapsamlı yapılacaktır. Bunların yanı sıra iyi bir iç kontrol sistemi kurulduğu takdirde aracı kurumların sermaye piyasalarında gösterdiği faaliyetler tam ve güvenli bir şekilde sürdürülebilecek, kurum hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olacak, hem aracı kurumun hem de aracı kurumun müşterilerinin varlıklarını koruyarak güvenilir bir finansal raporlama sistemi oluşturacaktır. Ancak iç kontrol sisteminin sağlam çalışmasını sağlamak maliyetli organizasyonlar olacağından dolayı iç kontrol maliyeti ile aracı kuruma getireceği fayda iyi bir şekilde analiz edilmelidir. Fayda maliyet analizi yapıldıktan sonra beklenen fayda maliyetten daha yüksek ise iç kontrol sistemi kurulmasına karar verilmelidir.¹⁰⁶

4.4. Aracı Kurumlardaki İç Denetim ve İç Kontrolün Amaçları

İç denetim ve iç kontrol sisteminin artık aracı kurumlar için elzem noktalar olduğu gözle görülmektedir. Bu iki sisteme bakıldığı zaman aracı kurumlar açısından belirli amaçları bulunmaktadır. Öncelikle iç kontrol sisteminin amaçlarına bakılırsa aşağıdaki şekilde bu amaçlar sıralanabilir:

- *Operasyonların etkinliğini ve verimliliğini sağlamak*: Etkin bir iç kontrol ve iç denetim sisteminin birlikte senkronize bir şekilde çalışması başarılı olduğu takdirde kurum içerisindeki operasyon faaliyetlerinin etkinliğinde güvenilir bir seviyeye ulaşılabilecektir. Standartlaşan süreçlerin de yardımı ile aracı kurumların mevcut varlıkları da koruma altına alınmaktadır. Günden güne büyüyen bir aracı kurumun varlıklarını sistemli bir şekilde korumak gittikçe zorlaşacağından dolayı kontrol faaliyetleri bu durumda da sürece yardım edebilecektir.

¹⁰⁶ Rıza YILMAZ, “İç Kontrol ve İç Denetim İlişkisi”, **İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı**, 2009, ss. 12-32.

- *Finansal raporların güvenilirliğini sağlamak:* Aracı kurumlar hazırladıkları finansal raporlarla alakalı makul bir güvence oluşturmak zorundadır. İç denetim ve iç kontrol sistemini sayesinde hazırlanan finansal raporlarda belirli bir güven seviyesi sağlanmış olacak böylelikle yönetim kurulunun alacağı kararlar daha doğru ve sağlam olacaktır.

- *Yasal düzenlemelere uygunluk sağlamak:* İç kontrol sistemi sayesinde aracı kurumlardaki yasal düzenlemelerin getirdiği kurallara uyumluluk sağlanabilmektedir. Oldukça sık değişen yasa veya mevzuatlardan dolayı bunların kurum içerisinde uygulanabilirliğinden iç kontrol faaliyeti üzerine düşeni yaparak makul güvence vermektedir. Etkin bir iç kontrol sisteminin getirdiği bir diğer fayda ise yolsuzluk ya da suiistimallerin tespit edilerek önlenmesine yardımcı olmaktır.

İç kontrol sisteminin aracı kurumlarda bulunmadığı durumlarda ise oluşabilecek olumsuz durumlar şu şekilde sıralanabilir:

- Para ve mal kaybına uğrama tehlikesi,
- Suiistimal ve dolandırıcılıkla karşılaşabilme,
- Oluşabilecek gelir kayıpları,
- Hatalı veya eksik kararlar alınması,
- Kurum hedeflerinin gerçekleştirilememesi.

Bu maddelere bakıldığı zaman iç kontrol sisteminin oldukça geniş kapsamlı bir etki alanının olduğunu görmekteyiz. Bu etki alanının içine organizasyon yapısı, politika ve yazılı prosedürler, muhasebe sistemi, insan kaynakları yönetimi ve bütçe raporlama sistemi girmektedir.

İç denetim sisteminin elzem bir husus olmasının sebebi ise denetim komitesine olan gereksinim, kurumun gösterdiği faaliyetlerin karmaşık olması, aracı kurumun büyük ve geniş bir işletme haline gelmesi, nakit ile gerçekleştirilen işlemlerin yoğunluğu, aracı kurumun gösterdiği faaliyetlere ilişkin diğer kurumları yazılı olarak belgelendirme gerekliliği, aracı kurumların sektördeki itibarı ve güven hissiyatının sağlanması örnek olarak sıralanabilir. Aracı kurumdaki iç denetçiler ise hem yönetim

kuruluna hem de denetim komitesine aşağıda belirtilen iki noktada hizmet etmektedirler:

- *Nesnel güvence sağlama:* Aracı kurumlardaki iç denetim sistemi kurum içerisinde etkin bir iç kontrol sistemi olup olmadığını denetleyerek aracı kurumun risk yönetimi sürecinde belirli seviyede güvence vermektedir. Ayrıca üretilen bilgilerin tam olup olmadığına, gösterilen faaliyetlerin verimli, ekonomik ve yasalara uygun bir şekilde gösterilip gösterilmediği konusunda da makul güvence sağlamaktadır.

- *Danışmanlık faaliyeti:* Kurumun gerçekleştirme amacı ile ortaya koyduğu hedeflere yönelik faaliyetleri ve süreçleri değerlendirerek bunlarla alakalı üst yönetime öneri ve görüşlerde bulunabilir.¹⁰⁷

4.5. Aracı Kurumlardaki İç Kontrol Departmanına İlişkin Esaslar

Aracı kurumlar kendi bünyelerinde faaliyet gösterdiği tüm işlevlerinin güvenli ve sağlam bir şekilde iç kontrol fonksiyonunun vasıtasıyla izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla iç kontrol departmanı oluşturulabilirler. Oluşturulan bu birime faaliyetlerin tam anlamıyla kapsamına ve yapısına uygun olarak gereken sayıda iç kontrol personeli istihdam edilebilir. İstihdam edilen bu personeller sürekli kontrol faaliyeti gerçekleştirmek ile yükümlü ise bunun dışında bu personellere başka görevler ya da sorumluluklar verilmemelidir. İç kontrol sistemine yönelik politika ile prosedürlerin izlenerek kontrol edilmesinden iç kontrol departmanı sorumludur. Gerekli gördüğü durumlarda iç kontrol departmanında çalışan personel kurum içerisinde çalışan başka personellerden bilgi talebinde bulunabilirler. İç kontrolde çalışan personeller çalışmalarının sonucunda ulaştıkları sonuçları bir rapor haline getirirler. Bu raporlardan biri uyarı raporları olabilmektedir. Uyarı raporlarında kurum içerisinde gözlemlenen aksayan durumlarla alakalı çeşitli öneriler bulunabilmektedir.

İç kontrol departmanının iç denetim departmanından ayrı bir bünyede kurulmuş olması halinde denetim biriminin iç kontrol faaliyetleri kapsamında

¹⁰⁷ T.C. Maliye Bakanlığı, Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve İç Denetim Rehberi, 2006, <http://www.yok.gov.tr/documents/10279/7708108/%C3%9Cst+Y%C3%B6netici+Rehberi/52ecbe5f-039f-4e32-8747-75411080f7ca> (01/04/2018), ss. 2-3.

göstereceği faaliyetler iç kontrol birimi tarafından yerine getirilmektedir. Bu durumda denetim departmanı da iç kontrolün denetiminden sorumludur. İç kontrol departmanı faaliyetlerini sürdürürken iç kontrolden sorumlu yönetim kurulu üyesine bağlı kalarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Böyle bir yapı oluşturmak iç kontrolün sadece sorumlu yönetim kurulu üyesine bağlamak iç kontrolde çalışmakta olan personellerin daha bağımsız bir biçimde hareket etmesini sağlayacaktır.¹⁰⁸

4.6. İç Denetim Departmanının Görevleri ve Örgütteki Konumu

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsünün yaptığı tanıma göre iç denetim sistemi bir örgütün içinde bulunan ve o örgütle alakalı faaliyetleri geliştirmek ile değerini arttırmak için düzenlenmekte olan bir danışmanlık faaliyetidir. İç denetim biriminin amaçlarından biri de yönetim, kontrol ve yürütme süreçlerinde riskleri değerlendirerek sistematik bir yaklaşımla örgütün hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktır.

Aracı Kurumlarda Uygulanacak Olan İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde teftiş yani iç denetim departmanının bağımsız ve tarafsız bir birim olarak çalışması gerektiği noktasına değinilmiştir. İç denetim departmanı aracı kurumlarda yönetim kuruluna bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir. Bu departmanda çalışması gereken asgari personel sayısına ise kesin bir dille değinilmemiş yeterli sayıda müfettişin istihdam edilmesi uygun görülmüştür.¹⁰⁹

Yayınlanmış olan bu tebliğde kurumdaki yönetim kurulunun iç denetim departmanı ile alakalı yetkilerini genel müdür haricinde yönetim kurulundan olan en az iki üyeye devredebileceği de öngörülmüştür. Böylelikle aracı kurumlar içerisinde en üst seviyede bir denetim komitesi oluşturulabilecektir. Denetim komitesi kurumun yönetim kurulunda bulunan üyelerin içerisinde belirli bir mantık yaklaşımı ile seçilen çalışma grubu olarak tanımlanmaktadır. Yapılan bu seçimde kurul üyeleri oy kullanır. Kurulan

¹⁰⁸ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 21.

¹⁰⁹ DOYRANGÖL, a.g.e., s.92.

bu komitenin amacı yönetim kurulu ile kurum yönetimi, iç denetçi ve bağımsız denetçi arasında gereken bilgi ve iletişim akışını sağlayarak bir köprü işlevi görmektir.¹¹⁰

Denetim komitelerinin sahip olması gereken yapısal özellikler ve komite üyelerinin taşıması gereken özellikler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Denetim komitesi oluşturulurken yönetim kurulu içerisinde komiteye en uygun nitelikte olan kişilerin seçilmesi ile oluşturulur.
- Denetim komitesi en az üç en fazla beş kişiden oluşmaktadır.
- Denetim komitesinden yer alan üyeler kurum yönetiminden bağımsız olmalıdır.
- Denetim komitesinde yer alan üyelerin yeterli seviyede bilgiye ve deneyime sahip olması gerekmektedir.
- Denetim komitesine devamlı ve yeterli şekilde bilgi verilmelidir.
- Denetim komitesinde yer alan üyeler gereken zamanlarda performanslarını ölçmek amacıyla kendilerini değerlendirmeye tabi tutabilmelidir.
- Denetim komitesi en az senede bir kere genel kurula çalışmalarını anlatan bir rapor sunmalıdır.
- Denetim komitesi hakkında ve çalışma esaslarının nasıl olması gerektiği konusunda bir yönetmelik hazırlanmalı bu yönetmelik yönetim kurulu tarafından onaylanarak hayata geçirilmelidir.¹¹¹

Oluşturulan denetim komitesinin üstlendiği görevler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- İç denetim için kadronun kurulmasını sağlayarak işleyişinden sorumlu olmak,
- İç denetçinin azami seviyede tarafsızlığını sağlamak ve gözlemek,
- İç denetim bölümü ile gereken koordinasyonu sağlamak,
- İç denetim bölümünün çalışmalarını takip etmek,

¹¹⁰ Nejat BOZKURT, “İşletmelerde Yönetim Kurulunun Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitelerinin Rolü”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 98, 2001, s.24.

¹¹¹ BOZKURT, a.g.m., ss.24-25.

- İç denetim biriminden hazırlanan raporları inceleyerek yapılan önerileri dikkate almak,
- İç denetim programlarının gözden geçirilmesi,
- İç denetçinin kurum yönetimi le alakalı olarak bulduğu bulgu ve önerileri incelemek,
- Kurumun hangi bağımsız denetim firması tarafından denetleneceğini seçerek genel kurulun onayına sunmak,
- Bağımsız denetim sözleşmesini hazırlayarak anlaşmanın koşullarını incelemek,
- Bağımsız denetim çalışmasını gözlemlemek,
- Bağımsız denetim çalışmasının sonundaki raporu değerlendirerek iç kontrol ve diğer sistemlerdeki zayıflıkları analiz ederek gereken düzeltmelerin yapılmasını sağlamak,
- Kurumun muhasebe politikalarını ve kararları incelemek,
- Kurumun yıllık mali raporlarını gözden geçirmek,
- Kurum politikalarını inceleyerek yasaya ve düzenlemelere uygun yürütülüp yürütülmediğini kontrol etmek,
- Yanlış uygulamaları ve hileleri araştırmak,
- Kurumun iç kontrol sisteminin işleyişini gözlemlemek.¹¹²

Aracı kurumlarda iç denetim departmanı oluşturulurken sadece yasal gerekliliklerin benimsendiği bir yapı değil bunun yanı sıra kurumun yönetim, yürütme ve kontrol aşamalarında riskin analizini yapıp risk yönetimine dayalı bir oluşum da gerçekleştirilmelidir. Böyle bir oluşum hem etkinliği hem de verimliliği ciddi bir seviyede arttıracaktır. Bu yüzden yasal gerekliliklerin yanı sıra aşağıda sıralananların da yapılması gerekmektedir.¹¹³

- Kurumun faaliyet gösterdiği noktalar esas alınarak gereken seviyede bir denetçi kadrosu belirlenmeli ve bu kadroya gereken mesleki yeterlilik ve özene sahip personeller yönetim kurulundan çıkacak kararla istihdam edilmelidir.

¹¹² BOZKURT, a.g.m., ss.27..

¹¹³ DOYRANGÖL, a.g.e., ss.92-94.

- Departmanda çalışanlar için iş tanımı hazırlanarak görev sınırları belirlenmeli işe alımlarda bu tanımlar yazı ile bildirilmelidir.
- Denetim birimi için ayrıntılı bir yönetmelik hazırlanmalı, hazırlanan bu yönetmelik değişme ve gelişmelere göre gözden geçirilip yeniden düzenlenmelidir.
- Denetim prosedürlerini ayrıntılı bir biçimde açıklayan bir izahname hazırlanmalıdır.
- Yönetim kurulunun yapısı elverişli ise departmanın daha etkin faaliyet gösterebilmesi için bir denetim komitesi oluşturulmalıdır.

4.6.1. İç Denetim Departmanının Çalışma Usulü ve Esasları

İç denetim departmanı direk olarak yönetim kuruluna bağlı olarak görevlerini gerçekleştiren bir departmandır. İç denetim birimlerinde işe başlayacak olan denetçiler için işe başlamadan önce yönetim kurulunun alacağı kararı gereklidir. İç denetimde çalışan personel herhangi bir sebepten ötürü işten alınıyorsa veya işten ayrılmak için istifasını kurum yönetimine iletiyorsa bunun nedeni ve yerine getirilen personel, kurum ve denetçi tarafından on beş gün içerisinde Kurul'a yazılı olarak bildirilmek zorundadır.¹¹⁴

İç denetim departmanı kurum içerisinde finansal yapıyı ve etkinliği bozabilecek, olağandışı sonuçlarla karşılaşılacak herhangi bir durum tespit ettiği takdirde bununla alakalı bir rapor hazırlamalı bu raporu da hem yönetim kuruluna hem de Kurul'a göndermelidir.

İç denetim biriminin gerçekleştirdiği denetim çalışmaları yıl içerisinde minimum bir kere olmak üzere rapora bağlanmalı ve hazırlanan bu rapor aracı kurumun merkezinde muhafaza edilmelidir.

Tebliğde belirtilen noktalara göre aracı kurumlardaki iç denetim sisteminin çalışma usul ve esaslarına baktığımız zaman bu noktalar hakkında genel yargıya

¹¹⁴ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 15.

ulaşılabilir. Ancak departmanın etkililiğini arttırmak ve maksimum verim elde edebilmek adına aracı kurum yönetimi gerekli çalışmaları yapmalıdır.¹¹⁵

4.6.2. İç Denetim Departmanının Gösterdiği Faaliyetler ve İşleyişi

Aracı kurumlarda gösterilmekte olan iç denetim faaliyeti kurumun bütün faaliyetlerini ve birimlerini içine almakta hepsini kapsamaktadır. Önceden de belirtildiği gibi aracı kurumlarda iç denetim departmanı kurulmalı ve kurulacak olan bu departmanda yeterli sayıda denetçinin görevlendirilmesi gerekmektedir. İç denetim departmanı direk yönetime bağlı olarak çalıştığından dolayı yönetim kurulu bu departmana ilişkin yetkilerini devretmek isterse bunu genel müdür haricinde en az iki yönetim kurulu üyesine devredebilmektedir. İç denetim çalışanları kontrol ve denetim faaliyetlerini ilgili aracı kurumun merkez ve merkez dışı örgütlerinin tamamında gerçekleştirmelidir. Bu faaliyetler gerçekleştirilirken ilgili sermaye piyasası mevzuatının ve hükümlerinin dikkate alınmasının yanı sıra aracı kurumun esas sözleşmesi ve iç kontrole yönelik yazılı prosedürlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sayılanların çerçevesinde kontrol ve denetim faaliyeti hem verimli hem de uygun bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. İç denetim faaliyeti gerçekleştirilirken iç denetim departmanına aracı kurum içerisindeki bütün varlıkların, belgelerin, hesap ve kayıtlar ile hem personel hem de aracı kurumun güvenliğini sarsabilecek bütün unsurları inceleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca iç denetim departmanı kurumun yapısına göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerini gerçekleştirebilmektedir. Bunun yanı sıra iç denetim birimine gerekli görülen durumlarda soruşturma yapılması, ifade alınması, savunma istenmesi, bilgi ile belgelere el konulmasını, sorumlu çalışanın inceleme nihai sonuca ulaşana kadar işten uzaklaştırılması gibi yetkiler de verilmektedir. Denetim departmanının hazırladığı raporlar düzenleme tarihlerinden başlaması itibariyle beş yıl süre ile veya soruşturma halinin sonuçlanmasına kadar saklanması gerekmektedir.¹¹⁶

¹¹⁵ DOYRANGÖL, a.g.e., ss.95.

¹¹⁶ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 11.

4.6.3. İç Denetçilerin Çalışma Esasları

İç denetim biriminde çalışan bölüm personellerinin kurum içerisindeki her türlü bilgiye ve belgeye erişim imkanı bulunmaktadır. İç denetçilerin bu bilgi ve belgelere ulaşmasına verilen yetki kurumun yazılı hale getirilmiş olan politikaları arasında kendisine yer bulmaktadır. İç denetim personelinin kendilerine verilen görevlerle ilgili olarak yeterli ve düzenli bir kayıt sistemine sahip olmaları gerekmektedir. İç denetim birimi personelleri çalışma kağıtlarını hazırlayarak ve bunları dosyalayarak gereken kayıt sistemini ve düzeninin sağlamaktadır. Çalışma kağıtlarında ise müfettişlerin uyguladığı denetim yöntem ve teknikleri, yapılan denetim testleri, elde edilen bilgiler ve incelemelerle alakalı olarak ulaşılan sonuçların gösterilmesi gerekmektedir.¹¹⁷

İç denetim biriminde çalışan personellerin her türlü bilgi ve belgeye ulaşması tebliğ ile birlikte garanti altına alınmıştır. Tebliğ sayesinde gereken bilgi ve belgeye ulaşma hakkına sahip olan iç denetim personeli değerlendirmeleri doğru yaparak çözüm odaklı öneriler getirebilmektedir. İç denetim personelinin kanıtlaması gerektiği bir rapor ya da sonuç durumu olduğu takdirde çalışma kağıtlarını delil olarak sunabilmektedir. Çalışma kağıtları sayesinde denetimde koordinasyon sağlanarak gereken yetki ve sorumluluk takibi de yapılabilmektedir.¹¹⁸

4.6.3.1. İç Denetim Personelinde Mesleki Yeterlilik

Aracı kurumların iç denetim departmanında çalışacak olan personeller için yeterli seviyede bir mesleki yeterlilik aranmaktadır. Birimden istenen maksimum düzeyde verim alınabilmesi ve gerçekleştirilecek olan görevlerin düzgün bir şekilde yapılabilmesi için aracı kurumların belirli bir mesleki yeterlilik seviyesinde personel istihdam etmesi gerekmektedir. Mesleki yeterlilik kavramı ise lisans veya daha üst düzeydeki eğitim ve öğretim ile mesleki deneyimi tanımlamaktadır. İç denetçi olarak istihdam edilecek olan personelde minimum dört yıllık lisans eğitimi veren

¹¹⁷ Yunus CEREAN, "Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim", Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2009, s. 168.

¹¹⁸ ÇALIŞ, a.g.e., s. 80.

üniversitelerin ilgili fakültelerinden mezun olma şartı aranmaktadır. Bunun yanı sıra iç denetim biriminde çalışmak isteyenlerden bilgi ve teknoloji alanında da asgari seviyede bilgi ve beceri aranmaktadır. İç kontrol prosedürlerinde öğrenim durumu, bilgi ve beceri ile deneyim gibi diğer özelliklerin de hangi seviyede olması gerektiğine yer verilir. Denetçilerin sahip olacağı özlük hakları ile maaş gibi konular ise aracı kurum yönetim kurulu tarafından belirlenmektedir.¹¹⁹

Son yıllarda finans sektörünün giderek detaylı bir hal alması ve dünya üzerinde bu denli küreselleşmesi finans sektöründe önemli bir noktada bulunan aracı kurumların iç denetim faaliyetlerini gerçekleştirecek olan personellerde CIA(Sertifikalı İç Denetçi) sertifikası aranmasının gerekliliği göze çarpmaktadır. Ancak aracı kurumlarda şu anlık CIA sertifikası aranmasının eksik bir düzeyde kaldığı görünmektedir. Bu sertifikayı sahip olan personellerin istihdam edilmesi ile birlikte iç denetim elemanlarının mesleki yeterliliğinin uluslararası seviyede olduğu anlaşılacaktır.

4.6.3.2. İç Denetim Personelinde Tarafsızlık ve Sır Saklama

Tarafsızlık ve sır saklama etik kodlar içerisinde yer alan önemli unsurlardan iki tanesidir. Tarafsızlığı iç denetim ile bağdaştırıp tanımlayacak olursak iç denetim personellerinin çalışmalarını sürdürürken hiçbir şekilde etki altında kalmadan çalışmalarını objektif ve dürüst bir şekilde yaparak ne yönetimden ne de çalışan personellerden yana tavır almaması olarak ifade edilebilir. Sır saklama ise iç denetçilerin kurum içerisinde aracı kurum içerisinden elde ettiği bilgilerin asla reklam veya ticari amaçla kullanmamalarını ve üçüncü kişilerle paylaşılmaması gerektiğini ifade etmektedir.

İç denetim personelleri görevlerini yaparken objektifliğini sarsacak her türlü görev ve ilişkilerden kaçınmak zorundadır. Tarafsızlığın kaybolacağı güven ortamının zarara göreceği görev ve sorumlulukları kabul etmemelidir. İç denetim personeli faaliyetlerini sürdürdüğü sırada tarafsızlıklarını zedeleyecek herhangi bir durum ortaya çıktığı takdirde bu durumu kendi birim yöneticilerine iletmelidir. Bunun yanı sıra iç

¹¹⁹ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 16.

denetim personelinin çalışmaları devam ederken tarafsızlığı etkileyecek bir durum ortaya çıktığı takdirde çalışma sonuçlarının yanında tarafsızlığı etkileyen durumu da açıklamak zorundadırlar.¹²⁰

İç denetim personelleri tebliğde kendilerine verilen yetki ve haklar sayesinde kurum içerisindeki bilgi ve belgelere direk erişim sağlayabilmektedir. Ancak ulaştıkları bu bilgiler kurum içinde kalması gerektiği için azami seviyede gizliliğe önem vermeleri gerekmektedir. Sağladıkları bu bilgileri hiçbir şekilde kişisel fayda sağlamak amacıyla veya yasalara ya da hukuki düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanmamalıdır.¹²¹

4.7. Aracı Kurumlardaki Örgüt Yapısı

Kurumlarda örgütün oluşması için işletmeyi oluşturan temel elemanlar ve bu elemanlar arasında kurumun hedeflerini gerçekleştirmesi için kurulan iş ilişkileri gereklidir. Ortaya bu şekilde bir örgüt çıkararak yönetsel bir yapı oluşturulur. Bu yapının diğer bileşenleri de beşeri faktörler ile araç gereç vs. gibi maddi elemanlardır.¹²² Kurumun bir grup insandan ve araç gereçlerden oluşarak amaçsız bir varlık topluluğu olmaktan kurtaran temel ayırım ise örgüt ile örgütü çalıştıran yönetim mekanizmasıdır. Bundan dolayı kurum başarıya ulaşmak istiyorsa örgüt yapısını en iyi şekilde kurmalıdır. Kurum içerisindeki elemanlar belirli bir etkileşim ortamında olduklarından dolayı kendi taşıdıkları değerlerin çok üzerine çıkarak bir değer yaratırlar ve buna da örgüt değeri denilmektedir. Bu iki grup elemanın arasındaki etkileşimi gerçekleştiren kurum yönetimi başarılı çalışmalar yürüttüğü takdirde örgüt değeri yüksek seviyelerde olacaktır. Örgüt yapılarının biçimlerine baktığımız zaman yöneticiler örgütün yönetim organını oluşturmaktadırlar. Komuta organı bu yapının diğer adıdır. Bu organın yanında kurmay organ yer almaktadır. Yönetim organı kendi içerisinde üçe bölünmektedir. Üçe bölünme durumu düzene göre olur ve yüksek yönetim, orta yönetim, alt yönetim olarak isimlendirilebilir. Ayrıca bu organlara bağlı olarak yetkiler, sorumluluklar ve görevler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra örgütte mevkiler, bölümler ve örgüt birimleri de

¹²⁰ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 18.

¹²¹ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 19.

¹²² DOYRANGÖL, a.g.e., s. 78.

bulunmaktadır. Geleneksel hiyerarşik yapının oluşması için saydığımız bu organların biçimsel bir örgütte ilişkileri olması gerekmektedir.¹²³

4.7.1. Örgüt Yapısını Oluşturan Unsurlar

Örgütsel yapı kurulurken belirli aşamalar bulunmaktadır. Bu aşamalar aşağıda belirtildiği şekilde üçe ayrılmaktadır.

- Bölümlere ayırma
- Yetkilendirme
- Sorumluluk verme

4.7.1.1. Bölümlere Ayırma

Kurum içerisinde örgüt yapısı oluşturulurken birimlerin farklı faaliyetler gösteren birimler ortak bir çatı altında toplanmazlar. Faaliyet gösterecek olan bu birimler örgüt içerisinde departmanlara ayrılarak her birime birer yönetici verilir ve sorumluluk sınırları ile görevleri belirtilir. Bu ayırım oluşturulurken organizasyon yapısına uygulanmasına örgütün bölümlere ayrılması denilir.¹²⁴ Bölümlere ayırmanın iş bölümünden farkı ise yöneticinin denetleme yani yönetim alanının sınırlı olmasıdır.¹²⁵

Kurumda yer alan bir yöneticinin oldukça geniş kavrayış ve denetim yeteneği olmasına rağmen direkt olarak yönetebileceği personelin sayısı sınırlı olmaktadır. Bu kısımda önemli olan nokta ise denetlenecek fonksiyon ya da kişi sayısı değildir. Bu kişilerin üstleriyle olan ilişki sayıları denetim alanını belirleyen nokta olmaktadır. Eğer yönetici astlarıyla ilişki sayısını azalttığı takdirde denetim alanını genişletebilmektedir. Yöneticilerin denetim alanını etkileyen bir diğer unsur ise haberleşmedir. Ast sayısı arttığı takdirde haberleşme sayısı ve sıklığı artacağı için denetim alanında ters bir etki yaratarak alanın daralmasına sebep olacaktır. Örgüt içerisinde denetim alanı

¹²³ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 78.

¹²⁴ Hayri ÜLGEN, **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, 1990, s. 8.

¹²⁵ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 79.

genişletilmek isteniyorsa astlara amaçlar, planlar ve prosedürler hakkında bilgi verilerek yeterli seviyede bir eğitimden geçirilmesi gerekmektedir.¹²⁶

Kurum içerisinde bölümlere ayırma işlemi uygulanırken iki temel ilkenin dikkate alınması gerekmektedir. Bu ilkeler “Faaliyetlerin Benzerliği İlkesi” ile “Faaliyetlerin Yakın İlgisi İlkesi olarak adlandırılmaktadır. Faaliyetlerin benzerliği ilkesinde aynı amaca ulaşma abasinda olan faaliyetlerin aynı türden oluşun bileşenlerle bir araya getirilmesini ifade etmektedir. İkinci ilke olan faaliyetlerin yakın ilgisi ilkesi ise fonksiyonel açıdan birbiriyle alakalı ve aynı amaca hizmet eden kısımların tek bir bölüme bağlanmasını ifade eder. Bu ilkeye örnek vermek gerekirse reklam, satış, pazarlama araştırma faaliyetleri, birbiri ile ilişki içerisinde olduklarından dolayı pazarlama bölümünde tek bir çatı altında toplanabilmektedir.¹²⁷

Bu iki temel ilkenin yanı sıra aşağıda sıralanan ilkelerin de dikkate alınması gerekmektedir:

- Uzmanlaşmadan yardım ilkesi,
- Koordinasyon yardım ilkesi,
- Denetimi kolaylaştırma ilkesi,
- İşe yeterli önemi verme yükümlölüğü,
- Kurum koşullarının dikkate alınması zorunluluğu,
- Harcamaları azaltma ilkesi.¹²⁸

Örgüt yapısında kurum organları oluşturulurken aşağıda belirtilen yöntemler esas alınarak işler bir takım bölümlerde toplanabilmektedir:

- Fonksiyonlara göre bölünme,
- Üretilen mallara ve verilen hizmetlere göre bölünme,
- Müşteri temeline göre bölünme,
- Sayı temeline göre bölünme,
- Coğrafi temele göre bölünme,
- Süreç veya makine temeline göre bölünme,

¹²⁶ ÜLGEN, a.g.e., s. 65.

¹²⁷ Erol EREN, **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, 2011, s. 130.

¹²⁸ EREN, a.g.e., ss. 131-132.

- Zaman temeline göre bölünme.¹²⁹

Birinci bölümde bahsettiğimiz üzere aracı kurumlar her biri ayrı uzmanlık isteyen faaliyetler için ayrı bir yetki belgesi almak zorundadır. Bu faaliyetlere tekrara bakacak olursa bunlar:

- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık,
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık amacıyla alım satımı,
- Portföy yöneticiliği,
- Yatırım danışmanlığı.

Aracı kurumlarda etkili bir iç kontrol ve iç denetim sistemi kurulmak isteniyorsa bölümlere ayırma yöntemi oldukça önemli olmasının yanında uygulanabilir de bir yöntemdir. Yukarıda açıkladığımız aracı kurumların faaliyet alanları göz önüne alındığı takdirde fonksiyonlara göre bölümlere ayırma işlemi oldukça verimli olabilmektedir. Yine saydığımız bu faaliyetlerin her biri ise hizmet satışı faaliyeti olduğundan dolayı bütün bu faaliyetlerin sürdürülmesi amaçlanıyorsa muhasebe, bilgi işlem ve araştırma gibi departmanlar destek vermelidirler. Müşterilerden gelen talepler, ihtiyaçlar ve tercihler araştırılmalı, potansiyel müşteriler tespit edilmeli, satış sonrası müşterilere hizmet verilmeye devam edilmelidir. Bu faaliyetler pazarlama kapsamına girse bile yukarıda saydığımız faaliyetler kadar önemli bir yere sahiptir. Aracı kurumlar ayrıca gerçekleştirdikleri bu faaliyetleri hem yurt içinde hem de yurt dışında gerçekleştirebilmektedir. Bu duruma dikkat kesildiğimizde bölge faktörü de bölümlere ayırmada önemli bir yer tutmaktadır. Bu gibi durumlar ortaya çıktığı takdirde hem coğrafi temele hem de fonksiyonlara göre bölünme yapılarak daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilir.¹³⁰

¹²⁹ Volkan TÜRKER, “İşletmeye Giriş”, Marmara Üniversitesi, İşletme Bölümü, <http://volkanturker.com.tr/isletmeye-giris/IG-08-Yonetimin-Fonksiyonlari-Orgutleme.pdf>, (7 Mayıs 2018).

¹³⁰ ÇALIŞ, a.g.e., s. 88.

4.7.1.2. Yetkilendirme

Örgütlenme işlemi gerçekleştirilirken gereken birimlerin belirlenmesi, uygun fiziksel durumların sağlanması ve yeterli personelin tayini gerekmektedir. Ancak bunun yanı sıra örgütlenme yapılırken birimlerin yatay ve dikey olarak yetki bağı ile birbirlerine bağlanması gerekmektedir. Dikey bağlar kurum içerisindeki ast ve üst ilişkilerinin gösterirken yatay bağlar ise aynı seviyedeki yöneticilerin ilişkilerini temsil etmektedir. Yetkilendirmenin bir diğer anlamı ise yöneticinin kurum içerisinde belirlenen amaçlara ulaşılmasını sağlamak için yapılması gereken işleri başkalarının gerçekleştirmesini isteme hakkı olarak da tanımlanabilir.¹³¹

Yetkilendirmenin değişik versiyonları olsa da üç tip temel yetkiden söz edilmektedir. Bu üç temel yetki komuta yetkisi, kurmay yetkisi ve fonksiyonel yetkidir.¹³²

İlk olarak komuta yetkisini açıklamak gerekirse bu yetki bir işin yapılması veya yapılmaması noktasında üst seviyedeki personelin astına direk olarak emir verebilme yetkisine denmektedir. Bu yetki ayrıca hat veya emir kumanda yetkisi olarak da adlandırılırken üst ve astlar arasında doğrusal bir hat şeklinde bulunur. Komuta yetkisi sayesinde kurum içerisindeki personel kime karşı sorumlu olacağını bilir ve sorumlu olunan kişiden emirler alınmaktadır. Komuta yetkisi basamak basamak yukardan aşağıya doğru devam etmektedir.

İkinci temel yetki olan kurmay yetkisi ise işi gerçekleştiren personele yardım amaçlı oluşturulmuş olan destekleyici bir rolü olan yetki türüdür. Kurmay yetkisi kendi içerisinde danışma kurmay yetkisi, denetim kurmay yetkisi, fonksiyonel kurmay yetkisi, hizmet kurmay yetkisi gibi alt sınıflara ayrılmaktadır.

Son olarak fonksiyonel yetkilendirmeye bakmak gerekirse bu yetkilendirme türü belirli bir faaliyet veya belirli olan faaliyetin bazı noktaları hakkında emir hazırlayıp verme izni olarak tanımlanabilmektedir. Bu yetki türünde yönetici emrinde olan personellere teknik anlamda emirler vermektedir. Örnek vermek gerekirse

¹³¹ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 82.

¹³² EREN, a.g.e., s. 157.

merkezdeki muhasebe müdürünün şubedeki muhasebe müdürüne emir vermesi fonksiyonel yetki kapsamındadır.

Yetkilendirme noktasında bir diğer kritik nokta ise yetki alanının belirlenmesi noktasıdır. Kontrol alanı olarak da isimlendirilebilen yetki alanı, bir yöneticinin altında bulunması gereken ast sayısını da ifade etmektedir.¹³³ Ancak belirlenecek olan bu sayı yapılacak olan işin türüne, yönetimden sorumlu kişinin yeteneklerine, yine yöneticinin örgüt içerisindeki mevkiine, üstün astlara karşı olan güvenine ve takım çalışmasına da bağlıdır. Yetkilendirme alanının genişlemesi astların iyi eğitilmiş olması ile de doğru orantılı bir şekilde ilerlemektedir. Yetki alanının geniş ya da dar olması ise kurumun göstereceği faaliyetlere göre değişmektedir. Statik faaliyetlerin yoğun olduğu kurumlarda yetki alanı geniş olabilirken dinamik faaliyetlerin fazla olduğu kurumlarda ise yetki alanının dar tutulması daha faydalı olacaktır. Yetki konusundaki bir diğer etken ise haberleşmedir. Ast sayısı arttığı takdirde örgüt içerisindeki ikili ilişkiler artacak bu da gözetim işlerinin daha zor bir hale gelmesine neden olacaktır.¹³⁴

Yetkilendirme konusuna aracı kurumlar açısından bakacak olursak burada önemli olan kısım komuta, kurmay ve fonksiyonel yetkilerin uygun bir şekilde dağıtılması ve yetki sınırlarının kesin çizgilerle belirlenmesi gerekmektedir. Aracı kurumlar Kurul'un getirdiği düzenlemeler gereği kurumlarında iyi eğitilmiş, bilgi ve donanım bakımından yüksek seviyede olan personeller istihdam etmelidir. Aracı kurumlarda faaliyet gösterdiği alanlar gereği denetim, danışma ve fonksiyonel olan her türlü kurmay yetkiyi görmek mümkün olabilmektedir. Buna örnek vermek gerekirse aracı kurumlarda bulunan hukuk, araştırma, kredi değerlendirme veya denetim gibi kurmay organlar hem yapılan işin gereği olarak hem de yasal zorunluluk dolayısı ile bulunmaktadır.¹³⁵

¹³³ Tamer KOÇEL, **İşletme Yöneticiliği, Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış**, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1995, s. 101.

¹³⁴ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 83.

¹³⁵ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 84.

4.7.1.3. Sorumluluk Verme

Sorumluluk kavramı ise bireyine kendisine verilmiş olan işleri kapasitesinin en üst sınırlarını zorlayarak elinden geldiğince işi başarılı olarak yürütmek ve başarmak için yapılması gerekli olan görevler olarak tanımlanabilmektedir. Sorumluluk kavramı hesap sorabilme olarak da ifade edilebilmektedir. Bu kavram sürekli bir şekilde devam edebileceği gibi tek bir işi amacına ulaştırana kadar da olabilir. Sorumluluk yüklenirken en önemli nokta yetki le sorumluluk kavramlarının eşit bir şekilde verilmesidir. Bir yönetici yetkiye sahip olduğunda sorumlu olacağı için ikisinin aynı anda olmadığı durumlar kurumlar açısından kabul edilmemektedir.¹³⁶

Aracı kurumların örgütsel yapısına göre baktığımızda ise kuruluş, faaliyete geçme, insan kaynakları, çalışma esasları, belge ve kayıt düzenleri, iç denetim ve bağımsız denetim esasları vb. gibi konular Kurulca çıkarılan tebliğler ile belirlenmiş olup aracı kurumlardaki örgüt yapısının da ana hatlarını önemli ölçüde ortaya koymuş bulunmaktadır. Sermaye Piyasası Kurulunun amaçlarından biri de genellikle patron şirketi görüntüsü veren aracı kurumların kurumsallaşma ilkesi çerçevesinde daha organize ve sağlam çalışabilmesi için gerekli düzenlemeleri çıkararak aracı kurumlarda verilen hizmet kalitesini arttırmaya çalışmaktır. Bu düzenlemeler ile aracı kurumların etkin bir şekilde denetlenmesi de sağlanmaktadır. Aracı kurumlarda yasal düzenlemeler baz alınarak bir örgüt modeli oluşturulmak istendiği takdirde aşağıdaki aşamalar uygulanacaktır:

- Fonksiyonel alanların belirlenerek gerekli olan bölümler kurulur,
- Birimler tarafından yürütülecek olan yönetim fonksiyonları oluşturulur ve örgütün içerisindeki personele yetki ve sorumluluklar verilir,
- İletişim sistemi kurularak raporlama sistemi düzenlenir.¹³⁷

4.7.2. Aracı Kurumlardaki İş Tanımları ve Örgüt Şeması

Kurumlarda örgütsel yapı oluşturulurken sırasıyla şunlar takip edilmektedir:

¹³⁶ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 85.

¹³⁷ ÇALIŞ, a.g.e., s. 91.

- Örgütün genel ve yardımcı şemaları çizimi,
- İşlerin akış şemalarının oluşturulması,
- Her seviyede bulunan personelin iş tanımları.

4.7.2.1. Örgüt Şeması

Kurumlarda örgütlenme süreci tamamlandıktan sonra ortaya çıkan sonuç biçimsel örgüt yapısı olarak adlandırılır. Ortaya çıkan bu yapı genel itibariyle bir örgüt şeması şeklinde biçimlenmektedir.¹³⁸ Örgüt şeması kurumlar için bir yol haritası görevi görmektedir. Örgüt şemasının içerisindeki bileşenler örgüt içerisindeki önemli fonksiyonlar, bu fonksiyonların karşılıklı etkileşimleri, gözetim kanalları ile işleri yürütenlerin yetkileri gibi maddelerden oluşmaktadır. Örgüt şemaları genel hatları itibari ile işletme örgütünü bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Örgüt şemaları sayesinde faaliyetler arasındaki ilişkiler, resmi yetki hatları ile birlikte genel örgüt biçiminin yapısı sözlü ve yazılı tanımlara göre daha net anlaşılmaktadır.

Örgüt şemaları genel şemalar ve yardımcı şemalar olarak ikiye ayrılabilir. Genel şemada işletmenin örgüt yapısının bütünü, tüm yönetim basamakları ve bunlar arasındaki ilişkiler gösterilmektedir. Yardımcı şemalarda ise spesifik bir departmana ilişkin yetki ve görevler gösterilmektedir.¹³⁹

4.7.2.2. İş Tanımları

Kurumlarda etkili bir iç kontrol ortamı oluşturulmak isteniyorsa yapılması gerekenlerden biri kurum içerisinde oluşturulmuş olan mevkilerin, görevlerin ve sorumlulukların keskin çizgilerle açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bu görev ve sorumlulukların açık ve net belirtilmesi durumunda kurum içerisinde oluşabilecek problemlerden kimin sorumlu olduğu veya başarıya ulaşma bir işin altında kimin

¹³⁸ KOÇEL, a.g.e., s. 99.

¹³⁹ Güngör ÖNAL, **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 78.

emeğinin olduğu hızlıca tespit edilebilecektir. Diğer adı görev tanımları olan iş tanımları organizasyonda oluşan yapının kalbi görevini yapmaktadır.¹⁴⁰

İş tanımları yapılırken bu tanımın içerisinde yer alan hususlar şunlar olmaktadır; işin ana fonksiyonu ve amacı, sorumluluklar, iş görme standartları ve ölçüler. Bunun yanı sıra iş tanımları yapılırken görevin gerektirdiği eğitim, bilgi ve beceri, deneyim gibi özellikler de belirtilmektedir. Aracı kurumlarda ayrıca hazırlanmış olan iş tanımları yönetim kurulu kararıyla birlikte yürürlüğe konulması, işe başlayacak olan yeni personellerin işe alım aşamasında veya görev değişikliği söz konusu olduğunda kendilerine gelen yazılı tebliğ sayesinde uygulamanın etkinliği daha da artacaktır.¹⁴¹

4.8. Aracı Kurumlarda İş Akış Prosedürleri

Aracı kurumlarda sağlam bir iç kontrol sistemi oluşturulup bunun uygulanması isteniyorsa bunun için yapılması gerekenler Tebliğ'de aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Müşterilerin hesap açılışları,
- Müşteriye fiili bir şekilde gerçekleştirilen sermaye piyasası aracı teslimleri,
- Müşterilerden gelen ve müşterilere yapılan eft işlemleri,
- Müşteriden tahsilat ve müşteriye ödeme işlemleri,
- Kurum içi sermaye piyasası aracı virman işlemleri,
- Kurum içi nakit virman işlemleri,
- Müşterilerden emir alımı ve bunların gerçekleştirilmesi,
- Aracı kurum portföyü oluşturarak bunların yönetiminin sağlanması,
- Yapılan işlemlerin muhasebeleştirilmesi,
- Müşterilere gönderilmesi zorunlu olan belgelerin gönderimi,
- Portföy yönetim faaliyeti,
- Yatırım danışmanlığı faaliyeti,
- Halka arza aracılık faaliyeti,

¹⁴⁰ ÜLGEN, a.g.e., s. 236.

¹⁴¹ DOYRANGÖL, a.g.e., s. 87.

- Finansal duruma ilişkin hazırlanması gereken tablolar,
- Aracı kurum personelinin işlem yapma esasları,
- Personel politikası,
- Bilgi işletim sistemlerinin güvenliği,
- İç denetim biriminin çalışma usul ve esasları,
- Acil ve beklenmedik durum planı hakkında yazılı prosedürler oluşturmak zorundadırlar.¹⁴²

Aracı kurumlarda iç kontrol işlevi tam ve sağlıklı bir biçimde yerine getirilmek isteniyorsa tebliğde belirtilen bu maddelere yönelik yazılı prosedürler oluşturmak zorundadırlar. Bu prosedürlerin oluşturulması ve uygulamaya konulması ise kurum yönetiminin sorumluluğunda olmaktadır.

4.9. Aracı Kurumlarda Acil ve Beklenmedik Durum Planı

Aracı kurumlar başlarına gelebilecek herhangi bir acil ve beklenmedik durumlarda müşterilerine, diğer aracı kurumlara, piyasalara ve üçüncü kişilere karşı yükümlülüklerini yerine getirebilmeyi devam edebilmek için bir plan oluşturmalıdır. Oluşturulacak bu plana acil ve beklenmedik durum planı denilmekte ve tebliğde zorunlu hale getirilmiştir. Acil ve beklenmedik durum planında iş akış prosedürleri aracı kurumların büyüklüklerine ve ihtiyaçlarına göre değişirken asgari olarak aşağıdaki durumları içermesi gerekmektedir.

- Finansal tablolar ile tutulması zorunlu olan evrakların basılı ve/veya elektronik ortamda muhafaza edilmesi,
- Aracı kurumların faaliyetlerini sürdürmesine devam edebilmesi için bilgi işlem sistemlerinin devamlılığının sağlanması, yedeklerin alınması ve elektronik yedeklerin 5 sene süreyle saklanması,
- Müşteriler ile alternatif iletişim kanalları oluşturularak sürekliliğin devam etmesi,
- Alternatif bir aracı kurum merkezi ve merkez dışı örgütlerin tespiti,

¹⁴² SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 10.

- Acil ve beklenmedik durum planının karşı tarafa yansması muhtemel olası etkilerinin değerlendirilmesi,
- Aracı kurum hakkında faaliyete devam edemeyeceği yönünde bir karar verilirse müşterilerin hesaplarına erişimi ve bu hesapların başka bir aracı kuruma devrinin gerçekleştirilmesi.¹⁴³

Aracı kurumlar yukarıda yer alan hususları iş akış prosedürlerinde belirtmek zorundadırlar. Bunlardan herhangi biri prosedürler kapsamında yer almadığı takdirde söz konusu duruma yer verilmemesinin sebebi iş akış prosedürleri kapsamında açıklanması gerekmektedir.

4.10. Aracı Kurumlarda İç Denetimin Etkinliğine Yönelik Anket Çalışması

4.10.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Yapılan bu araştırma aracı kurumlarda iç denetimin etkinliğini ölçmeye yönelik hazırlanmıştır. Araştırmada iç kontrol sisteminin uygulanabilirliğinin yanı sıra iç denetimin etkinliği de ölçülmeye çalışılmış ve hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelere uygunluğu araştırılmıştır. Aracı kurumların iç denetim sistemine gereken olumlu katkıların sağlanabilmesi ve sistemin devam etmesi için gereken eksiklikler tespit edilmiş böylelikle sermaye piyasalarında istikrarın sağlanabilmesi için gerekenler ortaya konulacaktır.

4.10.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı aracı kurumların iç denetim sistemlerine ne kadar önem verdiklerini bularak kurum yöneticilerinin iç denetim hakkında yeterli bilgi seviyesine sahip olup olmadığını test etmektir. Bu yüzden aracı kurumlardaki iç denetim sisteminin etkinliği araştırılarak elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunulacaktır. Araştırmanın

¹⁴³ SPK, Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Seri: V No:68, Madde 11/A.

bir diğ er amacı ise iç denetim çalışmasını yürüten denetçilerin niteliksel ve mesleki özelliklerini ortaya koymaktır.

4.10.3. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlamaları ve Kısıtları

Araştırmanın kapsamı sermaye piyasalarında faaliyet gösteren aracı kurumlar ile sınırlandırılmıştır. Faaliyeti geçici veya sürekli olarak durdurulmuş olan aracı kurumlar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ülkemizde şu an toplamda 80 tane aracı kurum bulunmakta bunların 17 tanesi ise faaliyetlerini durdurmuş bulunmaktadır. Bu çerçevede etkin olan 63 aracı kuruma ulaşılmaya çalışılmış ancak 41 tanesinden geri dönüş alınabilmiştir. Bu araştırmadaki en önemli kısıtlar ise maddi imkanların ve zamanın yetersizliği olmuştur.

4.10.4. Araştırmanın Yöntemi

Yapılan araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket seçilmiştir. Anketlerin telefon ve e-mail aracılığıyla aracı kurumların iç denetim departmanlarında çalışanlara uygulanmıştır. Ana kütle olarak şu anda Türkiye’de faal olan 63 aracı kurumun tamamı seçilmiş ancak bunların 41 tanesinden geri dönüş alınabilmiştir. Anket çalışmasında elde edilen veriler SPSS for Windows 21 istatistik veri paket programı ile istatistiki analize tabi tutulmuştur. Güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha modeli seçilmiştir. İç güvenilirliği ölçmeye yönelik yapılan bu analizde Alpha değerinin 0.70 ve üstü olduğu durumlarda değerlendirilmeye tabi tutulan ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir.¹⁴⁴ Araştırmada uygulanan ankette elde edilen verilere Alpha testi uygulandığında güvenilirlik katsayısı 0.794 olarak hesaplanmıştır. Bu değer anketin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

¹⁴⁴ İsmet KAN ve İlker ERCAN, “Ölçeklerde Güvenilirlik ve Geçerlilik”, **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Sayı. 30, 2004, ss. 36-52.

4.10.5. Araştırmada Elde Edilen Bulgular ve Bunların Değerlendirilmesi

Aracı kurumlarda uygulanan iç denetim faaliyetinin etkinliğini ölçmeye yönelik hazırlanan 30 sorudan kapalı uçlu ve sınıflandırma sorulardan oluşan bu anket tüm aracı kurumlara gönderilmiş olup 63 faal aracı kurumdan 41 tanesi anketi yanıtlamıştır. Anketi aracı kurumların iç denetim departmanındaki yetkililer veya genel müdür ile genel müdür yardımcılarında herhangi bir yetkili tarafından doldurulmuştur. Anket değerlendirilmesi t ana başlık altında değerlendirilecek olup bunlardan ilki kurum hakkındaki genel bilgileri değerlendirmeye yönelik olacaktır. İkinci olarak iç kontrol sistemine ait bulgular ile son olarak iç denetim sistemine ait bulgular değerlendirilecektir.

4.10.5.1. Aracı Kurumların Genel Bilgilerinin Bulgularının Değerlendirilmesi

Aracı kurumlara uygulanan anket çalışmasına katılan kurumların 12 tanesi banka kökenli iken 29 tanesi banka kökenli değildir. Bu da ankete katılan kurumların %70'inin banka kökenli olmadığını göstermektedir. Yine ankete katılan aracı kurumlarda çalışan toplam personel sayısına baktığımızda ise %53.7'lik bir oranla 101-250 kadar kurum içerisinde çalışan personel sayısı tespit edilmiştir. Kurumlarda ortalama ne kadar i denetçi bulunduruluğuna dair oranlara baktığımızda ise ankete dolduran kurumların %63.4'nde 1 ila 5 arasında i denetçi bulunurken %31'lik kısımda ise 6 ila 10 arasında i denetçi çalıştırılmaktadır. İç kontrol biriminde çalışan personel sayısına baktığımızda ise anketi dolduran katılımcıların %73.2'sinde 1 ila 5 kişi arasında iç kontrol elemanı çalıştırılırken %22'lik kısımda bu sayı 6 ila 10 kişi arasındadır.

4.10.5.2. İç Kontrol Sistemine İlişkin Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	39	95,1	95,1
	Hayır	2	4,9	4,9
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 1: Kurum içerisinde iç kontrol prosedürünün bulunma sıklığı

Ankete katılan aracı kurumların 39 tanesi kurumdaki personellerin yetkileri, görevleri ve sorumlulukları dikkate alınarak hazırlanmış bir iç kontrol prosedürü bulunmakta mıdır sorusuna evet yanıtını vermiş 2 kurumda ise iç kontrol prosedürünün bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu tabloya bakılarak ankete katılan aracı kurumların 2 tanesinde iç kontrol biriminin bulunmadığı konusunda bir yargıya varılabilmektedir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet bulunmakta ve ilgili personele bildirilmiştir.	37	90,2	90,2
	Evet bulunmakta ancak ilgili personele bildirilmemiştir.	3	7,3	7,3
	Hayır bulunmamaktadır.	1	2,4	2,4
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 2: Görev ve sorumlulukların yazılı halde bulunması ile imza karşılığında personele bildirim

İkinci tabloya baktığımızda ise ankete katılan aracı kurumların %90'ında her seviyede çalışmakta olan personelle alakalı yetkiler ve sorumluluklar yazılı halde bulunmakta ve bu sorumluluklar imza karşılığında yetkili personele bildirilmiş bulunmaktadır. Buna bakılarak aracı kurumların çok büyük bir kısmında yapılacak işlerin kim tarafından ve nasıl yürütüleceği belirlenmiştir. Sorumlulukların yazılı hale getirilerek personele bildirilmesi görevlerin ayrılığı ilkesi için de önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bu sayede hata veya hile unsurlarının minimuma indirilerek hesap verilebilirliğin artacağı ve iç denetimle iç kontrol mekanizmasının daha verimli çalışacağı söylenebilmektedir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	14	34,1	34,1
	Her yeni personel alımında gereken eğitim verilmektedir.	7	17,1	17,1
	Bu konuda özel bir eğitim yapılmamakta iş sürecinde eğitim yapılmaktadır.	13	31,7	31,7
	Hayır.	7	17,1	17,1
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 3: İç kontrol prosedürleri ile alakalı kurum personellerine verilen eğitim dağılımı

Ankete katılan aracı kurumların %34'ünde iç kontrol personeline eğitimlerin verildiği anlaşılırken %31'inde iş başında eğitim yöntemi uygulanmaktadır. Sadece yeni personel alımında eğitim veren kurumlar ankete katılan katılımcıların %17'sini oluştururken eğitim vermeyen aracı kurum sayısının %17'de kalması iç kontrol sistemi ile alakalı verilmesi gereken eğitimlerin genellikle uygulandığı yönündedir. Aracı kurumların farklı yol ve yöntemler izlese dahi eğitim konusunun üstünde durdukları aşikardır.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ayda bir	2	4,9	7,1
	Üç ayda bir	3	7,3	10,7
	Altı ayda bir	4	9,8	14,3
	Yılda bir	16	39,0	57,1
	Diğer	3	7,3	10,7
	Total	28	68,3	100,0

Tablo 4: İç kontrol prosedürleri ile alakalı verilen eğitimin sıklığı

Anketi cevaplayan aracı kurumların %68.3'ü personellerine iç kontrol ile alakalı düzenli aralıklarla eğitime tuttuğunu belirtmişleridir. Burada çıkan sonuçları tablo 3 ile birlikte analiz ettiğimizde her iki soruya da cevap veren aracı kurumların işe alımda ve iş başında eğitim vermesinin yanı sıra belirli aralıklarla mevcut personellerine de düzenli eğitim verdiği anlaşılmaktadır. Değişebilen ve gelişen prosedürleri takip etmek amacıyla hem işe alımda hem devamında düzenli eğitim verilmesi aracı kurumlar açısından oldukça olumlu bir izlenim yaratmaktadır. Bu soruya cevap veren

katılımcıların %57.1'ini oluşturan çoğunluk ise iç kontrol prosedürleri ile alakalı senede bir defa personellerini eğitime tabi tutmaktadır. Altı ay arayla eğitim veren kurumların oranı ise %14.3 olmuştur.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evēt	29	70,7	70,7
	Hayır	12	29,3	29,3
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 5: Denetim komitelerinin oluşturulması

Anketi cevaplayan katılımcıların %70.7'si departmanın daha etkin faaliyette bulunabilmesi için denetim komitesinin oluşturulup oluşturulmadığı sorusuna evet yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %29.3'lük kısımda ise denetim komitesi oluşturulmamıştır. Bu da denetimle ilgili yapılan çalışmaların raporlanıp sunulacağı yönetim kuruluna bağlı bir komite eksikliğinin günümüzde hala mevcut olduğunu bize göstermektedir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evēt	27	65,9	93,1
	Hayır	2	4,9	6,9
	Total	29	70,7	100,0

Tablo 6: Denetim komitesinin çalışmalarını belirleyen bir yönetmeliğın varlığı

Tablo 6'ya bakıldığında ise denetim komitesi oluşturmuş olan aracı kurumların %93'ünün bu komitenin çalışmalarını belirleyen bir yönetmeliğın bulunduğunu belirtmişlerdir. Sadece %6.9'luk kısımda denetim komitesi oluşturulmasına rağmen bu komitenin çalışmalarına yön veren bir yönetmelik bulunmadığı anlaşılmıştır.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Her Ay	15	36,6	51,7
	Üç Ayda Bir	8	19,5	27,6
	Her Yıl	6	14,6	20,7
	Total	29	70,7	100,0

Tablo 7: Denetim komitesinin çalışmalarını yönetim kuruluna sunma sıklığı

Tablo 7'ye baktığımızda ise denetim komitesi oluşturmuş olan aracı kurumların %51.7'si yönetim kuruluna her ay hazırladıkları raporları sunarken %28'e yakın olan kısmının üç ayda bir kurula rapor sunduğu anlaşılmıştır. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere denetim komitelerinin yönetim kuruluna ortalama üç ay içerisinde rapor sunma sıklığı %80'e yakın bir oran oluşturmaktadır. Denetim komitesinin kurumun yönetimi ve denetim fonksiyonları arasında köprü görevi sunması şirkete artı değer katmaktadır. Bundan dolayı bu komitenin yönetime sık sık denetim hakkında raporlar sunması birime olan güvenilirliği artırarak hata olasılığını düşürmektedir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	24	58,5	58,5
	Hayır	17	41,5	41,5
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 8: İç kontrol ve iç denetimin ayrı birimler halinde bulunması

Anket katılımcılarının verdikleri cevaplar incelendiğinde kurumların %58.5'inde iç denetim ile iç kontrol departmanının birbirinden ayrı olduğu gözlemlenmiştir. Yaklaşık %42'lik kısmında ise bu iki departman tek bir çatı altında toplanmış ve iki departmanda aynı oluşum altında çalışmalarını sürdürmektedir.

	Responses	
	N	Percent
Denetim Komitesinden Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi	23	18,5%
Yönetim Kurulu	17	13,7%
İç Denetim Birimi Yöneticisi	31	25,0%
Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcıları	28	22,6%
İlgili Personel	20	16,1%
Tüm Personel	3	2,4%
Diğer	2	1,6%
Total	124	100,0%

Tablo 9: İç kontrol sistemindeki aksaklıkların bildirimi

Tablo 9'a baktığımızda ise iç kontrol sisteminin işleyişinde bir aksaklık olduğu zaman kurum içerisinde kimlerin bilgilendirildiğini görmekteyiz. Anket katılımcılarının %25'lik kısmı herhangi bir aksaklık durumunda iç denetim birim yöneticisinin bilgilendirildiğini %22.6'lık kısım ise genel müdür ve yardımcılarının bilgilendirildiğini belirtmiştir. Ayrıca %18.5'luk pay ile denetim komitesinden sorumlu yönetim kurulu üyesi de bu soru içinde önemli bir yer edinmektedir. Buradan çıkaracağımız sonuçta meydana gelen aksaklıklardan genellikle birim yöneticileri ile genel müdür ve yardımcılar kadar denetim komitesinden sorumlu yönetim kurulu üyesi de bilgilendirilmektedir. İç kontrol prosedürlerinin uygulanmasından ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi için genellikle yönetimin bilgilendirilmesi aracı kurumlar açısından olumlu bir izlenim yaratmaktadır.

4.10.5.3. İç Denetim Sistemine İlişkin Elde Edilen Bulguların

Değerlendirilmesi

		İç denetim yönetmeliği bulunmakta mı?	Denetim rehberi hazır mı?	Yönetmelik yönetim kurulu onayından geçti mi?	Yıllık iç denetim faaliyet planı yapılmakta mı?	Yıllık iç denetim faaliyet planı onaya sunulmakta mı?
N	Evet	40 (%97.6)	38 (%92.7)	40 (%97.6)	40 (%97.6)	38 (%92.7)
	Hayır	1 (%2.4)	3 (%7.3)	1 (%2.4)	1 (%2.4)	3 (%7.3)
	Valid	41	41	41	41	41

Tablo 10: İç denetim yönetmeliği ve yıllık iç denetim faaliyet planı

Tablo 10'a baktığımızda ankete katılan aracı kurumların %97.6'sında iç denetim yönetmeliğinin bulunduğunu görmekteyiz. Katılım gerçekleştirmiş olan kurumların %92.7'sinde ise iç denetim prosedürlerini belirleyen denetim rehberi hazır bulunmakta iken geriye kalan kısımda denetim rehberi bulunmamaktadır. Yine katılımcıların %97.6'lık kısmı yönetmeliğin yönetim kurulu onayından geçtiğini belirtmektedir. Yıllık iç denetim faaliyet planı ise anket katılımcılarının %97.6'sında yapılırken bu plan %92.7'lik bir oranla da yönetim kurulunun onayına sunulmaktadır. Bu tablodan ortaya çıkan sonuç ise aracı kurumların genel anlamda iç denetim yönetmeliğine sahip olarak bunu yönetim kurulu onayından geçirdiği ayrıca yıllık iç denetim faaliyet planı oluşturmaya ise özen gösterdiği şeklindedir.

		Görev ayrımı ve sorumluluklar belirlenmiş mi?	İş tanımları hazır mı?	İş akış prosedürleri bulunmakta mı?
N	Evet	39 (%95.1)	38 (%92.7)	39 (%95.1)
	Hayır	2 (%4.9)	3 (%7.3)	2 (%4.9)
	Valid	41	41	41

Tablo 11: İşlevsel görevlerin ayrımı, sorumluluklar, iş tanımları ve iş akış prosedürleri

Yukarıdaki tabloya bakıldığında ise anketi cevaplayan kurumların %95.1'inde şirket içerisinde görev ayrımı ve sorumlulukların belirlendiği sadece %4.9'luk kısmında ise bu sorumlulukların belirli bir çerçeveye alınmadığı belirlenmiştir. Buradan da

anlaşılacağı üzere aracı kurumların büyük çoğunluğunda görev ayrımı ve sorumlulukların tebliğde belirtildiği gibi uygulandığı gözlemlenmiştir. Diğer noktaya baktığımızda ise ankete katılan kurumların %92.7'sinde iş tanımlarının hazır olduğu belirlenmiş %95.1'inde de iş akış prosedürlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Aracı kurumlarda iş tanımlarının ve iş akış prosedürlerinin bulunması da aracı kurumların iç denetim tebliğinde yer alan noktalardandır. Kurumlarda hesap verilebilirliğin, kontrolün ve belirlenen prosedürlerin sağlanması için iş tanımlarının belirlenmesi gerekmektedir. Böylelikle iç denetim sistemi çalışmalarını etkin bir şekilde devam ettirerek olası aksaklıkların önceden belirlenmesinde hazırlıklı durumda olacaktır.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet bulunmakta ve alternatif merkez ile görev dağılımı yeterli seviyededir.	34	82,9	82,9
	Evet bulunmakta ancak alternatif merkez ile görev dağılımı yeterli seviyede değildir.	5	12,2	12,2
	Hayır bulunmamaktadır.	2	4,9	4,9
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 12: Acil ve beklenmedik durum planının varlığı ve yeterliliği

Anket katılımcılarının %82.9'u kurumlarında acil ve beklenmedik durum planının bulunduğunu ve alternatif merkez ile görev dağılımlarının yeterli seviyede olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %12.2'si ise planın bulunmasına rağmen yeterli seviyede olmadığını ifade etmişlerdir. Bu tablodan ortaya çıkan sonuç ise aracı kurumların çok büyük bir kısmında acil ve beklenmedik durum planının bulunduğu ve görev dağılımı ile alternatif merkezlerin müşterilerine, diğer kurumlara ve üçüncü kişilere karşı olan yükümlülüklerini yerine getirebilecek seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Tebliğde belirtildiği üzere aracı kurumların büyük kısmının bu yükümlülüğü yerine getirmesi müşterilerde güven kaybının oluşmamasını sağlamaktadır.

	Responses	
	N	Percent
Mezun oldukları okul	28	19,0%
Mesleki Deneyim	32	21,8%
Referanslar	23	15,6%
Adli Sicil Kaydı	24	16,3%
Mevzuat Bilgisi	29	19,7%
CIA Sertifikası Olması	5	3,4%
Diğer	6	4,1%
Total	147	100,0%

Tablo 13: İç denetçilerin istihdam edilme kriterleri

Anket katılımcılarına iç denetçi olarak istihdam edecekleri kişilerde hangi kriterleri göz önünde bulundurdıkları sorulduğunda en fazla payı %21.8 ile mesleki deneyim almaktadır. Mesleki deneyimi %19.7 ile mevzuat bilgisi ve %19 ile de mezun oldukları okul izlemektedir. Katılımcıların yine önemli bir kısmı adli sicil kaydı ve referansları da işe alım yapılırken önemli bir kıstas olarak değerlendirmişlerdir. CIA sertifikasının işe alımdaki etkisinin oranı %3.4 ile oldukça arka planda kalmıştır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere aracı kurumlar işe alımlarda birden fazla detayı göz önünde bulundurmaktadırlar.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	3	7,3	7,3
	Hayır	38	92,7	92,7
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 14: İç denetçilerin asil görevleri dışında görevlendirilmesi

Katılımcılara iç denetçilere asli görevi harici başka görevler verilip verilmediği sorulmuş bu soruya %92.7'lik kısım hayır cevabını vermiştir. Bu soruya hayır yanıtı veren üç aracı kurum bulunmakta anket detaylı incelendiğinde ise bu üç kurumunda ortak özelliği banka kökenli olmaması ve kurum içerisinde çalışan sayılarının diğer şirketlere oranla daha düşük sayıda kalması ortak özelliklerinden olmaktadır. İç denetçiler denetim faaliyetlerini yürütürken objektif olmak zorundadır bundan dolayı iç denetçilere kendi görev ve sorumluluğu haricinde başka bir görev vermek bağımsızlığı zedeleyecektir.

	Responses	
	N	Percent
Evet.	26	48,1%
Sadece göreve başlamadan önce eğitim verilmektedir	2	3,7%
Bu konuda özel bir eğitim düzenlenmemekte olup iş başında eğitim verilmektedir	8	14,8%
Kurum dışı eğitim olanaklarından yararlanılmaktadır	16	29,6%
Hayır	2	3,7%
Total	54	100,0%

Tablo 15: İç denetçilerin mesleki eğitime tabi tutulması

Tablo 15'e bakıldığında ise aracı kurumların %48.1'i iç denetçilerini mesleki eğitime tabi tuttuğunu görüyoruz. Kurum dışı eğitim olanaklarından yararlanan aracı kurum sayısı ise 16 ile %29.6'lık önemli bir oranda kendine burada yer bulmaktadır. İç denetim personelini eğitime tabi tutmayan ise sadece 2 aracı kurum bulunmakta anket detaylıca incelendiğinde bu aracı kurumların küçük ölçekli ve banka kökenli olmaması dikkat çekmektedir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Ayda bir	4	9,8	11,4
	Üç ayda bir	8	19,5	22,9
	Altı ayda bir	5	12,2	14,3
	Yılda bir	14	34,1	40,0
	Diğer	4	9,8	11,4
	Total	35	85,4	100,0

Tablo 16: İç denetçilerin düzenli aralıklara mesleki eğitime tabi tutulması

Yukarıdaki tabloya baktığımızda ise iç denetim personelini eğitime tabi tutan aracı kurumların bu eğitimleri ne sıklıkta verdiği gözlemlenmektedir. Bu soruyu 41 aracı kurumdan 35 tanesi cevaplamış ve %85.4'lük bir oranla aracı kurumların iç denetim biriminde çalışan personellerine düzenli aralıklarla eğitim verdiği anlaşılmıştır. Bu eğitimlerin sıklığı ise çeşitlilik göstermektedir. Anketi yanıtlayan katılımcıların %40'lık kısmı eğitimleri yılda bir verdiğini ifade etmiştir. Üç ayda bir yapılan eğitim sıklığı ise %22.9'la yılda bir verilen düzenli eğitimden sonra ikinci büyük payı almıştır.

Tablo 14 ve 15 birlikte değerlendirildiğinde iç denetçilerin mesleki eğitimine verilen önem belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Aracı kurumların faaliyet gösterdiği yer olan sermaye piyasalarının devamlı olarak değiştiği ve geliştiği göz önüne alındığında kurum faaliyetlerinin de yenilenmesi gerekeceğinden iç denetimde çalışan personele güncel bilginin verilmesi kurum içi veya kurum dışı eğitimlerin önemini arttırmaktadır.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	25	61,0	61,0
	Hayır	16	39,0	39,0
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 17: İç denetçilik sertifikasına (CIA) yönlendirme durumu

Aracı kurumlarda iç denetim departmanında çalışan elemanlara yönelik CIA sertifikasının alınması için gereken yönlendirmenin yapılıp yapılmadığına dair soruya ise ankete katılan aracı kurumların %61'i evet cevabını vermiştir. Katılımcıların %39'unun sertifikaya yönelik gereken yönlendirmelerin yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu tablodan ortaya çıkan sonuç ise uluslararası iç denetçilik sertifikasının aracı kurumlar tarafından hala genel olarak kabul görmediği şeklinde yorumlanabilir.

	Responses	
	N	Percent
Maliyetli olması	1	4,8%
Neden gerekli olduğunun bilinmemesi	4	19,0%
Yasal zorunluluğun bulunmaması	15	71,4%
Diğer	1	4,8%
Total	21	100,0%

Tablo 18: İç denetçilik sertifikasına yönlendirilmemesinin nedenleri

Anketi cevaplayan 41 katılımcıdan 16 tanesi CIA sertifikasına gerekli yönlendirilmelerin yapılmadığını belirtmiş ve bu 16 katılımcı ayrıca neden yönlendirmelerin yapılmadığı sorulmuştur. Tablo 17'ye baktığımızda bu soruyu cevaplayan katılımcıların %71.4'ü yasal zorunluluğun bulunmaması nedeniyle CIA sertifikası almaya yönelik gereken yönlendirmelerin yapılmadığını belirtmiştir. %19'luk kısmı ise bu sertifikanın neden gerekli olduğuna dair bir fikri olmadığını ifade etmiştir. İç denetçilik sertifikasının hem ülkemizde hem de uluslararası sermaye piyasalarında

oldukça kilit bir nokta olduğu düşünürse iç denetim sisteminin zorunlu tutulduğu aracı kurumlarda bu sertifikanın alınmasına yönelik gerekli yönlendirmelerin yapılması elzem bir durum halini almaktadır. Ayrıca uluslararası bir standardın da yakalanabilmesi ve bunun kabul görmesi için de CIA sertifikasının alınmasının gerekliliği göz ardı edilmemelidir.

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Evet	34	82,9	82,9
	Hayır	7	17,1	17,1
	Total	41	100,0	100,0

Tablo 19: İç denetçiler enstitüsünün (IIA) ilke ve yürütme kararlarının benimsenmesi

Anket katılımcılarına iç denetçiler enstitüsünün (IIA) etik yasasında öngörülen ilke ve yürütme kararlarının benimsenip benimsenmediği sorulmuş %82.9'luk bir oranla katılımcıların büyük çoğunluğu bu soruyu evet olarak cevaplamışlardır. %17.1'lik kısım ise bu soruyu hayır olarak cevaplamış ve bu kararların kurumlarında benimsenmediğini ifade etmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere uluslararası iç denetim enstitüsünün etik yasasında öngörülen ilke ve kararların aracı kurumlar arasında yaygın olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. İç denetim mesleğinin kalite standartlarının artırılmasında ve dünya genelinde bir standardın yakalanmasında etik ilkeler önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aracı kurumların bu etik ilkeleri kabul etmesi genel hatları itibariyle mesleğin düzgün ve standardize edilmiş bir biçimde devam ettirilmesine önemli bir katkı sağlamaktadır.

4.10.6. Araştırmanın Sonucu

Araştırma için yapılan anketi değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda ise ankete verilen cevaplar ile "Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Tebliğ" karşılaştırılmış ve aracı kurumların bu tebliğde belirtilen noktaların büyük çoğunluğunu yerine getirerek iç denetim sistemlerinin etkin bir şekilde çalışmasına gereken önemi vermektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı hem iç kontrol prosedürleri hem de iç denetim prosedürleri ile alakalı personeline gerek kurum içerisinde gerek kurum dışarısından eğitim vermeye oldukça özen göstermektedir. Aracı kurumların oldukça sık değişim gösteren sermaye piyasalarına ve müşterilerin değişen beklentilerine cevap verebilmesi için personellerine gereken eğitimlerin verilmesi kurumlara duyulan güvenin artmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Denetim komitesinin varlığı kısmında ise aracı kurumların büyük çoğunluğunun kurum içerisinde iç denetim departmanının daha etkin faaliyetlerde bulunabilmesi için denetim komitesi oluşturduğu görülmektedir. Bu durum tebliğ ile karşılaştırıldığında denetim komitesinin kurulması konusunda eksik kalan aracı kurumların ivedilikle bu açıklarını kapatmaları gerekmektedir. Denetim komitesinin yönetim kurulu adına iç kontrol, iç denetim, muhasebe ve raporlamanın bütünlüğü gibi konularda kurum içerisinde verimliliği sağlayabilmesi dolayısıyla önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır.

Aracı kurumlarda çok büyük bir kısmında ise görev ayrımı ve sorumlulukların belirlendiği görülmektedir. Gerek iş akış prosedürlerinin oluşturulması gerekse iş tanımlarının hazırlanması aracı kurumlarda ortaya çıkabilecek görev dezenformasyonunu önlemeye yönelik önemli bir adım olmaktadır. Görevlerin ayrılığı ilkesi gereği aracı kurumlarda çalışan personellerin kendi sorumluluklarını ve iş tanımlarını bilmesi hem kurum içerisinde çalışan personelin daha verimli çalışmasını sağlayarak odağının dağılmamasına yardımcı olacak hem de kurum işlerinde ortaya çıkabilecek hata payını en aza indirecektir.

Aracı kurumlardaki iç denetim sisteminin etkinliğini ölçmeye yönelik ankete baktığımızda ise aracı kurumların büyük bir kısmının İç Denetçiler Enstitüsünün (IIA) ilke ve yürütme kararlarını benimsediği görülmektedir. Ancak aracı kurumların önemli bir kısmı çalışanlarını iç denetçi sertifikası (CIA) almaya yönlendirmemektedir. Sermaye piyasalarında önemli bir rolü olan aracı kurumların ilke ve yürütme kararlarını benimsemesi uluslararası düzenlemeleri takip ettiğini gösterirken iç denetçi sertifikasına gereken düzeyde yönlendirilmemesi ise bu konuda eksik kalındığını göstermektedir

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada sermaye piyasalarında faaliyet gösteren aracı kurumlardaki iç denetim sisteminin etkinliğine yönelik araştırmalar yapılmıştır. Öncelikle aracı kurumlardaki iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin yapılarına bakılmış ve bunların benzerlikleri ile farklılıkları incelenmiştir. İç denetim ve iç kontrol ile alakalı hem ulusal hem de uluslararası ilke, düzenleme ve standartlara bakılarak bunların aracı kurumlar tarafından ne kadar benimsendiği araştırılmıştır. Aracı kurumların etkin bir iç kontrol ve iç denetim sistemi kurmasının sorumluluğu yönetimde olduğundan dolayı sermaye piyasası faaliyetlerinin ve sektörde güvenilirliğin artarak hile ve hatanın minimum seviye indirilmesi gerekmektedir. Böylelikle kurumlar yıllık faaliyet planlarının gerçekleşmesi, hem aracı kurumun hem de müşterilerin menfaatlerinin gözetilmesi, uzun dönemli kâr hedeflerinin gerçekleştirilmesi, güvenilir finansal raporlamaların yapılabilmesi gibi konularda iç denetim ile iç kontrol yapılarından büyük oranda fayda sağlamaktadırlar. Bunun yanı sıra iç kontrol ve iç denetim sistemi ile kurumun yeni çıkan mevzuatlara ve değişikliklere olan uygunluğu, yasa ve politikalarla şirket politikalarının örtüşmesi, aracı kurumun itibarına zarar verecek herhangi bir durumun da önceden önlenmesi gibi konularda maksimum verimliliğin sağlanması amaçlanmaktadır.

Aracı kurumlarda iç denetim sisteminin etkinliğinin ölçülebilmesi için aracı kurumların iç denetim ve iç kontrol birimlerinde çalışan üst düzey yöneticilere anket çalışması uygulanmış ve ortaya çıkan sonuçlar aracı kurumlar tebliğinde belirtilen sonuçlar ile büyük ölçüde benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Bu tebliğde belirtilen maddelerin aracı kurumlarda uygulanmasının yanı sıra uluslararası diğer düzenlemelerin de uygulanma derecesine bakılmış ve büyük oranda bu düzenlemelerin de ülkemizde benimsendiği anlaşılmıştır.

Yapılan ankete göre aracı kurumların eksik kaldığı bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki çok küçük bir oranda da olsa hala bazı aracı kurumların iç kontrol prosedürüne sahip olmadığı görülmektedir. Tebliğde iç kontrol prosedürü ile ilgili olan kısım açık bir şekilde belirtilmesine rağmen sayı olarak çok az miktarda dahi olsa bile bazı aracı kurumlara tarafından bu sorumluluğun yerine getirilmediği

anlaşılmaktadır. Yine ankette yer alan görev sorumlulukların belirlenerek imza karşılığında yetkili personele bildirilmesi konusu ise aracı kurumların büyük çoğunluğu tarafından tebliğde belirtildiği gibi yerine getirilmiştir. Ancak aracı kurumlarda denetim komitesinin kurulup kurulmadığı araştırıldığında hatırı sayılır miktarda aracı kurum bu komitenin kurum içerisinde bulunmadığını belirtmiştir. Oysa denetim komitesi hem kurum yönetimi ile hem de denetim birimi arasında köprü görevi oluşturmaktadır. Denetim departmanının çalışmalarının etkinliğinin ve oluşan aksaklıkların yönetime hızlı bir şekilde bildirim gerekliliğinden dolayı tebliğde belirtildiği gibi denetim komitesi kurma konusunda sorumluluğunu yerine getirmeyen aracı kurumların kurumlarına katma değer katabilmesi amacıyla bu komiteyi kurmaları gerekmektedir. Ankette dikkat çeken bir diğer sonuç ise aracı kurumların %40'ından biraz fazla bir oranla iç kontrol ve iç denetim birimlerinin birbirinden ayrılmadığıdır. İç denetim sisteminin iç kontrol havuzunun içinde yer alan bir birim olduğu düşünüldüğünde aracı kurumların birçok kısmının bu iki birimi birbirinden ayırmadığı görülmektedir. Ancak iç kontrol ve iç denetimin birbirinden ayrı birimler olmasının yanı sıra kurum içerisinde gösterdiği faaliyetlerde birbirinden farklılaşmaktadır. Bundan dolayı dışarıdan bakıldığında aynı işlevi gerçekleştiriyormuş gibi gözükse de bu iki departmanın özde farklı çalışmalarda bulunmasından dolayı aracı kurumların bu iki departmanı birleştirmeden iş tanımları ve görev dağılımını yapması standartların yakalanması açısından önemli bir adım olacaktır.

İç denetimle alakalı olan anket sonuçlarına bakıldığında ise ankete katılan aracı kurumlardan sadece birinin haricinde iç denetim yönetmeliğinin bulunduğu ve bu yönetmeliğin de yönetim kurulu onayından tebliğde belirtildiği gibi geçtiği görülmektedir. Ayrıca anket katılımcılarının hemen hemen tamamı kurumlarında işlevsel görev ayrımı ve sorumlulukların belirlendiğini ve birim çalışanları için gereken iş tanımlarının hazırlanarak görevlerin ayrıldığını belirtmişlerdir. İş tanımlarının belirlenerek iş akış prosedürlerinin oluşturulması hangi işin kim tarafından yapıldığını göstermede kuruma ışık tutacak ve olası hata ile eksikliklerin oluşmasını engelleyecektir. Ankette katılımcılara sorulan acil ve beklenmedik durum planının yeterliliği ile ilgili soru ise katılımcıların büyük bir kısmı tarafından acil ve beklenmedik durum planının oluşturulduğu ve alternatif bir merkezle görev dağılımının

etkili bir şekilde yapıldığını belirtmişlerdir. İlgili tebliğde belirtildiği gibi acil ve beklenmedik durum planının sektörde yer alan aracı kurumların büyük çoğunluğu tarafından oluşturulması hem müşterilerin olası kayıplarının engellenmesi için hem de aracı kurumların piyasaya karşı olan sorumluluklarını gerçekleştirebilmesi için oldukça önemlidir. Aracı kurumlarda çalışan iç denetim personellerinin iç denetçi sertifikası almaya yönelik yönlendirmelerin yapılması konusunda ise yine hatırı sayılır oranda aracı kurum yasal zorunluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle gereken yönlendirmelerin yapılmadığını belirtmektedir. Birçok konuda uluslararası standartları yakalamış olan aracı kurumların bu durumda düzenlemelerin gerisinde kaldığı söylenebilir. Son olarak İç Denetim Enstitüsünün hazırladığı etik yasasına ve ilkelere uyumluluk konusunda ülkemizde aracı kurumların büyük kısmı uluslararası standardı yerine getirmiş bulunmaktadır. Böylelikle aracı kurumlarda yürütülen iç denetim faaliyetlerinin verimliliğinin artması konusunda önemli bir etken olmaktadır.

EK - 1

ARACI KURUMLARDA İÇ DENETİMİN ETKİNLİĞİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

Ülkemizde faaliyet gösteren aracı kurumlarda uygulanan iç denetimin uygulamadaki etkinliğini ortaya çıkarmaya çalışan bu araştırmada, aracı kurumlardan ismen bahsedilmeyecektir. Sadece soru gruplarına göre dağılımları ve eğilimleri toplu olarak değerlendirilecektir. Araştırmanın doğru sonuçlar verebilmesi için anket sorularının tamamının objektif bir şekilde cevaplanması gerekmektedir.

Aşağıda yer alan anket soruları, aracı kurumlarda uygulanmakta olan iç denetim faaliyetlerine yönelik bir yüksek lisans tezine ilişkin olup ankete vereceğiniz cevaplar hiçbir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Aracı kurumlarda iç denetim ve iç kontrol sisteminin uygulanabilirliğinin ölçülmesine dair anket çalışmasına göstermiş olduğunuz ilgi ve ayırmış olduğunuz zaman için teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

KURUMLA ALAKALI GENEL BİLGİLER

1)Şirketinizin toplam çalışan sayısı kaçtır?

___ 0-50

___ 51-100

___ 101-250

___ 251-500

___ 501+

2)Şirketinizdeki iç denetçi sayısı kaçtır?

___ 1-5

___ 6-10

___ 11-25

___ 26+

3)Şirketinizde iç kontrol personeli sayısı kaçtır?

___ 1-5

___ 6-10

___ 11-25

___ 26+

4)Şirket banka kökenli midir?

___ Evet

___ Hayır

İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

5)Kurumunuzda personellerin yetkileri, görevleri ve sorumlulukları dikkate alınarak hazırlanmış olan yazılı bir iç kontrol prosedürüne sahip midir?

___ Evet

___ Hayır

6)Kurumunuzda her seviyede çalışmakta olan personelinizle alakalı yetkiler, görev ve sorumluluklar yazılı halde bulunmakta mıdır? Yetki ve sorumluluklar imza karşılığında ilgili personele bildirilmiş midir?

___ Evet bulunmakta ve ilgili personele bildirilmiştir.

___ Evet bulunmakta ancak ilgili personele bildirilmemiştir.

___ Hayır bulunmamaktadır.

7)Kurumdaki personelinize şirketinizin iç kontrol prosedürleri ile alakalı eğitim verildi mi?

___ Evet.

___ Her yeni personel alımında gereken eğitim verilmektedir.

___ Bu konuda özel bir eğitim yapılmamakta iş sürecinde eğitim yapılmaktadır.

___ Hayır.

8)Kurumunuzdaki personelinize şirketinizin iç kontrol prosedürleri ile alakalı eğitimler düzenli aralıklarla veriliyorsa bu eğitimler ne sıklıkta verilmektedir?

___ Ayda bir

___ Üç ayda bir

___ Altı ayda bir

___ Yılda bir

___ Diğer...

9)Departmanın daha etkin faaliyetlerde bulunabilmesi için denetim komitesi oluşturulmuş mudur? (Eğer cevabınız “EVET” ise 10. ve 11. Soruyu cevaplayınız.)

___ Evet

___ Hayır

10)Denetim komitesinin çalışmalarını belirleyen bir yönetmelik bulunmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

11)Denetim komitesi çalışmalarını ve etkinliklerini anlatan raporları ne sıklıkla yönetim kuruluna sunmaktadır?

___ Her Ay

___ Üç Ayda Bir

___ Altı Ayda Bir

___ Her Yıl

12)İç kontrol ve iç denetim departmanı birbirinden bağımsız olarak mı çalışmalarını yürütmektedir?

___ Evet

___ Hayır

13)İç kontrol sisteminde meydana gelen olası aksaklıklardan kurumunuzda kimler bilgilendirilmektedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

___ Denetim komitesinden sorumlu yönetim kurulu üyesi

___ Yönetim kurulu

___ İç Denetim birimi yöneticisi

___ Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcıları

___ İlgili personel

___ Tüm personel

___ Diğer...

İÇ DENETİM SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİ

14)Kurumunuzda iç denetim yönetmeliği bulunmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

15)İç denetim prosedürünün belirleyen denetim rehberi hazır bulunmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

16)İç denetim yönetmeliği yönetim kurulu onayından geçmiş midir?

___ Evet

___ Hayır

17)Yıllık iç denetim faaliyet planı yapılmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

18)Yıllık iç denetim faaliyet planı onaya sunulmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

19)Kurumunuzda işlevsel görev ayrımı ve sorumluluklar belirlenmiş midir?

___ Evet

___ Hayır

20)Birimlerde çalışanlar için iş tanımları hazırlanmış mıdır?

___ Evet

___ Hayır

21)Kurumunuzda iş akış prosedürleri bulunmakta mıdır?

___ Evet

___ Hayır

22)Kurumunuzda acil ve beklenmedik durum planı bulunmakta mıdır? Acil ve beklenmedik durum için kurumunuzun alternatif bir merkezi ve görev dağılımı bulunmakta mıdır?

___ Evet bulunmakta ve alternatif merkez ile görev dağılımı yeterli seviyededir.

___ Evet bulunmakta ancak alternatif merkez ile görev dağılımı yeterli seviyede değildir.

Hayır bulunmamaktadır.

23)İç denetçi olarak istihdam edilen veya edilecek olan personeller hangi ölçütlere göre işe alınmaktadır? (Birden fazla tercihte bulunabilirsiniz.)

Mezun oldukları okul

Mesleki deneyim

Referanslar

Adli sicil kaydı

Mevzuat bilgisi

CIA (İç Denetçi Sertifikası) sertifikasına sahip olması

Diğer...

24)İç denetçinize asıl olan görevi haricinde kurum içerisindeki herhangi bir personelin görev, unvan ve sorumluluğu verilmekte midir?

Evet

Hayır

25)İç denetçiler mesleki eğitime tabi tutulmakta mıdır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Evet.

Sadece göreve başlamadan önce eğitim verilmektedir.

Bu konuda özel bir eğitim düzenlenmemekte olup iş başında eğitim verilmektedir.

Kurum dışı eğitim olanaklarından yararlanılmaktadır.

Hayır.

26)İç denetim personelinize düzenli aralıklarla mesleki eğitim veriliyorsa bu eğitimler ne sıklıkta olmaktadır?

Ayda bir

Üç ayda bir

Altı ayda bir

Yılda bir

Diğer...

27)Kurumunuzda iç denetçilere CIA(iç denetçi sertifikası) sertifikası almaları için gerekli yönlendirmelere yapılmakta mıdır? (Cevabınız "HAYIR" ise 28.soruyu cevaplayınız.)

Evet

Hayır

28)İç denetçilerinizin, iç denetçilik sertifikası almaya yönlendirilmemesinin nedenlerini belirtiniz.(Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Maliyetli olması.

Neden gerekli olduğunun bilinmemesi.

Yasal zorunluluğun bulunmaması.

Diğer...

29)Uluslararası iç denetim enstitüsünün etik yasasında öngörülen ilke ve yürütme kararları kurumunuzda benimsenmiş midir?

Evet

Hayır

KAYNAKÇA

Kitaplar:

AKTUĞLU, Mehmet Ali. **Denetim ve Revizyon**, İzmir: Bilgehan Basımevi, 1986.

AKSOY, Tamer. **Tüm Yönleriyle Denetim AB ile Müzakere Uyum Sürecinde Yeni Bir Paradigma**, İstanbul: Yetkin Yayınları, 2006.

ALPTÜRK, Ercan. **Finans, Muhasebe ve Vergi Boyutlarında İç Denetim Rehberi**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008.

ARENS Alvin, ELDER J.Randal, BEASLEY Mark. **Auditing And Assurance Services**, 11. Baskı, New Jersey: Pearson Education, 2006.

ARENS Alvin, LOEBECKKEI James. **Auditing: An İntegrated Approach**, London: Prentice Hall International, 1997.

ARSLAN, Fahreddin. **İç Kontrol Sistemi ve Kamu İç Kontrol Standartları Sunumu**, Kocaeli Üniversitesi İç Denetim Birimi, 2009.

ASLAN, Sinan. **Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim**, 1. Baskı, İstanbul: Avcıol Basım-Yayın, 2003.

ATAMAN, Başak. **Türk Denetim Kurumları**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2000.

BODNAR George H., HOPWOOD William S., **Accounting Information Systems**, Prentice Hall, 8. Edition, 2003.

BOZKURT, Nejat. **Muhasebe Denetimi**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Ltd. Şti, 2000.

COSO, **Enterprise Risk Management Integrated Framework Executive Summary**, Eylül 2004.

ÇALIŞ, Yıldırım Ercan. **Aracı Kurumlarda İç Denetim Uygulaması**, İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2013.

ÇATIKKAŞ, Özgür. **Sigortacılıkta İç Denetim**, 1.Baskı, İstanbul, 2017.

ÇETİN, Canan. **Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi (ISO 9000-2000 Revizyonu), İlke Süreç, Uygulama**, 2.Baskı, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2001.

DOYRANGÖL, Nuran Cömert. **Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve Denetim Fonksiyonu**, Lebib Yalkın Matbaası, İstanbul, 2002.

DUMAN, Ömer. **Muhasebe Denetimi ve Raporlama**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2008.

ELDER Randal, BEASLEY Mark, ve ARENS Alvin. **Auditing and Assurance Services An Integrated Approach**, 13. Baskı, New Jersey: Pearson Education, 2010.

ERDOĞAN, Melih. **Denetim**, Ankara: Özkan Matbaacılık, 2005.

ERDOĞAN, Murat. **Denetim: Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005.

EREN, Erol. **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, 2011.

ERGİN, Burak. **Aracı Kurumlarda İç Denetimin Uluslararası Standartlara Uygunluğunun İncelenmesi ve Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006.

GAZEZ, Seda. **Türkiye’de Yeniden Yapılanma Çalışmaları İçerisinde Denetim Fonksiyonunun Yeri ve Önemi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

GELINAS Ulric J., Jr., SUTTON Steve G. **Accounting Information Systems**, Fifth Edition, 2002.

GILES, Jill. **"Evidence on the Relation Between Audit Committee Characteristic and the Quality of Financial Reporting"**, Doktora Tezi, Rutger The State University of New Jersey, 1998.

GÜRBÜZ, Hasan. **Muhasebe Denetimi**, 4. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

HEPWORTH, Noel. **Control and Internal Audit**, Birleşik Krallık: CPFA, 2002.

HIGHTOWER, Rose. **Internal Controls Policies and Procedures**, New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2009.

HODGETS, Richard M. **Yönetim Teori, Süreç ve Uygulama** (Çev: Canan Çetin, Esin Can Mutlu) Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. Baskı, İstanbul, 1999.

INTOSAI. Internal Control Standards Committee, **Guidelines for International Control Standards for The Public Sector**, Denmark, 2010.

İSMMMO. **Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim**, 2014.

KAVAL, Hasan. **Muhasebe Denetimi**, Ankara: Akademik Denetim Danışmanlık ve YMM A.Ş, 2003.

KARACAN Sami, UYGUN Rahmi. **Denetim ve Raporlama**, 2012.

KEPEKÇİ, Celal. **Bağımsız Denetim**, Ankara, 1996.

KOÇEL, Tamer. **İşletme Yöneticiliği, Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranış**, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1995.

LARSSON Kermit, PYLE William W. **Financial Accounting**, Third Edition, Richard D. Irwin Inc. U.S.A, 1986.

- MESSIER, William. **Auditing: A Systematic Approach**, McGraw-Hill, 1996.
- MOELLER, Robert. **COSO Enterprise Risk Management**, New Jersey: John Wiley&SonsInc, 2007.
- ÖNAL, Güngör. **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.
- ÖNAL, Kürşat. **Aracı Kurumlar**, İstanbul: Yaklaşım Yayınları, 1997.
- ÖZEN, Salih. **İç Denetim**, Kocaeli Üniversitesi İç Denetim Birimi, 2009.
- PEHLİVANLI, Davut. **Modern İç Denetim Uygulamaları**, İstanbul: Beta Yayınları, 2010.
- READING, Kurt ve Diğerleri. **Internal Auditing: Assurance & Consulting Services**, Florida: The Institute of Internal Auditors Research Foundation, 2007.
- ROMNEY Marshall B., STEINBART Paul John. **Accounting Information Systems**, Prentice Hall, Ninth Edition, 2003.
- SALTIK, Nihal. **İç Kontrol Standartları**, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi Yayınları, 2007.
- SARIYAR, Selçuk. **Aracı Kurumlar**, Hubyar Eğitim Vakfı, 2008.
- SAWYERS. **The Practice of Modern Internal Auditing**, The Institute of Internal Auditors, Fifth Edition, 2003.
- SAWYER Lawrence, DITTENHOFER Mortimer, SCHEINER James., **Internal Auditing**, Florida: The Institute of Internal Auditors, 2005.
- Sayıştay. **Denetim Sisteminin Etkinliğinin Arttırılması ve Performans Denetimine Geçiş**, 2000.

SELİMOĞLU Seval Kardeş ve Diğerleri. **Muhasebe Denetimi**, 1.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2009.

SPL, **Geniş Kapsamlı Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Meslek Kuralları Çalışma Kitabı**.

TAYLOR, Donald. **Aditing: Integrated Concepts and Procedures**, 4. Baskı, New York: John Wiley & Sons Inc, 1988.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı. **Muhasebe ve Finansman**, Ankara, 2011.

The International Standards of Supreme Audit Institutions. **The Lima Declaration**, 1977.

ÜLGEN, Hayri. **İşletmelerde Organizasyon İlkeleri ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, 1990.

WILKINSON Joseph, CERULLO Michael J. **Accounting Information System**, Essential Concepts and Application, Thrial Edition, John Wiley & Sons. Inc., 1997.

YURTSEVER, Gürdoğan. **Bankacılığımızda İç Kontrol**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 2008.

Sürelili Yayınlar:

BOZKURT, Nejat. “İşletmelerde Yönetim Kurulunun Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitelerinin Rolü”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı 98, 2001.

CEREAN, Yunus. “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2009.

ÇALIŞ Ercan, DAL Seniha. “Yeni Türk Ticaret Kanununda Anonim Şirket Yönetim Kurulunun Muhasebe ve Finans Sisteminin Kurulmasına İlişkin Devredilemez Görev ve Yetkisi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı. 114, 2012.

DALAK, Güldem. “Denetim ve Kalite Denetimi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt I. Sayı 1, 2000.

DOYRANGÖL, Nuran Cömert. “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı.60, 2002.

ELİTAŞ, Cemal. Kontrol Önlem ve Yordamlarının İç Denetçi Açısından Rolü ve Önemi, **İç Denetim Dergisi**, Sayı:8, 2004.

ERDOĞAN, Murat. “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetim Gerekliliği”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt III. Sayı 1, 2002.

GÖNEN, Seçkin. “İç Kontrol Sisteminin Unsurlarından Kontrol Ortamının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Sayı: 11, 2009.

GÖNEN Seçkin, RASGEN Mithat. “Sürekli Denetim Sisteminin Bir Yazılım Programında Uygulanabilirliğine İlişkin Örnek Olay Çalışması”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt VII. Sayı 1, 2015.

İBİŞ Cemal, ÇATIKKAŞ Özgür. “İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı 85, 2012.

KAN İsmet, ERCAN İlker, “Ölçeklerde Güvenilirlik ve Geçerlilik”, **Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, Sayı 30, 2004.

KORKMAZ, Umut. “Kamuda İç Denetim ”, **Bütçe Dünyası Dergisi**, Cilt II. Sayı 25, 2007.

MACCLATCHY, Kevin. “Take Control”, **Journal of Property Management**, 1997.

MEMİŞ, Mehmet Ünsal. “Etkin ve Başarılı Bir İç Denetim İçin Gerekli Koşullar”, **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı 85, 2008.

OKTAY, Sadiye. “Bağımsız Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Denetim Hizmetinde Kalite ve Kalite Kontrol, ABD Düzenlemeleri”, **Maliye Finans Yazıları**, Cilt XXVII. Sayı 100, 2013.

SMITH, Murphy. “SAS 55 and The Small Business Engagement”, **The CPA Journal**, Ocak 1993.

ŞENSOY, Necdet. “Amerika Birleşik Devletlerinde Muhasebe Mesleği, Meslek Örgütleri ve Muhasebe İlkeleri”, **Möдав Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997.

TİDE. “Dünyada ve Türkiye’de Meslek Organizasyonları”, **İç Denetim Dergisi**, Sayı 1, 2001.

UZUN, Ali Kamil. “Kamu Yönetiminde İç Kontrol ve İç Denetim Yaklaşımı”, **Denetim Dergisi**, Sayı 3, 2009.

YILMAZ, Rıza. “İç Kontrol ve İç Denetim İlişkisi”, **İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı**, 2009.

İnternet Kaynakları:

23 Aracı Kurum Asgari Sermaye Şartına Takıldı, 2015, <https://www.dunya.com/finans/haberler/23-araci-kurum-asgari-sermaye-sartina-takildi-haberi-285062>, (6 Aralık 2017).

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu, 2003, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>, (25 Şubat 2018).

Bağımsız Denetim Yönetmeliği, 2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121226-5.htm>, (24 Şubat 2018).

Basel Committee on Banking Supervision, Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations, 1998, <http://www.bis.org/publ/bcbs40.pdf> (19 Mart 2018).

BIS, The BIS: Promoting Global Monetary and Financial Stability, 2017, <http://www.bis.org/about/profile.pdf> (19 Mart 2018).

COSO – Information and Communication & Monitoring Activities, <https://www2.deloitte.com/ng/en/pages/audit/articles/financial-reporting/coso-information-and-communication-monitoring-activities.html#> , (27 Şubat 2018).

IFAC, <https://www.ifac.org/about-ifac>, (13 Mart 2018).

KINIK, Tevfik. *Elektronik Finansın Gelişimi Karşısında Aracı Kuruluşlar*, Ekim 2002, <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/421>, (29 Ekim 2017).

T.C. Maliye Bakanlığı, Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve İç Denetim Rehberi, 2006, <http://www.yok.gov.tr/documents/10279/7708108/%C3%9Cst+Y%C3%B6netici+Rehberi/52ecbe5f-039f-4e32-8747-75411080f7ca> (01 Nisan 2018).

TÜRKER, Volkan. “İşletmeye Giriş”, Marmara Üniversitesi, İşletme Bölümü, <http://volkanturker.com.tr/isletmeyegiris/IG-08-Yonetimin-Fonksiyonlari-Orgutleme.pdf>, (7 Mayıs 2018).